

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ PRVNÍ ROČNÍK

4

**Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy**

**Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany**

KSC

a materiálně technická výstavba ČSLA

v letech 1951–1954

Výstavba socialismu probíhala za podmínek rostoucího nebezpečí imperialistické agrese vůči tvořícímu se socialistickému táboru. Američtí imperialisté krátce po skončení druhé světové války rozpoutali „studanou válku“ a udržují svět „na pokraji války“ chtěli rozdmýchat po-
žár třetí světové války.

V této situaci, v listopadu 1949 v Budapešti, konalo se třetí zasedání Informbyra komunistických stran. Zabývalo se kromě jiného hodnocením vývojových trendů v mezinárodních vztazích, poměrem sil mezi kapitalismem a socialismem; posuzovalo je kriticky až skepticky. „Jestliže na první poradě Informbyra¹⁾ se mluvilo o tom, že USA a Anglie přecházejí k politice příprav nových válečných dobrodružství, pak dnes již vládnoucí kruhy USA a Anglie, které stojí v čele imperialistického tábora, provádějí otevřeně politiku agrese, politiku přípravy a rozpoutání nové světové války.“²⁾

1) Uspěla se v září 1947 ve Varšavě.

2) Zdanov, A. Referát, přednesený na zasedání Informbyra komunistických stran. Porada Informbyra komunistických stran v druhé polovině listopadu 1949. Svoboda, s. 8

3) Bývalý ministr vojenského letectva USA Finletter potvrdil, že při plánování vojenských příprav často se hovořilo o „lůtě, kdy nebezpečí války s Ruskem dosáhne maxima“. Propočty pravděpodobných termínů rozpoutání světové války byly základem řady vojenských opatření Západu již řadu měsíců před vznikem korejské války. První generální tajemník NATO lord Ismay ve svých memoárech „NATO: The First Five Years, 1949–1954“ napsal: „Začátkem roku 1950 stála skupina (rozuměj NATO) ve svých směrnících o strategii určování regionálních plánovacích skupinám, aby vycházely ve své práci z předpokladu, že válka začne v roce 1954“.

Počátkem padesátých let se zdálo být světová válka neodvratnou. Představitelé Pentagonu předpokládali její pravděpodobné vypuknutí v letech 1953–1954.³⁾

S neodvratností světové války a jejím pravděpodobným propuknutím v roce 1953 — po zhodnocení vojenských příprav Západu — počítal zřejmě i Sovětský svaz.⁴⁾

Všechny komunistické strany na základě tohoto hodnocení poměru sil ve světě byly vyzvány, aby nepodceňovaly nebezpečí války připravované imperialistickými mocnostmi v čele s USA a Anglií, aby se nenechaly ukolébat růstem sil tábora demokracie a socialismu a nepropadly sebeuspokojení.

Politické motivy a závěry, které do dělnického hnutí vnesla třetí porada Informbyra, se staly jedním z podnětů urychleného tempa výstavby socialismu v ČSR. Tyto, svou podstatou vnější faktory, korespondovaly se zobecněnými zkušenostmi státního aparátu v prvním roce první pětiletky. Do popředí vystoupila vnější funkce státu diktatury proletariátu a tím vzrostl i význam jejich ozbrojených sil, především armády. Dozrály podmínky

4) Viz cyklostylovaný materiál ideologického oddělení ÚV KSČ a projev M. Hladíka k vedoucím tajemníkům ÚV KSČ 20. 12. 1961, ve kterém se zmiňuje o tom, že J. V. Stalin počítal s válečným konfliktem s kapitalistickými zeměmi v roce 1953. „Buržoazie kalkulovala s tím, že mezinárodní napětí se zostřeje, že dojde v nejbližší době, nejpozději do roku 1953–1954, k válečnému konfliktu, který jí s pomocí Západu umožní dostat moc zpět do svých rukou“. Z projevu A. Novotného na shromáždění pracujícího lidu: Uplatnění tvůrčích sil pracujícího lidu — cesta rozvoje naší společnosti. Rudé právo, 25. 2. 1965.

k tomu, aby problematika obrany výstavby socialismu před imperialistickou agresí zaujala jedno z předních míst v úkolech naší společnosti a její armády.

Rozbořem mezinárodní situace se zabýval ÚV KSČ v rozmezí jednoho roku dvakrát: v únoru 1950 a v únoru 1951.

Plenární zasedání v únoru 1950 upřesnilo hlavní směry, obsah a tempo socialistické výstavby a vtyčilo jako hlavní úkol KSČ i všeho lidu postupovat „ještě směleji a rozhodněji na cestě, kterou nám narysoval IX. sjezd, na cestě k socialismu v naší zemi.“⁵⁾

Zostřující se mezinárodní situace diktovala nutnost urychlit budování armády. Charakteristickým rysem kvalitativního charakteru výstavby ČSLA bylo její budování podle vzoru Sovětské armády, o kterém se sice hovořilo již v Košickém vládním programu, ale v jehož realizaci v letech 1945–1948 a nakonec ani do roku 1950 (v oblasti materiálně technické výstavby) se nepodařilo výrazněji postoupit kupředu.

Plenární zasedání v únoru r. 1951 se zabývalo výsledky druhého roku pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství, jakož i zápornými důsledky vlivu zostřené mezinárodní situace na jeho další průběh.

Na svém zasedání plénum ÚV KSČ ocenilo úspěšné celkové plnění zvýšeného plánu, ukázalo na existující nedostatky ve výstavbě života nové společnosti a vtyčilo cesty k jejich odstranění.

Když přijímala KSČ zvýšený plán, věděla jaký význam má v míru příprava ekonomiky pro obranu země před hrozbou imperialistické agrese. K takové obraně je třeba se připravovat dlouho, vážně, počínaje hospodářským vzestupem země — zdůrazňoval Lenin v článku „Těžké, ale nezbytné poučení“ v únoru 1918.⁶⁾

Maximalistické požadavky upraveného plánu vycházely ze zjištěných výrobních rezerv. Neméně se však opíraly o prohlubující se spolupráci socialistických zemí. V listopadu 1950 byla např. podepsána střednědobá československo-sovětská dohoda, podle které nám Sovětský svaz měl dodávat především železnou rudu a zvláště v našich podmínkách nedostatkové a proto tím více ceněné rudy barevných kovů.

Komplex úkolů upraveného pětiletého plánu shrnul na plenárním zasedání náměstek předsedy vlády dr. Dolanský slovy: „Vstupujeme do hlavní a rozhodující

etapy socialistické industrializace. Léta 1951–1953 budou vyžadovat vyšší vypětí a soustředění všech sil na splnění úkolů plánu v těžkém průmyslu.“⁷⁾

Výsledky pléna se staly podkladem pro navazující jednání předsednictva ÚV KSČ, které přijalo základní usnesení o zbrojní výrobě v letech 1951–1953.⁸⁾

Na základě usnesení o urychleném přezbrojení ČSLA a obnově československého zbrojního průmyslu byl schválen „Plán maximální zbrojní výroby v letech 1951–1953“, tzv. „Zbrojní tříletka“. Před naším zbrojním průmyslem byly vetyčeny konkrétní úkoly, které vyplývaly z nutnosti unifikace základní výzbroje ČSLA s vojenskou technikou Sovětské armády. Plnění těchto úkolů bylo podloženo účinnou pomocí Sovětského svazu, který předal ČSR licenci a dokumentaci na desítky výrobně složité a náročné vojenské techniky.

Při přezbrojování armády vycházela KSČ ze zkušeností Velké Vlastenecké války; především měla na zřeteli, že důležitý princip sovětského vojenského umění — vítězství ve válce je možné dosáhnout spojením úsilím všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk při maximálním využití jejich bojových možností — neztratil svou platnost ani v poválečném období. Proto věnovala pozornost sladěnému proporcionalnímu rozvoji všech druhů vojsk ČSLA. Zvláštní důraz kladla na zabezpečení letectva soudobou technikou. Díky pomoci SSSR měla ČSLA již od roku 1951 ve výzbroji moderní reaktivní letouny typu Mig-15, když jinak reaktivními letouny v této době disponovaly jen velmoci.

Než přejdu k rozboru technické rekonstrukce ČSLA, jen krátce se pozastavím — zatím jen v obecné podobě — u jednoho ze základních faktorů, jakou byla a dosud je sovětská pomoc a sovětské zkušenosti v rozvoji socialistické výstavby a ochrany československa. Kl. Gottwald o této neocenitelné pomoci na XIX. sjezdu KSSS řekl: „Nyní se k vám chodíme učit budovat socialismus.“⁹⁾

Řešení technicko-ekonomických problémů vyplývajících z realizace usnesení o urychleném přezbrojení ČSLA a obnově zbrojního průmyslu bylo velmi složité a obtížné. Vždyť za předpokladu dostatečných materiálových a kadrových kapacit se mohla nová vojenská technika této doby — po předložení požadavků

⁵⁾ Gottwald, Kl. Projev na zasedání ÚV KSČ 24. 2. 1950, vydal ÚV KSČ, 1950.

⁶⁾ Lenin, V. I. Spisy, sv. 27, s. 5

⁷⁾ Dějiny KSČ, SNPL, 1961, s. 574–575

⁸⁾ VHA, GŠ-SMP

⁹⁾ XIX. sjezd KSSS, Praha 1952. Pozdrav sjezdu předsedy KSČ s. Kl. Gottwalda, s. 311

na vývoj — dostat do vojsk nejdříve v průměru za 4–5 let.

Proto, aby československý zbrojní průmysl mohl neprodleně zahájit výrobu, bylo zapotřebí, aby co nejrychleji obdržel výrobní dokumentaci. Takovou dokumentaci nám mohl poskytnout jen Sovětský svaz, což také nezištně učinil.

Sovětské licence a výrobní dokumentace patřily v komplexním sortimentu sovětské pomoci ČSLA k nejvýznamnějším; jejich poskytnutí nám umožnilo využít nejnovějších výsledků práce sovětských vojenských techniků a přistoupit ihned k zavádění výroby soudobých zbraní bez jinak nutného zdlouhavého a nákladného výzkumu a vývoje. Tím byly našemu národnímu hospodářství ušetřeny stamiliónové částky a naší armádě umožněno v pod-

statě dohnat časovou ztrátu ve vývoji vojenské techniky z konce čtyřicátých let.

Významnou pomocí při přezbrojování a unifikaci výzbroje a bojové techniky ČSLA byl dovoz vojenské techniky z SSSR. Dovážela se především taková technika, kterou v rámci dělby práce nevyráběl náš zbrojní průmysl.

Svůj význam měla i expertiza sovětských odborníků v Československu a přezkušování naší vojenské techniky na polygonech Sovětské armády.

Materiální pomoc Sovětského svazu se uskutečňovala na základě příslušných dohod.¹⁰⁾ Pomoc Sovětského svazu při zabezpečování výstavby materiálně technické základny ČSLA byla tak praktickým projevem socialistického internacionalismu.

* * *

Vnitropolitický a mezinárodní vývoj druhé poloviny čtyřicátých let výrazněji nevyžadoval řešení náročných úkolů materiálně technické výstavby naší armády, zejména když stav výzbroje vcelku — byť s obtížemi — dovozoval plnit hlavní úkoly bojové a politické přípravy vojsk.

V materiálně technickém zabezpečení ČSLA scházela moderní bojové technika, která se objevila ve výzbroji armád velmocí koncem druhé světové války. (Letecká technika, radiolokátory, raketomety, ženijní technika apod.)

Při zkoumání stavu výzbroje ČSLA koncem roku 1950 se objevil neутěšený obraz: armáda disponovala zastaralou a různorodou vojenskou technikou. Pozůstávala z německé výzbroje (56 %), ze staré (30 %) a nové (1 %) čs. výzbroje a sovětské výzbroje (13 %). Výstroj byla z 95 % čs. a z 5 % německého původu.

V zajišťování obranyschopnosti země vůbec a materiální výstavby armády zvláště, připadla za této situace našemu zbrojnímu průmyslu významná úloha. V prvních poválečných letech byl však čs. zbrojní průmysl v rámci orientace národního hospodářství na mírovou výstavbu převeden na výrobu pro mírové účely. Řada průmyslových odvětví, jež měla význam pro obranyschopnost státu, stagnovala [např. některá odvětví elektrotechnického průmyslu, letecký prů-

mysl, apod.]. Čs. zbrojní průmysl nebyl proto schopen nedostatky ve výzbroji a bojové technice ČSLA odstranit v krátké lhůtě. V situaci zostřené hrozby třetí světové války tento neradostný stav vyžadoval neodkladné řešení. Jediným rozumným východiskem z obtížné situace mohla být unifikace výzbroje a bojové techniky ČSLA s vojenskou technikou sovětské armády, která mohla pomoci skutečnému zvýšení bojové pohotovosti naší armády, růstu obranyschopnosti země.

Vzhledem ke složitosti celkového vývoje se nepodařilo koncem čtyřicátých let v otázce sjednocení výzbroje výrazněji postoupit vpřed. Proto se výroba zbrojního průmyslu v první pětiletce (1949–1953) rozbíhala na základě úkolů „Málemého výzbrojního programu“, to je na základě čs. prototypů výzbroje jak unifikované, tak i neunifikované. Nebylo žádné jistoty, jestli Sovětská armáda ve své nové výzbroji od svých současných typů neupustí.

Další prudký vnitropolitický a zvláště mezinárodně politický vývoj původní představy o způsobu a tempu vyzbrojování armády zcela překonal. Nové velení armády, které nastoupilo na jaře 1950, zaměřně však nepřihlíželo k objektivním okolnostem konce čtyřicátých let a vystoupilo proti předchozímu velení armády s demagogickým obviněním ze sabotáže výstavby a přípravy naší armády podle vzoru Sovětské armády. To posloužilo k pozdějšímu politickému a právnímu perzekuování prakticky celého pounorového velení armády.

Nový výzbrojní program, který vzešel z usnesení předsednictva ÚV KSČ v únoru 1951, nazvaný „Plán maximální zbrojní

¹⁰⁾ Smlouva o způsobu a podmínkách účtování za výzbroj dodanou vládou SSSR vládě ČSR“ z 12. 12. 1950; Smlouva o způsobu a podmínkách placení dodávek výzbroje a poskytnutí technické pomoci vládou SSSR vládě ČSR“ ze 24. 11. 1951; Smlouva o způsobu a podmínkách placení za výzbroj a vojenský technický materiál, dodaný vládě ČSR, z 21. 6. 1952

výroby v letech 1951—1953“ a jeho nedílná součást, týkající se obnovy čs. zbrojního průmyslu, byl — ve srovnání s „Malým výzbrojním programem“ — kvalitativně jiným východiskem. „Malý výzbrojní program“ předpokládal v průběhu 11 let (1948—1958) řešení úkolů materiálně technické výstavby ČSLA větším dílem podle vlastních prototypů. Nový výzbrojní program, zpracovaný v situaci zostřené mezinárodního napětí, byl rozvržen na podstatně kratší dobu tří let. Aby i v tomto časově omezeném období bylo možné vybavit ČSLA v podstatě kvalitní bojovou technikou, byla unifikace s hospodářsky a vojensky silnou spolkovou zemí nezbytnou. Nový výzbrojní program vycházel z unifikace se sovětskou výzbrojí.

Na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ 1951, vláda ČSR vytyčila úkol unifikace výzbroje a bojové techniky ČSLA s vojenskou technikou Sovětské armády. Koncem roku 1954 měla být ČSLA dobře vyzbrojena a připravena k vedení aktivní obrany.

K dosažení stanoveného cíle plánoval generální štáb ČSLA vyzbrojení armády uskutečnit do roku 1954 včetně. Podle plánu měly být mírové svazky vybaveny kvalitní výzbrojí koncem roku 1953.

Plány vyzbrojení na jednotlivá léta byly sestavovány na základě plánů výroby techniky. Určitou roli zde sehrál také dovoz vojenské techniky ze Sovětského svazu, i když jeho podíl v celkovém materiálně technickém zabezpečení ČSLA nepřesáhl 10 %.

V důsledku toho, že plány výroby zbraní a bojové techniky nebyly důsledně plněny, měnily se a upřesňovaly, převážně ve směru snižování, termíny vyzbrojení armády se proto rovněž opožďovaly.

Dále ve stručném nástinu ukáží, jak probíhal proces urychleného přezbrojení jednotlivých druhů vojsk ČSLA.

Pěchotní výzbroj ČSLA byla koncem roku 1950 německého (47 %) a sovětského (33 %) původu, stará čs. (17 %) a nová čs. (3 %). Celkem 5 typů pistolí, 6 typů samopalů, 6 typů pušek, 5 typů LK, 2 typy TK, staré německé pancéřovky a tarasnice.

Velmi naléhavě vystupovala potřeba zmenšení počtu typů zbraní cestou unifikace se Sovětskou výzbrojí. Tohoto cíle bylo koncem roku 1954 v podstatě dosaženo. Byly zavedeny:

- pistole vz. 52,
- samopal vz. 54 a vz. 26,
- samonabíjecí puška vz. 52,
- odstřelovací puška vz. 54,
- LK vz. 52,

- TK vz. 43,
- tankový kulomet,
- PL kulomet 12,7 mm — DŠK vz. 38,
- čtyřhlavňový kulomet 12,7 mm vz. 53,
- signální pistole 26,5 mm vz. 44,
- pancéřovka 45 mm vz. 27,
- tarasnice 81 mm vz. 21.

Počet ráží a typů ručních palebných zbraní byl podstatně snížen. Byly to zbraně převážně čs. původu, naší poválečné konstrukce. Čs. vývoj těchto zbraní se uskutečnil na základě zkušeností z Velké vlastenecké války.

Unifikace těchto zbraní však nebyla, jak se později ukázalo důsledná. V první polovině padesátých let byla vyvinuta a vyráběla se v ČSR samonabíjecí puška vz. 52 a LK vz. 52, aniž by byl znám vývoj těchto druhů zbraní v SSSR. Při mezinárodním jednání v Moskvě v prosinci 1954 byla projednávána i tato záležitost a dohodnuta unifikace se sovětskou výzbrojí, která se uskutečňovala v naší armádě v následujících letech.

V dělostřelecké technice převažovala trofejní výzbroj — 60 %, sovětské bylo 38 %, československé a anglické — 2 %, (celkem 18 typů děl, nepočítaje v to minomety, raketomety a protiletadlové kanóny).

Důsledkem velkého počtu typů děl byla také nepříznivá situace v dělostřelecké munici. K dispozici byl menší počet palebných průměrů než stanovila minimální zásoba. Situaci v dělostřelecké munici bylo možné charakterizovat jako nedostatečně zajištění bojové pohotovosti.

Koncem roku 1954 se situace v dělostřelecké výzbroji podstatně změnila k lepšímu. V otázce unifikace bylo dosaženo značného pokroku. Původně bylo plánováno 9 typů děl; skutečný počet — 7 typů děl:

- 57 mm K vz. 43,
- 85 mm K vz. 52, současně používaný jako protitankový kanón,
- 100 mm K vz. 53,
- 122 mm K vz. 18/49,
- 122 mm H vz. 38,
- 152 H vz. 18/47,
- 152 mm KH vz. 38,
- 82 mm, 120 mm a 160 mm minomety,
- 130 mm, 210 mm raketomety,
- 30 mm dvojkanón PL vz. 53,
- 85 mm PLK,
- 88 mm PLK vz. 37,
- 105 mm PLK vz. 39.

Materiál, kterým bylo vybaveno pozemní dělostřelectvo, byl převážně kvalitní, i když vzhledem k nedostačujícímu počtu některých předepsaných vzorů by-

lo nutné i v této době používat záměnný materiál, převážně kořistní.

Nejslabším článkem materiálně technického vybavení ČSLA ještě i koncem roku 1954 zůstávalo protiletadlové dělostřelectvo. V podstatě nemělo radiolokační technikou. Např. středorázové protiletadlové kanóny byly schopny ničit vzdušné cíle jen do výšky 8 km při rychlosti do 550 km/hod., a to jen ve dne. V důsledku těchto nedostatků nebylo protiletadlové dělostřelectvo schopno koncem roku 1954 plnit úkoly za obtížných povětrnostních podmínek a v noci.

Tankové vojsko ČSLA bylo koncem roku 1950 vybaveno německou a anglickou (60 %) a sovětskou výzbrojí (30 %), (celkem 8 typů tanků, 7 typů samohybných děl). Počet tanků a samohybných děl však nestačil ani ke krytí potřeby mírové organizace vojska. Za vážnou slabinu tankové výzbroje byl v této době považován nedostatek těžkých tanků. Na základě vyhodnocených válečných zkušeností byl požadován poměr 2—3 střední tanky na jeden těžký tank.

Největší materiálovou slabinu, která v této době ohrožovala jeho bojeschopnost, byl nedostatek náhradních dílů. Bojeschopnost tankového vojska byla dále ohrožována nedostatkem pojízdných dílenských prostředků a nedostatečným vybavením kolovými vozidly, která navíc byla zastaralá a opotřebovaná.

Koncem roku 1954 bylo tankové a mechanizované vojsko vyzbrojeno pouze předepsaným typem tanku T-34/85. Jelikož výzbrojení samohybnými děly (100 mm) nebylo — v důsledku vážnoucí výroby kanónových hlavních — zahájeno podle plánu v roce 1953, bylo ještě koncem roku 1954 v exploataci 354 trofejních samohybných děl.

Předepsané počty obrněných transportérů a obrněných automobilů ještě v této době byly kryty pouze na 68 %. Byla to výhradně trofejní technika německého a anglického původu, jejíž udržování v provozu pro nedostatek náhradních dílů bylo velmi obtížné. K uhrazení schodku obrněných transportérů a obrněných automobilů ČSLA používala nákladní terénní vůz T-128.

V tankovém materiálu bylo dosaženo plné unifikace. Odstraněním různorodosti tanků byla odstraněna i různorodost ráží a vytvořeny lepší podmínky pro zásobování vojsk dělostřeleckou municí, záložními díly a pohonnými hmotami.

Realizace úplné unifikace u 100 mm samohybných děl v důsledku zpožděných dodávek čs. zbrojního průmyslu, zůstala v této době třet zhruba na poloviční

cestě a úměrně tomu tato oblast nadále trpěla nedostatky v různorodosti typů.

Celkově však ve srovnání se stavem v roce 1950 zaznamenalo tankové a mechanizované vojsko koncem roku 1954 více než pětinašobný a v některých směrech dokonce osminásobný růst.

O plodech sovětské pomoci a zdatnosti tankového průmyslu ČSR, kromě uvedených údajů hovoří přesvědčivou řečí čísel i čs. export tohoto artiklu. Průmyslově vyspělé Československo přispívalo v rámci svých možností již od roku 1952 dodávkami tankové techniky ke zvýšení obranyschopnosti některých lidově demokratických zemí. V letech 1952—1954 vyvezlo Československo do těchto zemí celkem 430 tanků T-34/85.¹¹⁾

Vojenské letectvo bylo koncem roku 1950 vyzbrojeno ze 75 % zahraničními letouny, většinou americkými, anglickými a německými. Letectvo používalo třináct hlavních typů letounů.

V důsledku různorodosti a zastaralosti měla letecká bojová technika největší slabinu v hlavních druzích letectva, tj. v letectvu stíhacím, bitevním a průzkumném. Podle původních záměrů bombardovací letectvo nemělo být budováno.

Podle původních představ z roku 1950 měly být stěžejními typy výzbroje čs. letectva bitevní letouny B-33 (Il-10) a stíhací letouny S-101 (Jak 23), vyráběné čs. zbrojním průmyslem na základě sovětské licence a výrobní dokumentace.

Letoun B-33 měl být používán též pro dělostřelecký letecký průzkum, popřípadě jako lehký bombardovací letoun.

Třetím základním typem měl být průzkumný letoun získaný nákupem v Sovětském svazu.

Čtvrtým typem letounu byl dopravní letoun používaný jak ve vojenském letectvu, tak ve výsadkovém vojsku. Měl být rovněž zakoupen v SSSR, neboť při naší spotřebě by se malá série vlastní výroby nevyplatila.

Při plném využití výrobní kapacity měl být požadovaný plán výstavby čs. letectva v plném rozsahu uskutečněn v r. 1954. Proti původním představám o výstavbě čs. letectva, díky sovětské pomoci, mohlo být zejména stíhací letectvo vyzbrojeno nejmodernějšími typy letounů a tím také plně unifikováno.

Koncem roku 1954 bylo v čs. letectvu 3/4 proudových letounů typu S-101, S-102, S-103 a 1/4 pístových stíhacích letounů typu S-199, které byly kořistního původu a zdaleka neodpovídaly soudobým taktic-

¹¹⁾ Z toho v r. 1953 180 kusů do Rumunska, 20 kusů do Bulharska; v r. 1954 130 kusů do Rumunska a 100 kusů do Bulharska.

ko-technickým požadavkům kladeným na moderní stíhací letouny.

Tak došlo v první polovině padesátých let, v souvislosti s přechodem od pístových motorů k reaktivním, k základnímu převratu ve stíhacím letectvu. Jestliže stíhací letoun S-199, vzhledem k morálnímu zastarání a fyzickému opotřebenosti, dosáhl rychlosti 420 km/hod. a S-103 1 075 km/hod., bylo toto zvýšení rychlosti více než 2½ násobné.

Bitevní letectvo představoval koncem roku 1954 letoun typu B-33. Používal se též pro dělostřelecký letecký průzkum. Jeho bojové kvality v této době již neodpovídaly soudobým bojovým požadavkům.

Bombardovací letectvo, které po konsultacích s velením Sovětské armády v roce 1951 bylo nakonec organizačně začleněno do čs. vojenského letectva, bylo dosud vybaveno bojovou technikou kořistního původu. Byl však zahájen výcvik na novém bombardovacím letounu Il-18 s rychlostí 900 km/hod. a praktickým dostupem 12 550 m.

Vojenský dopravní letecký útvar byl koncem roku 1954 zabezpečen dopravními letouny na 50 %; disponoval dále jednou letkou vlečných kluzáků. Náhradní letouny typu D-47 byly bez náhradních dílů. Soudobým požadavkům odpovídaly letouny D-2 (Li-2) a D-12 (Li-12), kterých zatím bylo omezené množství.

U průzkumných útvarů, kromě letek s moderní leteckou technikou, byly zatím ještě dvě letky vybavené letouny K-65, což byl kořistní letoun německého původu a K-75, čs. typ vyráběný do roku 1949.

Bojová činnost hlavních druhů letectva trpěla v této době ještě nedostatkem radiotechnických a radiolokačních prostředků k zabezpečení startu, přistání a boje za ztížených povětrnostních podmínek.

Rozvoj čs. vojenského letectva byl v první polovině padesátých let nerovnoměrný. Hlavní nápor byl veden na zabezpečení stíhacího — poněkud menší měrou také průzkumného — letectva moderní bojovou technikou. Další základní druhy vojenského letectva se rychleji rozvíjely v následujících letech.

Vzhledem k nedostatku zkušeností, malý vědeckovýzkumný a vývojový základ a k potřebě značných finančních nákladů na tuto oblast, čs. zbrojní průmysl bez předání sovětských licencí a výrobní dokumentace nemohl by vyrábět nejen v první polovině, ale s obtížemi i později, moderní typy proudových stíhacích letounů. Pro srovnání výše nákladů čs. výzkumu a vývoje s finanční úhra-

dou sovětské výrobní dokumentace mohu uvést, že za dokumentaci na výrobu cvičného letounu Cs-102 jsme sovětské straně zaplatili (ve staré měně) 4 600 000 Kčs.¹²⁾ zatímco čs. vývoj cvičného proudového letounu L-60 stál roku 1960 90 000 000 Kčs (nová měna), při čemž využíval zkušeností získaných z výroby sovětských proudových letounů z ČSR.

Přitom licenci a výrobní dokumentaci jsme od Sovětského svazu obdrželi na řadu dalších, v této době moderních letounů, jako např. Mig-15, Mig-15 pf, Il-14. Vyráběnou moderní leteckou technikou byla postupně nahrazována letecká technika kořistní, zmenšoval se počet typů letounů, dosahovalo se tak stále vyššího stupně unifikace letounů.

Jestliže čs. zbrojní průmysl mohl již v roce 1952 vyrábět moderní typy stíhacího letounu S-102, bylo to také zásluhou sovětské technické pomoci v komplexní organizaci jeho výroby.

Aby mohl být zahájen výcvik na proudových letounech co nejdříve, dodal SSSR naší armádě již na podzim 1951 60 letounů Mig-15¹³⁾.

Pomoc Sovětského svazu pomohla v krátké době rozvinout sériovou výrobu letounů v čs. závodech.

Od roku 1953 také v oblasti letecké techniky začalo Československo plnit své závazky vůči některým lidově demokratickým zemím. V letech 1953—1954 ČSR vyvezla do těchto zemí 279 letounů typu Mig-15¹⁴⁾, 192 letouny typu Il-10 a 33 kusů jeho cvičné verze,¹⁵⁾ 15 cvičných letounů Mig-15 do Sovětského svazu a 5 cvičných letounů typu C-11 do Bulharska.

Automobilní park byl koncem roku 1950 větším dílem zahraničního původu (72 %) a jen z menší části československý (28 %). Celkový počet automobilů všech druhů činil 13 188 kusů; tvořilo jej 714 typů.

¹²⁾ Na rozdíl od kapitalistických zemí se podle zásad RVHP poskytovaly licence bezplatně; za předání dokumentace se účtovaly pouze fakticky vzniklé výdaje, spojené s vyhotovením dokumentace. Nebyly účtovány náklady na výzkum a vývoj.

¹³⁾ I když jsme obdrželi výrobní dokumentaci, byl k zahájení výroby — v závislosti na obtížnosti jednotlivých druhů výzbroje a bojové techniky — objektivně nutný určitý čas (v průměru 18 měsíců). Byla to doba potřebná k překonání řady problémů, souvisejících především s konstrukcí a výrobní přípravou čs. zbrojního průmyslu. Jestliže neměl být způsobilý výcvik vojenských specialistů, bylo proto zapotřebí třeba, abychom obdrželi ze Sovětského svazu i tu bojovou techniku, kterou náš zbrojní průmysl vyráběl v licenci.

¹⁴⁾ Z toho 60 do Polska, 189 do Rumunska a 30 do Bulharska

¹⁵⁾ Na Polsko připadlo 40+15, na Rumunsko 135+15, na Bulharsko 17+3 kusů.

I když se na první pohled zdá počet automobilů jako dostatečný, ve skutečnosti se ČSLA v této době nedostávalo kolem 4 000 nákladních aut. Na základě zkušeností z Velké vlastenecké války, které ukázaly význam motorizace pro zvýšení manévrovacích schopností pozemních vojsk vůbec a dělostřelectva zvláště, doporučoval hlavní poradce ministra národní obrany generálplukovník Gusjev, aby za této obtížné situace byla uskutečněna motorizace svazků — s důrazem na jejich dělostřelectvo — dislokovaných v západní části země. Tato motorizace vedla začátkem roku 1951 ke snížení na pouhé čtyři typy nákladních automobilů. Podobná unifikace automobilů se měla během roku 1951 uskutečnit také u letectva a ostatních motorizovaných jednotek 1. vojského okruhu.

S přihlédnutím k reálným výrobním možnostem čs. automobilového průmyslu se měl v prvních měsících r. 1951 zpracovat plán motorizace ČSLA a plán postupné unifikace jejího automobilního parku. Důležitost obou plánů vynikne, uvědomíme-li si, jak velkou slabinou tehdejšího vybavení armády automobilními vozidly byl nedostatek náhradních dílů pro většinu kořistního materiálu.

V souvislosti s průvodními obtížemi našeho automobilního průmyslu a s tím souvisejícím nedostatečným zajišťováním potřeb ČSLA, přijal politický sekretariát ÚV KSČ v lednu 1953 usnesení o zabezpečení motorizace naší armády. Podle tohoto usnesení měla být motorizace armády v roce 1955 uskutečněna na 50 % a dokončena v roce 1957.

Koncem roku 1954 byla ČSLA při plánovaném povolání stanoveného procenta vozidel z národního hospodářství zabezpečena nákladními automobily v celku moderní konstrukce (motor chlazený vzduchem) čs. zbrojní výroby; jejich nedostatkem byla nízká průchodnost v terénu. Speciálními vozidly, která nebylo možné umístit v národním hospodářství, byla armáda zabezpečena z 95 %. Velitelská terénní vozidla nové čs. výroby v této době armáda stále neměla: byla nucena spojit se s kořistním typem značky Willys. Koncem roku 1954 bylo plně motorizováno dělostřelectvo zálohy hlavního velitelství a armádní dělostřelectvo.

Do značné míry se tak koncem roku 1954 podařilo odstranit typovou různorodost automobilního parku, což napomáhalo zkvalitňování motorizace armády a růstu její bojové pohotovosti.

Podstatně se zlepšilo i materiální technické vybavení speciálních druhů vojsk ČSLA.

Koncem roku 1954 byla ČSLA zabezpečena rádiovými prostředky z 80 %. V podstatě byla vybavena také kvalitními směrovými stanicemi.¹⁷⁾ Plně byla zabezpečena linkovým materiálem.

V hlavních druzích ženijního materiálu byla potřeba ČSLA koncem roku 1954 kryta čs. výrobou na 85 %. Nedostávalo se zejména zemních strojů, odminovacích prostředků, obojživelných a přepravních prostředků.

S výjimkou rozstřikovacích aut a oděvů protichemické ochrany (lehkých) byla ČSLA základními druhy chemického materiálu v této době plně zajištěna.

V první polovině padesátých let byla ČSLA vyzbrojována vedle modernizovaných bojových prostředků také novými systémy bojové techniky. V důsledku toho vzrostla palebná a úderná síla útvarů a svazků naší armády, jejich pohyblivost a manévrovací schopnost.

Mezníkem ve zvyšování bojových schopností ČSLA a upevňování obranyschopnosti ČSR bylo usnesení předsednictva ÚV KSČ z konce února 1951. Toto usnesení se týkalo nejen urychleného přezbrojení armády, ale i **obnovy čs. zbrojního průmyslu**, budovaného jako nedílná součást průmyslového komplexu ČSR. V letech 1951 až 1953 bylo nutné vybudovat základy zbrojního průmyslu, který měl vyvíjet armádu moderní technikou a v případě války zapojit všechna ostatní průmyslová odvětví jakož i zintenzivnit průmyslovou produkci v zájmu uspokojování rostoucích potřeb fronty. Usnesení představovalo počátek nové etapy ve vývoji zbrojního průmyslu; vytyčilo tyto úkoly:

— vyzbrojit ČSLA novou vojenskou technikou, vyráběnou převážně podle sovětských licencí;

— do konce roku 1953 vytvořit pro zbrojní průmysl nutnou zbrojní základnu v zájmu rychlého převodu na válečné koleje v případě války;

— poskytnout pomoc lidově demokratickým zemím ve vyzbrojování jejich armád.

Ke splnění těchto kategorických úkolů bylo nutné urychleně budovat a rekonstruovat závody zbrojního průmyslu. Byl to svým způsobem závod s časem a otázkou tempa, především investiční výstavby, která ostře vystupovala do popředí. (Tempo růstu investiční výstavby (index) v roce 1950 — 100, 1951 — 137, 1952 — 237, 1953 — 221).

Rychlý rozvoj zbrojního průmyslu vedl k podstatným změnám zejména ve stro-

¹⁷⁾ Malými na 100 %, středními z 75 %, když velké zatím nevlastnila.

jírenství, které vyžadovaly novou specializaci a využití výrobní kapacity původně určené pro mírové účely. (Růst podílu vojenské techniky ve strojírenské produkci: v roce 1950 — 4 %, 1951 — 10 %, 1952 — 20 %, 1953 — 27 %)

Současně s vysokým tempem výstavby čs. zbrojního průmyslu horečně rostla produkce zbrojní výroby; ve značném tempu výroba v řadě případů zvládla značně náročné druhy vojenské techniky.¹⁷⁾ (Gradace zbrojní produkce (index): v roce 1951 — 100, 1951 — 198, 1952 — 235, 1953 — 995.)

Tak radikální tempo rozvoje čs. zbrojního průmyslu potom v podstatě umožnilo zajistit plánované vyzbrojení ČSLA potřebnou vojenskou technikou ve značně krátké lhůtě.

Kapacity zbrojní výroby v ČSR umožnily rychle stupňovat vývoz čs. vojenské techniky do spřátelených zemí, ovšem na druhé straně si vynucovaly adekvátní zvýšení dovozu surovin. Tento export se stal přechodně prvořadou položkou celkového čs. vývozu do lidově demokratických zemí: např. v r. 1952 se na tomto vývozu podílel 29 %.

Výdaje státu pro potřebu obrany se podstatně zvýšily. Relativní ekonomická váha výdajů na obranu a zdrojů s nimi spojených se přibližovala normě velmocí. Proti své úrovni v r. 1949 stoupaly v roce 1953 téměř na pětinasobek. Bezprostředním důsledkem růstu nákladů na obranu bylo zpomalení růstu životní úrovně, které se v roce 1952 projevilo zastavením přírůstu osobní spotřeby obyvatel.¹⁸⁾

Došlo i k potížím v materiálně technickém zásobování.

Posuzujeme-li důsledky nároků čs. obrany na ekonomiku, je zřejmé, že čistě „ekonomický“ pohled musí znamenat řadu nesporně negativních momentů. Náhlý a prudký rozvoj výdajů na obranu a realizaci obranných opatření průmyslu a dal-

ších odvětví ekonomiky od počátku padesátých let, nesporně a nezanedbatelně poznamenaly tvorbu národohospodářské struktury ve směru mimořádně preferujícím těžký průmysl.

Důraz na rychlost výroby a na množství produkce spjaté s potřebami obrany, podporoval tendence k extenzivnímu způsobu hospodaření a odklonu od požadavků rentability. Hlediska zajištění obrany rovněž nemálo spolupůsobila na rozvoj autarkních tendencí, k jisté izolaci a uzavřenosti čs. ekonomiky. Současné přídávla spolupráci RVHP ráz jen omezené součinnosti, vyvolané především politickými důvody a méně ekonomickými ohledy; vzhledem k tomu si RVHP původně nekladla za cíl rozvoj mezinárodní socialistické ekonomické integrace. (Jak jsme toho svědky především od jejího XXIII. mimořádného zasedání).

K tomuto vývoji došlo právě v době reálného vojenského ohrožení tvořící se světové socialistické soustavy, jejíž jsme nedílnou součástí. Studená válka nebyla žádným propagandistickým výmyslem, nýbrž neúprosnou realitou, k níž patřil i tvrdý nejen politický, ale i ekonomický nátlak na Československo, jeho přátele a spojence, včetně nevybíravé diskriminace a otevřeného embarga imperialistických států na obchod s námi.

V důsledku zmírňování mezinárodního napětí¹⁹⁾ a také vzhledem k vytvoření Varšavské smlouvy a spojených ozbrojených sil v čele se spojeným velením (která umožnila mimo jiné relativně rovnoměrnější rozdělení obranného břemene), výdaje na obranu a zbrojní výroba poněkud klesají; vojenská výstavba je v dalších letech uskutečňována bez vynucených mimořádných opatření souvisejících s důsledky „pomoci“ naší republice a ostatním socialistickým zemím tentokrát spojenými silami mezinárodního imperialismu v čele s USA.

Díky spolupráci a všestranné pomoci Sovětského svazu bylo možné počátkem padesátých let v krátké době vybudovat kmenový zbrojní průmysl a cestou tech-

nické rekonstrukce ČSLA v podstatě dosáhnout její unifikace se Sovětskou armádou.

V našich nejnovějších dějinách je

17) V letech 1951–1953 stoupla např. výroba dělostřelecké techniky 25×, tankové techniky — 42×, letecké techniky — dokonce 100×. V celkové produkci i uvedených druhů plynou vysoké násobky růstu ze stagnace zbrojního průmyslu v předchozích letech, z jeho velmi nízké výchozí — a v některých případech dokonce nulové — úrovně.

18) S. Gottwald na tuto okolnost upozornil ve svém závěrečném slovu zasedání ÚV KSČ v červnu 1951: „Přirozeně, hrozba imperialistickou válkou vyvolává z naší strany zvýšený boj za udr-

žení míru. Ale, soudruzi, součástí boje za udržení míru nejsou jenom podpisy a hlasování pro mír, nýbrž také zabezpečení obrany republiky. Samozřejmě, každý ví, že také toto není zadarmo“. Příspěvky k dějinám KSČ, 1957, s. 177, SNPL 1957, Praha.

19) Od poloviny roku 1953 se v USA a jiných státech NATO tempo zbrojení zvolňuje. Není však pochyb o tom, že jaderná moc USA nadále silně roste. Světová válka jako prostředek řešení sporných otázek není pochopitelně stažena z programu, počítá se s ní v blíže neurčené době.

československo-sovětské přátelství, spolupráce a vzájemná pomoc — spolu s vnitřními faktory — hlavním činitelem zajišťujícím mírovou výstavbu a důslednou obranu naší socialistické vlasti. Jednoznačná zahraničně politická a tudíž i vojenskopolitická orientace našeho státu — jak se o to v celé své historii KSČ vždy zasazovala — na Sovětský svaz a ostatní země socialistického společenství je pro nás zárukou, že ty úkoly, které před náš lid vytyčuje KSČ v době jejího podesátého výročí, budou splněny.

Budou splněny tím kvalitněji, čím úspěšněji bude pokračovat konsolidační proces v armádě, pro který červnové zasedání pléna ÚV KSČ v r. 1970 vytyčilo velmi závažné úkoly:

Zabezpečit kádrové doplnění a politické upevnění všech stupňů velení, upevnit nedílnou velitelskou pravomoc na stranických základech, vybudovat třídně vyhraněný systém účinné politické a ideové výchovy. Strana požaduje od příslušníků armády, aby si osvojili jednotné principy

a metody spojeného velení Varšavské smlouvy, aby se důsledně učili u Sovětské armády, jak všestranně zvyšovat bojovou pohotovost.

Jen tak budeme schopni dostát nejvyšší povinnosti národů a armád socialistických států, za kterou považoval V. I. Lenin obranu socialistického společenství. Leninův závěr je plně aktuální i dnes, kdy realitou současného světa je jeho hluboké třídně antagonistické rozdělení a probíhající boj a soutěžení kapitalismu a socialismu, v němž rozhodující úlohu hraje vzájemný poměr sil, jehož významnou komponentou je poměr sil ve vojenské oblasti.

Československo-sovětské přátelství, spolupráce a vzájemná pomoc, znovu stvrzené smlouvou v roce 1970, je významným přínosem k upevnění spolupráce mezi Československem a Sovětským svazem. Současně posiluje jednotu socialistických zemí včetně jednoty vojenské. Je i dnes základním faktorem bezpečnosti naší země.

K ekonomice školství v ČSLA

Racionální uplatňování vědeckého a technického pokroku v životě naší společnosti patří k základním podmínkám dalšího rozvíjení pozitivních výsledků v budování socialismu. Nejen ve světě kolem nás, v socialistických či kapitalistických státech, ale i z vlastních zkušeností můžeme stále zřetelněji pozorovat, že každý reálný stupínek ekonomického a společenského pokroku je vždy velmi úzce spjat s rozvojem vědy a techniky, s rozsahem a intenzitou jejich využívání ve společenské praxi. Právě všestranné rozvíjení vědeckého a technického pokroku je jedním z neúčinnějších prostředků třídního boje, cestou dosažení převahy socialismu a soustředění dvou světových soustav.

Explicace vědeckotechnického rozvoje bývá různá. V zemích, kde v rozvoji národního hospodářství je zatím ještě akcentován extenzivní charakter ekonomického růstu, stojí logicky na prvním místě i moment rozšiřování bezprostřední materiální výroby a k němu jsou přiřazovány tyto známé aspekty: organické spojení vědy s výrobou, nepřetržitě zdokonalování výroby, technologie, organizace, řízení a plánování, jakož i zlepšování kvality a technicko-ekonomických ukazatelů vyráběné produkce, zkvalitňování pracovních podmínek atd.

Naproti tomu v zemích s vyčerpanými extenzivními zdroji, zejména zdroji pracovních sil, kde v ekonomickém růstu je akcentován intenzivní reprodukční proces, řízení jednotlivých stránek vědeckotech-

nického pokroku bývá jednoznačně otevřeno prioritní úlohou vědy a techniky při zkvalitňování přímých i nepřímých faktorů růstu národního důchodu, tzn. pracovních sil, výrobních prostředků, zejména však základních výrobních fondů, modelů řízení a plánování atd.

V obou typech hospodářského rozvoje, ať již jde o akcentování kvantitativního rozmnožování nositelů výrobních sil, nebo o jejich kvalitativní přeměny, hlavní úlohu vždy připadá člověku a jeho živé práci, i když náplň a váha této role se postupně mění. Vycházíme z všeobecného poznání, že rozhodující objemy národního důchodu byly na počátku zprůměrně určovány především rozsahem nepřímých faktorů ekonomického růstu, kvantitativní pracovních prostředků, jejich optimálním teritoriálním rozmístěním a orientováním na klíčová odvětví národního hospodářství, a dále potom v závislosti na odpovídajícím rozsahu bezprostředních neboli přímých faktorů růstu, produktivních výrobců. Posléze, s dokončením nesmírně náročného procesu industrializace země a s přechodem od extenzivního k intenzivnímu růstu, hlavní masa národního důchodu začíná být vytvářena kvalitativně vyšším využíváním především základních výrobních fondů, zdrojů pracovních sil a zdokonalováním modelů řízení a plánování. Stručně řečeno — fyzické objemy a tempa růstu národního důchodu začínají být zajišťovány integrální produktivitou práce. A právě na postupné záměně prio-

ritních zdrojů růstu národního důchodu lze nejméně vystopovat a prokazovat vzrůstající roli lidského činitele, proměny jeho funkce jakožto nezávislé proměnné veličiny.

Cesta poznání těchto souvislostí byla složitá. O jádro těchto přeměn se budeme opírat a v dalším na nich stavět. Připomeňme si proto, že marxistické ekonomické myšlení vždycky odvozovalo funkční závislost růstu národního důchodu z akumulace, z investic do výrobních prostředků (techniky), zaměstnanosti a ze zvyšování kvality a stupňování činnosti obou faktorů, tzn. z živé práce a její produktivity, z fixního kapitálu (pracovních prostředků) a jeho efektivnosti.

Poněkud složitější jak pro vědu, tak pro hospodářskopolitická centra, byly a mnohdy ještě jsou otázky teoretického odhalování, včetně exaktních důkazů, a praktického akceptování konkrétních kvalitativních změn v investiční politice, v jejím zaměření, v určování rozsahu i obsahu investičních zásahů, v projektování oborové a odvětvové struktury národního hospodářství.

V zemích s vyčerpávanými extenzivními zdroji ekonomického růstu bylo empiricky prokázáno, že tradiční zvyšování objemu výrobních investic již nevyvolává očekávaný růst národního důchodu. Výrobní prostředky resp. základní výrobní fondy jakožto nesporný determinant růstu období industrializace země je překonán rostoucí kvalifikací pracovní síly, která v etapě počátku zprůměrnění objektivně zůstává mimo centrum pozornosti. Vzdělávání pracovních sil, lidí, stálo stranou, nezbývalo na něj ani prostředků a objektivně vzato, ani kvalifikovanějších výrobců ve výrobním procesu nebylo zapotřebí, protože zapojovaná kvanta základních výrobních fondů a lidských činitelů do výrobního procesu vytvářela zcela dostačující prostor požadovanému hospodářskému rozvoji.

V ekonomických podmínkách naprosté vyčerpanosti zdrojů pracovních sil je proto každá snaha po rozšiřování kapacit, po

maximalizaci tradičních produktivních investic — s cílem dosahovat původních či vyšších temp růstu — při minimalizaci konečné nevýrobní spotřeby obyvatelstva, anachronickou mystifikací, nežádoucím zatlačováním potenciálního zdroje růstu národního důchodu, kterým se stává zvyšování kvalifikace lidské práce. Můžeme-li se obrazně vyjádřit — do hry vstupuje nový významný moment ekonomického růstu, který s postupujícími intenzivními tlaky nabývá na svém významu. Je to vědeckotechnický rozvoj.

Do určité míry může podceňovat ekonomický růst vědecký a technický pokrok prostřednictvím upřednostňovaného růstu kvality pracovních prostředků a pracovních předmětů. Avšak stupňování kvality základních výrobních fondů, nepřetržitý růst techniky je možný pouze po určité mez, neboť vzniká a sílí nepřekonatelná hranice vůči rozpínavosti věcného činitele výroby v podobě lidského faktoru. Ekonomika země začne být dříve nebo později zmítána ekonomickými rozpory, hospodářský rozvoj země se zpomaluje, relativní přírůstek národního důchodu na jednoho obyvatele se začínají postupně zmenšovat. Neobrátili-li společnost soustředěnou pozornost na rozvoj kvality lidského faktoru, poměrný přírůstek národního důchodu na hlavu začíná klesat, vznikají objektivní podmínky krizových situací ve společnosti. Vedle kvality nepřímých faktorů tempa ekonomického růstu vyžadují i zvyšování kvality lidské práce. Věda, školství a jejich rozvoj se stávají limitem ekonomického růstu.

Rozvíjení školských soustav, růst vzdělanosti jako primárního elementu kvalifikace pracovních sil se nezadržitelně stává základní podmínkou rozvoje každé průmyslově rozvinuté společnosti. A je v zájmu vyspělé průmyslové země, aby včas a v racionálním rozsahu vyčleňovala prostředky a zároveň vytvářela prostor postupné realizaci zmíněných objektivních souvislostí. Na ekonomické souvislosti spjaté s přechodem od extenzivního k intenzivnímu růstu upozorňovala již před

více než čtyřiceti lety sovětská literatura, např. Strumilin, Pruděnskij aj. Také práce některých západních ekonomů zasluhují pozornost ekonomické a nejenom ekonomické fronty.

Rozvoj vědeckotechnického pokroku zasahuje i oblast vojenství, která však není jen pasívním odrazem těchto procesů, ale sama do značné míry vědeckotechnickému rozvoji napomáhá. Revoluční přeměny ve vojenství zasahují celou strukturu vojenské činnosti: od podstatných změn v materiálně technické základně, přes organizaci, až k novým způsobům velení a rozhodování. To klade značné nároky na vytváření příslušných reálných koncepcí rozvoje materiálně technické základny vojenství a kvalifikačních požadavků. Je nesporné, že rozhodující role při realizaci kvalifikačních požadavků a do značné míry i při zdokonalování materiálně technické základny vojenství připadá vojenským vysokým školám.

Má-li vojenské vysoké školství splnit svůj úkol v zabezpečování obrany země a internacionálních zájmů zemí socialistického společenství, musí vytvářet a ujasňovat si koncepci vývoje armády na delší období zejména ze dvou hledisek:

— s jakými hlavními vědeckotechnickými procesy je možné počítat při zdokonalování klasických zbraní, ve vývoji moderních zbraní i těch, které nebudou zařazeny do mírového výcviku;

— brát v úvahu strategické postavení ČSSR a její úlohu v obranném systému Varšavské smlouvy.

Ze souvislosti o úloze vědeckotechnického rozvoje i z pohledu na oblast vojenství by mělo mj. vyplynout, jakou strukturu ozbrojených sil vyžadují potřeby vedení moderního ozbrojeného zápasu. Mám na mysli včasnou a nepřetržitě vědecky propracovanou orientaci vývoje struktury druhů vojsk a ozbrojených sil, potřeby přípravy, výcviku a výchovy klíčových specialistů armády, velitelského sboru, politického aparátu apod.

Z tohoto hlediska jsou nejdůležitější kvalifikační požadavky, neboť příprava

vojáka z povolání je smyslem vojenského školství a koncipování rozsahu i obsahu kvalifikace je především záležitostí příslušných řídicích složek ČSLA a škol samotných. Jde o to, aby vojenské školství, zejména vysoké, mělo dlouhodobý výhled o počtech vojáků z povolání pro jednotlivé specializace v daných obdobích. Vojenské školy by pak na základě toho měly vypracovat vnitřní organizaci školy, metody výuky, materiální zabezpečení, počty vědeckopedagogických pracovníků i ostatních odborných sil. Realizace zmíněného přístupu je východiskem k tomu, aby vojenské školství vyprodukovalo potřebný počet kvalifikovaných profesionálů a zároveň je vyškolilo s co nejefektivnějším využitím přidělených prostředků.

Z hlediska obsahu práce vojenského školství je nezbytná představa o základních kvalifikačních požadavcích a jejich vývojových tendencích pro příští období. Ty by měly být rozpracovány na konkrétní podmínky jednotlivých profesí jak z hlediska současných potřeb, tak z hlediska předpokládaného vývoje; měly by se v takto rozpracované podobě objevit v plánované i konkrétní bezprostřední učebně výchovné činnosti především vojenských vysokých škol, fakult a specializací. Takto koncipované programy činnosti vojenského školství by měly z hlediska perspektivního vývoje počítat s těmito hlavními tendencemi ve vývoji vojenské kvalifikace:

— zvyšují se nároky na třídně politické, osobní a charakterové vlastnosti a schopnosti velitelů a politických pracovníků;

— s rostoucím podílem vysoce kvalifikovaných a kvalifikovaných lidí, což je logickým důsledkem vědeckotechnické revoluce na vojenství;

— se změnou ve vnitřní struktuře vojenského vzdělání s důrazem na posílení teoretického vzdělání a posun od úzké specializace směrem k univerzálnosti;

— relativně i absolutně vzrůstá podíl i rozsah technických profesí, což je odrazem vysoké nasycenosti armády moderní technikou;

— roste počet funkcí s vysokoškolským vzděláním, funkčních míst, k jejichž výkonu je požadována vědecká kvalifikace.

Nestačí zvládnutí vědních oborů a schopnosti aplikovat znalosti v praxi. Účinnost zbraní a techniky obrovských hodnot vyžadují také rozvážnost v jednání a rozhodování, iniciativu, schopnost koordinace činností apod.

Konstatoval jsem, že situace v ekonomickém vývoji průmyslově vyspělých zemí dospívá na určitém stupni k hranici, že investice do lidí zaujímají primární postavení. Preference akumulace do lidského faktoru je natolik zřejmá a uznávána pro svůj růstový účinek, že jsou v řadě vyspělých zemí kolem vysokých škol budována průmyslová centra pevně se opírající o výsledky vědeckých výzkumů, takže jsme svědky reálné integrace vědy, techniky a podnikatelské činnosti.

V podmínkách socialistické ekonomiky není možné posuzovat investice do lidského faktoru pouze hledisky úzce ekonomickými. Výdaje na školství, vzdělání a kvalifikaci plní zároveň funkci socialistické třídní, politického, kulturního a společenského rozvoje, jsou nástrojem postupného sblížování a odstraňování podstatných rozdílů mezi třídami a sociálními skupinami, mezi fyzickou a duševní činností, plní funkci humanizační, rozvíjejí osobnost člověka.

Růst kulturně společenských kvalit obyvatelstva je nezbytným předpokladem pro rozvíjení vyšších materiálních a zejména nemateriálních potřeb, k nimž už nestačí prostá nabídka, nýbrž vyšší vzdělanost a intelekt. Rozvíjení vyšších potřeb lidí je jedním z významných společenských tlaků na rozvoj výroby, obchodu, kultury, školství atd.

Růst prostředků na zvyšování kvality pracovních sil, dosahující enormních částek a překračující dokonce tempa tvorby národních důchodů, nemůže být neomezený, má své hranice. S investicemi do lidí je nutné velmi efektivně nakládat. Projevem

úsilí po maximální efektivnosti investic do lidského činitele jsou orientace a snahy ekonomů vyslovovat soudy ke způsobům vynakládání prostředků na vzdělání a k dosahovaným výsledkům těchto procesů. Při vysokých školách ve všech průmyslově vyspělých zemích vznikla pracoviště ekonomiky vzdělání. V ČSSR pracoviště ekonomiky vzdělání např. při VŠE v Praze a Bratislavě; někteří armádní pracovníci se ekonomikou vzdělání zabývají také samostatně.

Ekonomika vzdělání je na počátku svého rozvoje, navzdory tomu, že první teoretické publikace přežily již několik generací. Po druhé světové válce, v padesátých letech, zejména však v posledním desetiletí, získává ekonomika vzdělání široké uznání — právě jako samostatná konkrétní ekonomika, která si buduje svůj zvláštní předmět, specifické metody výzkumu a nalézá postupně své pevné místo v komplexu ekonomických věd. Ekonomika vzdělání obráží ekonomický život společnosti, rozsah i obsah vzdělání v dané etapě vývoje. Zabývá se činností odvětví, která produkují vzdělání a usiluje o poznání, do jaké míry vzdělání pracovníků sil ovlivňuje ekonomický růst a do jaké míry ekonomika (společnost) zabezpečuje rozvoj vzdělání. Rozlišuje se dvojí pojetí přístupu ekonomiky vzdělání k předmětu jejího vědeckého zájmu.

V širším pojetí jsou prostředky analýzy ekonomiky vzdělání orientovány na sledování vztahů mezi vzděláním a ekonomickou reprodukcí společnosti, ekonomickým růstem a intelektuálním potenciálem. Zde se ekonomika vzdělání zabývá optimálními sumami (pohybem) celkových nákladů na vzdělání a kvalifikaci, jejich podílů na národním důchodu, efektivností, strukturním vynakládáním a problematikou časové návratnosti vynaložených zdrojů. Někteří autoři je nazývají makroekonomickou stránkou ekonomiky vzdělání.

V užším pojetí jsou cíle a prostředky analýzy orientovány na sledování vztahů uvnitř konkrétních oblastí vzdělávání,

efektivnost využívaných prostředků z centrálních zdrojů, aspekty ekonomie práce atd. V nejtěsnější kooperaci s pedagogikou, psychologii a ostatními vědními disciplínami řeší optimální strukturu výstavby dané školské soustavy, metodiku a nástroje učebně výchovných procesů, koncepci materiálně technické základny vzdělání, analýzu vývoje struktury nákladů na vzdělání a jejich zpětné vazby, třídní, sociálně politické aspekty vzdělání a jiné. Toto užší pojetí bývá vymezováno (s výhradami) jako mikroekonomická stránka ekonomiky vzdělání.

Ekonomika vzdělání zatím naráží na řadu velmi vážných překážek. Mezi „bílé místa“ patří zejména propracování metodik kvantifikace efektivity vzdělání a kvalifikace. Nepřekročitelnými hranicemi jsou zatím tyto podstatné souvislosti: efektivnost investic do vzdělání není možné měřit tak přesně, jako je tomu u efektů materiální výroby či služeb. Investice do vzdělání mají dlouhodobou návratnost, potenciálně vyšší hodnota pracovní síly se realizuje (zhodnocuje) značně komplikovaněji a rozporuplněji, není možné zabránit relativně vysoké „úmrtnosti“ studujících, není možné měřit, bezprostředně sledovat a vyčíslovat obsah či kvalitu učebně výchovných procesů, srovnávací metody (mezinárodní) narážejí na nedostatek použitelných ukazatelů, metody výzkumů jsou složitější. Způsoby kvantifikace efektivnosti vzdělání zatím nepřinášejí očekávaný efekt. Výsledky nejsou adekvátní vynakládanému úsilí. Matematickým metodám věnuje maximální pozornost většina ekonomických publikací, ponejvíce akcentují přístupy měření vlivu reziduálních faktorů, které nalézají nejvíce stoupenců, ale i kritiků.

Domnívám se, že je nutné věnovat pozornost ekonomice vzdělání v ČSLA v úzké spolupráci s existujícími ústavy a pracovišti při civilních vysokých školách, rozvinout těsnou kooperaci se zahraničními institucemi zemí Varšavské smlouvy a soustavně sledovat vývoj teorie ekonomiky

vzdělání v některých vybraných (srovnatelných) západoevropských zemích.

Sledování vojenských školských výdajů je v současné době takové, že nevyhovuje nově vznikajícím potřebám teorie ekonomiky vzdělání, neumožňuje sledovat dlouhodobé trendy výdajů, zpracovávat analýzy za účelem zhodnocení efektivnosti atd. To brání jednak dělat exaktní soudy, jednak plánovitě činnosti ve vojenské školské politice.

Armádní specifika vojenského vysokého školství z mnoha stran obecnou problematiku neobvykle komplikuje. Kritéria přístupu jak z hlediska ekonomie společenské práce ve vojenském vysokém školství, tak z pohledu vnitřních celoarmádních zájmů atd., jsou nejen zvláštní, ale v mnohém zůstávají do jisté míry nepoznána z důvodů utajení, nejsou bezesbytku aplikovatelná civilní metodika, chybí podklady pro statistická srovnávání, prakticky neexistují či nejsou přístupné mezinárodní analýzy. To nutně vědeckovýzkumnou činnost komplikuje a klade vyšší nároky na metodologickou stránku věci.

Organicky fungující celoarmádní vysokoškolský tým, který by vybudoval potřebnou materiálně technickou základnu, soustavně shromažďoval, zkoumal a vyhodnocoval vyvíjející se objektivní realitu, rozvíjel teorii ekonomiky vzdělání ve vojenství atd., zatím chybí. Zavedení systematického výzkumu ekonomiky vzdělání ve vojenském školství by mělo být chápáno jako vysoce efektivní opatření. Zatím pro armádní potřeby v tomto ohledu vznikají první dílčí práce a statě.

Problematika vnitřní ekonomiky vojenského vysokého školství obsahově vyčerpává teoretická východiska pro stanovení základních kvalitativních kritérií efektivnosti pedagogického procesu, zejména teoreticko-metodologické vymezení nákladů na reprodukci vysoce kvalifikovaných armádních sil. Teoretický přístup ke kritériím efektivnosti vyučovacího procesu by mohl v podstatě zahrnovat úroveň znalostí a schopností posluchačů, čas potřebný k dosažení učebně výchovných cílů,

čas vynakládaný pedagogickým sborem na přípravu výuky a náklady na pedagogický proces. Okruh těchto základních ukazatelů otevírá možnosti pro zavedení vysoce účelné kvantifikace. Z logiky implikace vyplývá, že neaktuálnějšími a nejdůležitějšími ekonomickými souvislostmi kritérií efektivity vyučovacího procesu jsou propočty materiálových a finančních nákladů.

Proces poznání pohybu nákladů na obnovu kvalifikované pracovní síly resp. nákladů na vojenské vysokoškolské vzdělání je neobyčejně důležitý. Vede k racionálnímu využívání kvalifikovaných pracovníků, k synchronizaci funkčního stupně se stupněm vzdělání a tedy k optimální návratnosti investic do lidského činitele. Bude vysoce racionální, budeme-li v ČSLA maximálně využívat aplikovaných civilních metodických přístupů, neobjevovat poznání a soustřeďovat síly na dosud neobjevené souvislosti uvnitř specifických podmínek v ČSLA.

Konkrétní realizace nastíněných otázek v ČSLA musí nejprve překlenout zatím nepřekonané hranice v oblasti evidence nákladů na vojenské školství. Dlouholetá nerozvinutost ekonomických informací, navíc do jisté míry kombinovaných naturálními ukazateli, vylučující zpracování statistických srovnávání, si potom vynucuje používat empirických odhadů. Zachycení určitého vývojového trendu, propočítávání časových řad podle stupňů vojenských škol, což je nezbytné pro exaktní soudy o dané efektivitě či neefektivitě určitých opatření a koncepcí uvnitř vojenského školského systému, je zatím neřešitelné.

Ekonomie školství v ČSLA je nutné věnovat mnohem větší pozornost než dosud, vycházet z trendů vědeckotechnické revoluce ve vojensktví, z její realizace ve státech Varšavské smlouvy a z toho vyplývajících úkolů ČSLA. Ze zámyslů dlouhodobé koncepce vývoje ČSLA vypracovat pak jako její součást variantu rozvoje vojenského školství, zvláště vysokého, a s pomocí ekonomických nástrojů hledat

optimální variantu a její realizaci ekonomicky vyhodnocovat.

Problematika vysokoškolského vzdělávání, efektivity a racionálního využívání vysoce kvalifikovaných kádrů je centrem pozornosti vedení všech bratrských komunistických stran a vlád socialistických zemí. Na tyto souvislosti velmi příznačně upozorňoval L. Brežněv ve svém referátu na známé moskevské poradě komunistických a dělnických stran v červnu 1969, kde mj. uvedl: „... nechceme snižovat síly těch, s nimiž soutěžíme na vědeckotechnickém kolbišti. Tady nás čeká dlouhý těžký boj. Jsme pevně odhodláni vést jej vážně, abychom dokázali převahu socialismu i v této oblasti. To odpovídá zájmům... světového komunismu, celého revolučního osvobozenického hnutí. Dosáhnout nového významného pokroku v rozvoji vědy a techniky... je věc velmi složitá, spojená s velkým úsilím a značnými investicemi. Vyžaduje přípravu obrovského množství kádrů... Je třeba také zvýšit vzdělanost a odborné znalosti... lidí, kteří budou pracovat s novou technikou. Příkazem doby se stalo radikální sblížení vědy s výrobou. Musíme vybudovat nová vědecká střediska a školy, musíme nadále a velmi podstatně rozšiřovat frontu vědeckého výzkumu...“

V souvislosti se strukturálními změnami ve vojenském školství vystupují před příslušnými řídicími orgány otázky, na které si dávají nejvšestrannější odpovědi. K nejpálčivějším otázkám můžeme např. přiřadit i problematiku kvantitativního rozvoje vojenského vysokého školství, problematiku reálných potřeb vysoce kvalifikovaných vojenských specialistů apod.

Na otázku rozsahu a struktury přípravy absolventů vojenských vysokých škol je nutné dnes pohlížet zcela jinak než před lety. V období výstavby kádrového stavu armády a počátků jeho zkvalitňování potřeby absolventů přesahovaly produkci a o jejich umísťování nemohlo být po-

chyb. Zároveň nebylo složité, aby vysokoškolsky vzdělaní odborníci svými teoretickými znalostmi a rozvinutými schopnostmi velet, řídit, učit sebe i druhé, uspokojovali konkrétní potřeby výstavby ČSLA. Nyní, kdy ČSLA disponuje relativně vysocí rozvinutou bojovou technikou a jsou na ní kladeny z hledisek jejího uplatnění v možné válce podstatně vyšší nároky a kdy potřeby absolventů vojenské vysoké školy již nepřesahují produkované zdroje, spíše v jistých směrech naopak, otázka rozsahu a oborové struktury studujících stojí poněkud v jiném světle. Dřívější přístupy jsou již nežádoucí a neefektivní.

Rozsah a struktura absolventů vojenských vysokých škol musí být adekvátní předpokládaným požadavkům příštích let. Začínající studenti dnešních ročníků musí uspokojovat potřeby a nároky vojenských odborností v dalších letech. Rozsah i struktura vojenské vysoké školy musí mít náskok, určitý předstih před praxí, nemá-li produkovat úroveň speciální připravenosti nedostatečně vyškolené odborníky. Zřejmě se neobejdeme v této souvislosti bez dlouhodobého výhledu vědeckotechnického rozvoje ve vojenství, realizačních postupů vycházejících z variant možné války, z ekonomického potenciálu země a strategických aspektů ČSLA v koalici zemí Varšavské smlouvy. Zároveň je nutné znát

kritéria rozvoje klíčových druhů vojsk a potřeby vysokoškolských specialistů.

Vydeme-li z úvah dneška, jedině možným přístupem je ten, při němž budou analyzovány a vyhodnocovány jak specifické rysy současného vývoje ČSLA, tak některá zásadní hlediska dlouhodobějších perspektiv ČSLA. Jinými slovy, měli bychom znát, existuje-li dostatečné množství podkladů, aby se mohl stanovit optimální rozvoj vojenského vysokého školství v souladu s požadavky efektivnosti.

Rozsah a oborová struktura vojenského vysokého školství (studium v zahraničí) se po určitém čase projeví svými pozitivními, popřípadě negativními důsledky, kterým se nemůžeme vyhnout. Máme-li být objektivní a důslední ve všech aspektech, potom k zamýšleným změnám by měla být zároveň vypracována úvaha, která by s dostupnou přesností prokazovala, jakým možným neefektivním aj. důsledkům se vystavujeme při nedocnění nebo přecenění určitých potřeb v oblasti vojenských vysokoškolských kádřů.

Výše uvedené soudy mají obecnou platnost. Nejsou to soudy nové, spíše staré a známé. Jejich cennost bude však v tom, že si je včas i na správném místě uvědomíme a budeme je realizovat v práci. Je to jeden z požadavků kritérií globální efektivnosti.

(Dokončení v příštím čísle)

Plukovník gšt. ing. Jiří Nečas

Obranná operace frontu

V článku se chci zabývat vedením obranné operace frontu v **bezjaderném období**.

V bezjaderném období války (strategické operace na válčišti) lze obrannou operaci frontu charakterizovat jako součást operace skupiny frontů. Jejím posláním je zabezpečit útočnou činnost jiných frontů a vytvořit podmínky pro přechod daného frontu do útoku.

Obdobně jako v jaderné válce mohou vojska frontu přecházet do obrany za různé situace a v různých podmínkách jako např. v dotyku, nebo mimo dotyk s nepřítelem, pod úder útočícího nepřítele (tj. současně s odrážením útoku nepřítele), nebo v době příprav nepřítele k útoku (tj. záměrně předem).

Budou-li vojska frontu **přecházet do obrany při zahájení války** po překvapujícím hromadném úderu nepřátelského letectva a vpádu nepřátelských uskupení pozemních vojsk na naše území, může být výhodné organizovat obranu armád prvního sledu frontu s předním okrajem záměrně vzdáleným od státních hranic. Doba, kterou nepřítel potřebuje k překonání zabezpečovacího pásma k přednímu okraji obrany (brání síly pohraničních svazků), měla by být tak dlouhá, aby umožnila přípravu a organizaci obrany prvního sledu.

Délka trvání vlastní obranné operace frontu (v závislosti na konkrétní situaci) bude záviset na možnostech Hlavního velení zabezpečit přísun záloh pro vedení útočné činnosti.

Vojska frontu mohou přecházet do obrany i v **průběhu útočné operace frontu** a to především tehdy, podaří-li se nepříteli pro přípravu protiútoku uskutečnit hromadné údery letectva a skrytě vytvořit mohutná úderná uskupení pozemních vojsk. Pak vojska frontu budou přecházet do obrany za složité pozemní i vzdušné situace, zpravidla současně s odrážením útoku nepřítele a ne na jedinou všemi divizemi prvního sledu armád. Typické bude vytváření obranného uskupení frontu až v průběhu obranných sražení, takže častým jevem může být volba předního okraje obrany v hloubce operačního učlenění frontu.

Vojska frontu mohou **přecházet do obrany záměrně předem**, např. v dotyku s nepřítelem, když v průběhu útočné operace vznikne nutnost zabezpečit důležité čáry (prostory) a odrazit útok převahy sil a prostředků nepřítele, nebo i mimo styk s nepřítelem — např. již v období zvýšeného napětí před zahájením války s cílem zabránit nepříteli vlomit se na naše území s překvapením.

Cíle a úkoly obranné operace frontu (ve srovnání s vedením obranné operace frontu v podmínkách použití jaderných zbraní) budou omezenější, budou vyžadovat více sil a prostředků a lze je dosáhnout jen v časově delším období.

Hlavními cíli a úkoly obranné operace frontu při zahájení války může být

- odrazení vpádu nepřítele, který má převahu v silách a prostředcích,
- porážka jeho hlavních útočných uskupení,
- udržení důležitých prostorů a čar a získání času pro soustředění nezbytných sil a prostředků a přípravu podmínek pro přechod do útoku,
- zabezpečení boků hlavního úderného uskupení skupiny frontů.

K dosažení těchto cílů a úkolů bude třeba, aby front udržoval těsnou součinnost se sousedními fronty, eventuálně s jinými druhy ozbrojených sil s cílem zničit taktické a operačně taktické prostředky jaderného napadení, odrazit vpád, útok nebo protiútok nepřítele, vyčerpat jeho úderná uskupení a způsobit jim maximální ztráty a udržet důležité prostory pro další vedení operace [cíle operace — viz předešlé články].

Konkrétní úkoly pro obrannou operaci stanoví frontu Hlavní velení. Tyto úkoly plní vojska frontu postupně palebnými údery letectva a dělostřelectva na uskupení nepřítele na přístupech k přednímu okraji obrany, bojem za udržení taktické hloubky obrany, vedením protiúderů a přechodem vojsk do protiútku.

V bezjaderném období strategické operace na válčišti hrozí stálé nebezpečí jaderných úderů nepřítele, což vyžaduje obranu hluboce členit a rozptýlovat bojové sestavy vojsk. Tzn., že organizace obrany frontu v podmínkách vedení bojové činnosti v bezjaderném období **musí v podstatě odpovídat organizaci obrany v podmínkách použití jaderných zbraní**. Organizace obrany frontu zahrnuje uskupení sil a prostředků, tj. operační učlenění vojsk frontu, organizaci úderů letectva, PVO, palebného systému a ženijní úpravy terénu.

Operační učlenění vojsk frontu je určováno úkoly frontu, silami a prostředky, podmínkami přechodu k obraně, charakterem terénu a možnou silou úderného uskupení nepřítele. I v bezjaderných podmínkách může být operační uskupení frontu v jednom nebo ve dvou sledech.

Při zahájení války (v případě překvapivého vpádu nepřítele) může operační učlenění vojsk frontu zahrnovat první sled, vševojskové zálohy, uskupení raketových vojsk a dělostřelectva, vojsk PVO, letectva, ženijního a chemického vojska, protitankové zálohy a POZ.

Vedení obranné operace frontu má své zvláštnosti, **které ovlivní organizaci obrany**. Základními prostředky ničení nepřítele jsou dělostřelectvo, letectvo a tanky, jejichž efektivní využití vyžaduje soustředěné použití a maximálně sladěné úsilí. Snaha vést bojovou činnost v bezjaderných sestavách na jednotlivých směrech a i s mezerami v operačním učlenění nezbytně významným způsobem zvažuje úlohu a místo manévru druhým sledem nebo zálohami na

všech stupních. Zvláštností je i nutnost hromadného používání dělostřelectva a letectva. To vede k vytváření silných dělostřeleckých skupin, plánování dělostřelecké a letecké protipřípravy a používání tanků ke střelbě ze zakrytých palebných postavení. Je proto nezbytné posilovat armády prvního sledu frontu dělostřelectvem a leteckou armádu bombardováním a stíhacím bombardovacím letectvem ze zálohy Hlavního velení. Poslední zvláštnost a jedna z prvořadých z hlediska důležitosti je nutnost stálé pohotovosti k uskutečnění jaderných a chemických úderů na nepřítele.

Můžeme tedy obecně uvést, že vojska frontu v obraně členíme do hloubky a na jednotlivé pravděpodobné směry útoku nepřítele. Při přechodu do obrany již během jaderných úderů nepřítele nebude vždy možné tyto požadavky plně respektovat. Tak např. požadavek dvousledového členění vojsk bude možné dodržet jen v rámci armád a na frontovém stupni bude vytvořena jen vševojsková záloha, ze které postupně (v závislosti na uvolnění sil z pasívních úseků, nebo posilování frontu zálohami HV) bude vytvářen druhý sled frontu.

První sled frontu, který tvoří především vševojskové armády, vytváří svými divizemi prvního sledu taktickou hloubku obrany (20—30 km). Tyto svazky nesou hlavní tíhu při odrážení nepřítele. Musíme počítat s tím, že nepřítel bude na směrech hlavních úderů jednotlivých úderných uskupení vytvářet velké hustoty sil a prostředků, např. do 25—30 tanků na 1 km fronty. Jeho divize na směr hlavního úderu může útočit v pásmu širokém do 10 km. Naše moto-střelecká (tanková) divize je s to na důležitém směru bránit pásmo obrany široké 30 km, tzn. že na směr hlavního úderu nepřítele může odrážet útok 2—3 divizí nepřítele. K tomu, aby byla schopna úspěšně odrazit tento útok, je třeba divizi prvního sledu posílit protitankovými prostředky, nebo plánovat manévr těchto prostředků z druhých sledů (záloh) armád i frontu.

Hloubka operačního učenění armády může být 80—120 km a je vytvářena svazky druhého sledu a zálohami armády. Přitom druhý sled armády je předurčen k protiúderu nebo k obraně čar (pásma obrany) v hloubce.

Druhý sled frontu bude zpravidla vytvářen v průběhu obranného sražení ze sil a prostředků přeskupených z méně důležitých směrů a ze záloh přisunutých z hloubky. Při přechodu frontu do obrany předem (v době příprav nepřítele k útoku) může být druhý sled frontu vytvořen současně s přechodem k obraně. Do druhého sledu frontu se vyčleňuje vševojsková nebo tanková armáda s úkolem vést frontový protiúder, bránit obranné čáry v hloubce obrany frontu, zabezpečit přechod frontu do útoku a ničit výsadky nepřítele. Armáda v druhém sledu frontu se rozmísťuje rozptýleně po divizích. Za armádami prvního sledu se připravují 1—2 frontové obranné čáry (pásma), vzdálené 60—80 km od sebe, čímž se zvětšuje hloubka obrany frontu celkem do 250—300 i více kilometrů.

Vševojskovou zálohu frontu je výhodné vyčleňovat ve všech případech přechodu do obrany v sestavě několika svazků. Používají se při vedení obranné operace k posílení armád prvního sledu, k zesílení protiúderného uskupení a k boji s nepřátelskými výsadky.

Zálohy frontu — různého určení — se využívají k obraně mezer, k posílení vojsk, zabezpečení přesunů a rozvinutí protiúderných uskupení frontu, ničení nepřátelských výsadků a zabezpečení boků a styků (viz VM č. 9/1970).

Důležitým prvkem organizace obrany frontu je příprava a organizace úderů **frontového letectva**, kterým musí velitel a štáb frontu věnovat patřičnou po-

zornost. Údery letectva jsou hlavním prostředkem ničení uskupení nepřítele, která se nacházejí mimo dosah palby dělostřelectva a tanků. Tzn., že letectvo kompenzuje nepoužívání jaderných zbraní.

Při organizaci úderů letectva je třeba brát v úvahu, že bojová činnost letectva může probíhat v podmínkách nevýhodné vzdušné situace, při převaze nepřítele v letectvu a prostředků PVO.

Uskupení nepřítele ničíme postupně, tj. na dalekých přístupech, při odrážení jeho útoku, při boji s uskupením, které se vklínilo do obrany a při vedení protiúderů. Přitom se úsilí letectva soustřeďuje na ničení prostředků jaderného napadení nepřítele a nebezpečných uskupení pozemních vojsk, na podporu a ochranu vlastních vojsk, na zničení radiotechnických prostředků a velitelských stanovišť nepřítele.

Stálá úhroza, že nepřítel přejde k použití jaderných zbraní, vyžaduje plánovat též použití jaderných a chemických zbraní. Vyčleněné letectvo musí být ve stálé pohotovosti k uskutečnění jaderných úderů. K tomu je třeba vést nepřetržitě průzkum a stále upřesňovat činnost letectva v plánu prvního jaderného úderu frontu.

Organizace PVO je stejná jako v podmínkách použití jaderných zbraní. Úkolem sil a prostředků PVO frontu je v součinnosti se stíhacím letectvem bránit raketová vojska a letectvo frontu, hlavní uskupení pozemních vojsk, velitelská stanoviště a týly.

Při organizaci **palebného systému konvenčních zbraní** je nutné brát v úvahu údery letectva a ženijní úpravy terénu. Základem je palba dělostřelectva, tanků, protitankových prostředků a palba ručních zbraní. Palebný systém se organizuje na předpokládaných směrech útoku nepřítele a zabezpečuje se centralizovaným řízením palby. K zvýšení činnosti palby se mohou přivlékat tankové pluky divizí druhého sledu ke střelbě ze zakrytých palebných postavení. Na směrech hlavních úderů nepřítele se mohou vytvářet armádní dělostřelecké skupiny s úkolem ničit nepřítele na přístupech, vést boj s taktickými prostředky jaderného napadení nepřítele a umlčovat jeho dělostřelectvo.

Cílem **ženijních úprav terénu** je zabezpečit pevnost a odolnost obrany frontu. V bezjaderných podmínkách roste úloha ženijních zátarasů a proto se zvyšuje počet pohyblivých odřadů zatarasovacích v armádách i frontu. Vlastní ženijní úpravu terénu zahájí vojska ihned s přechodem do obrany a najednou v celé hloubce.

Vedení obranné operace

Vedení obranné operace frontu v bezjaderném období se zakládá na ničení nepřítele údery letectva, palbou dělostřelectva, tanků a jiných prostředků ve spojení s pevnou obranou důležitých prostorů a uskutečněním protiúderů. Složitý problém — vzhledem k nedostatku sil a prostředků — je boj s uskupeními nepřítele na přístupech k obraně.

Tedy **hlavním způsobem** vedení obranné operace frontu je **postupné ničení vojsk nepřítele palbou konvenčních prostředků pozemních vojsk a letectva ve spojení s pevnou obranou nejdůležitějších prostorů (čar) a vedení (v příznivých podmínkách) protiúderů.**

Údery na přesunující se uskupení nepřítele na dalekých přístupech vede letectvo. Přitom je třeba si uvědomit, že výsledky úderů budou značně menší, než v podmínkách použití jaderných zbraní. Proto je třeba využívat **hromadné**

úder letectva (i zápalnými prostriedky) na nepřítele v prostorech soustředění, při přesunech a rozvinování k útoku.

Důležité frontové opatření je **protipříprava**. Tuto může organizovat buď na nepřítele v bezprostředním dotyku a nebo mimo dotyk s nepřítelem. Pak má na přípravu dosti času. Protipřípravy se zúčastní letectvo, dělostřelectvo, část tanků divizí prvního sledu a někdy i dělostřelectvo z druhého sledu armády. Jejím **cílem** bude oslabit počáteční úder nepřítele, nebo přinutit ho odložit dobu zahájení útoku. K organizaci protipřípravy je třeba odhalit přípravu nepřítele k útoku, směr jeho hlavního úderu a dobu zahájení útoku. V pásmu armády prvního sledu plánujeme protipřípravu na 2—3 úsecích, avšak uskutečňujeme jenom na jednom a to nejdůležitějším z nich. Hlavními objekty ničení v protipřípravě jsou prostředky jaderného napadení, dělostřelectvo, tanky a živá síla nepřítele.

Splnění cílů obranné operace frontu v bezjaderném období se bude dosahovat především **v boji za udržení taktické hloubky obrany**. Z toho důvodu roste úloha divizí prvního sledu a manévru druhých sledů a záloh. V tomto boji vojska frontu zabezpečují narůstání obranného úsilí s cílem vytvořit výhodné podmínky pro vedení protiúderů armád i frontu. Přitom protiúder armády se může vést nejen při boji o taktickou hloubku obrany, ale i v operační hloubce.

Frontový protiúder se zpravidla vede jen v operační hloubce. Učlenění vojsk určených k protiúderu musí zabezpečovat mohutný prvopočáteční úder a zničení nepřítele v krátkých časových lhůtách. Z toho důvodu je výhodné vyčlenit do prvního sledu protiúderného uskupení frontu **tankové svazky**. Protiúder se zahajuje mohutným palebným úderem letectva a dělostřelectvem na palebné prostředky, tanková uskupení, místa velení a blízké zálohy nepřítele. Úspěšné dokončení protiúderu a přechod do protiútoků se zabezpečuje zasazováním svěžích sil z druhého sledu protiúderného uskupení nebo ze zálohy Hlavního vedení.

V nepříznivých podmínkách může být frontový protiúder (v důsledku značných ztrát frontu) málo účinný a proto neúčelný. V tomto případě je třeba, aby druhý sled (zálohy) frontu pevně držel nejdůležitější prostory v operační hloubce obrany s cílem zpomalit nebo zastavit útok nepřítele. Později po zesílení silami a prostředky HV může front zahájit protiúder.

V seriálu článků k obranné operaci frontu jsem chtěl ukázat na oprávněnost názorů, že v podmínkách soudobé války může být vedena obrana i ve frontovém měřítku.

Tímto seriálem článků jsem chtěl přispět k rozšíření teoretických znalostí příslušníků vyšších štábů v zatím všeobecně ne plně docenované obranné problematice.

Současné problémy rozvoje teorie velení

Velení v ČSLA prošlo v posledním desetiletí poměrně rychlým vývojem.

Zodpovědný přístup k rozboru problémů souvisejících s dalším rozvojem teorie velení vyžaduje osvětlit základní principy teorie velení jako teoretického základu dalšího jeho vývoje a na tomto podkladě stanovit jeho možné perspektivy.

Tyto základní principy teorie velení nejsou neznámé, avšak vzhledem k cíli článku bude třeba je nejdříve utřídit, pak uspořádat a postavit do souvislosti se současným stupněm poznání v tomto oboru.

Základní principy teorie velení mohou objasnit ve třech základních rovinách a to

- předmětu zkoumání teorie velení,
- metodologické báze,
- obsahu teorie velení jakožto vědecké soudobé teorie.

K předmětu zkoumání teorie velení

Na současném stupni poznání chápeme velení jako vojenskovešední kategorii, vyjadřující celý rozsah řízení v ozbrojených silách v nejobecnější vojenské úrovni. Velením v této obecné úrovni se rozumí veškerá činnost související s procesem řízení v ozbrojených silách bez omezení.

Avšak pro některé oblasti ozbrojených sil, v jejichž rámci jsou převážně technické či materiální prvky nebo jiné stránky (stranickopolitické) a pro které nelze použít v dílčím slova smyslu pojem velení, se předpokládá použití pojmu „řízení“ v užším slova smyslu, než je „řízení obecně“ (řízení materiálního zabezpečení, řízení dopravy atd.).

Proces velení v tomto obecném smyslu zahrnuje řízení veškeré přípravy ozbrojených sil k vedení ozbrojeného zápasu a řízení veškeré činnosti při vedení tohoto ozbrojeného zápasu.

Tím jsou vyjádřeny jen procesy velení, jejichž podstatou je informování a rozhodování. Hmotnou podstatou je však systém velení, který tvoří s procesy velení dialektickou jednotu.

Systém velení realizuje procesy velení. Je souhrnem konkrétních orgánů velení (velitelů a štábů), teoretických poznatků pro jejich činnost (teoretické práce, řády, předpisy), technických prostředků pro realizaci procesů velení (mapy, spojovací prostředky, vozidla a výpočetní technika) i prostředků k přípravě systémů velení (školská zařízení, výzkum, vývoj atd.).

Předmětem zkoumání teorie velení je tedy velení jako vojenskovešední kategorie a z hlediska tohoto výkladu má dvojí význam — velení jako proces a velení jako systém.

Velení jako proces je zvláštním případem obecného procesu řízení aplikovaného v ozbrojených silách jako specifické společenské soustavě, avšak velení je současně i součástí teorie vojenského umění.

A odtud vyplývají některé charakteristické zvláštnosti (prozatím tři) velení vojskům, z nichž lze pak odvodit zajímavé závěry:

a) První zvláštností je, že velení je systém řízení realizovaný v armádní soustavě, která svou strukturou, funkcí a chováním je velmi složitou a dynamickou soustavou, jež nemá obdoby v žádné jiné společenské sféře.

b) Velení jako systém i jako proces je přizpůsoben pro etapu, kdy armáda plní svou základní funkci — vedení ozbrojeného zápasu. A ozbrojený zápas, jako proces střetnutí dvou protikladných nepřátelských soustav s cílem vzájemného ničení, je opět jedinečným případem realizace funkce ozbrojených sil.

c) Poslední a snad nejdůležitější zvláštnost je skutečnost, že velení vychází z principů a zásad teorie vojenského umění, která má v současné době převážně hypotetický charakter. Hypotetický proto, že v důsledku změn ve vojenství, které narušily stereotyp, že nová válka začínala hromadným zasazením těch prostředků, které byly použity na konci minulé války, je teorie vojenského umění v základních otázkách jen pouhou neproověřenou a vědecky nepodloženou představou vojenských teoretiků o možných formách a způsobech vedení příští možné války. Velení, které z teorie vojenského umění vychází a na jejích principech a výsledcích staví, nese nutně všechny hypotetické znaky současného stupně poznání vojenského umění.

Odtud vyplývají tyto závěry:

1. Problémy a obtíže nevznikají jen v oblasti teoretické práce, ale v důsledku především třetí zvláštnosti velení lze odhalit i pravou podstatu určitého zaostávání v řešení otázek praxe velení v armádě oproti ostatním společenským soustavám. Lze také např. najít opodstatnění, proč nelze výsledky vědecko-výzkumné práce v oblasti velení a především pak drahou a nákladnou výpočetní techniku zavádět okamžitě do praxe. Riziko je v tomto případě, vzhledem k tomu, že základem všeho je hypotéza, značně veliká a je třeba zvážit, jakou míru si stát v tomto může dovolit.

2. Druhým závěrem plynoucím z uvedených charakteristických zvláštností velení je i objektivní skutečnost, že zkvalitnění (racionalizace) a zvědecktění velení systému v pravém slova smyslu, nezávisí jen na vědeckovýzkumné základně oboru velení, nezávisí jen na zavádění mechanizační a automatizační techniky, ale podstata zkvalitnění musí vycházet ze **zvědecktění vlastní teorie umění**, z její kvantifikace jako předpokladu využitelnosti a aplikovatelnosti exaktních metod zkoumání.

3. Třetím závěrem je skutečnost, že určitým východiskem je využití nových exaktních metod s jejich logikomatematickým a statistickým aparátem, jež

nacházejí především uplatnění ve výzkumu a řešení řídicích procesů, umožňují společně s moderní výpočetní technikou (především SP) prověřovat či ověřovat poznatky, závěry a hypotézy teorie vojenského umění ve značném rozsahu a tím vytvářet předpoklady pro řešení skutečného zkvalitnění velení. Jsou to např. metody modelování boje a vcelku všechny základní teorie a metody operačního výzkumu.

K metodické bázi teorie velení

Z dosavadních zkušeností v rozvoji velení vyplývá, že podstatný význam pro určování objektivně správných metodologických postupů mají zákonitosti vývojového pohybu velení po historicky podmíněných kvalitativních stupních.

Objektivní existenci vývoje velení v rámci vojenského umění můžeme považovat za historicky prokázanou skutečnost.

Řešení rozvoje velení předpokládá zkoumání obecných principů vývoje velení a musí vycházet z poznání a využívání objektivních zákonitostí rozvoje velení.

Metodologická*) báze teorie velení vychází ze základů marxisticko-leninské filosofie obecně a materialistické dialektiky zvláště.

Z tohoto pohledu vyplývá, že metodologická báze teorie velení se soustřeďuje na kategorie a vztahy, které určují podstatu velení a jeho rozvoje jako pohybu po kvalitativně určených vývojových stupních odpovídajících rozvoji vědy, techniky a společnosti obecně a vojenské vědy speciálně. Předpokladem tohoto pohledu je posouzení:

- využitelnosti dvou druhů metod, které odpovídají dvěma stránkám poznání a to metod empirických (pozorování, experiment) a metod logických (analýza a syntéza, analogie, indukce, dedukce, abstrakce atd.);

- vztahu velení ke kybernetice a dalším vědním oborům souvisejícím s teorií řízení společenských soustav, posouzení využitelnosti metod operačního výzkumu ve velení, využitelnosti systémové analýzy a praxeologického přístupu a dalších.

Metody exaktní a logické patří do oblasti „klasických“ metod a osvětlení podstaty jejich využívání v oblasti teorie velení by vyžadovalo značný rozsah v tomto článku, proto uvedu jenom poznámku. I když jde o „klasické“ metody, není tato oblast ani ve společenské ani ve vojenské oblasti jednoznačně rozpracována.

Druhá oblast je oblast metod, metodických přístupů, které se objevily v nedávné minulosti. Existuje zde řada výkladů, z nichž jeden např. povyšuje kybernetiku nad marx-leninskou filosofii (kybernetika = věda všech věd), druhý přeceňuje význam kybernetiky v metodologické bázi teorie velení.

Odtud vyplývá snaha trochu podrobněji se pozastavit u těchto otázek, i když je nutné brát v úvahu, že uvedené názory vyplývají z mého dosaženého stupně poznání v této problematice.

Kybernetika, podložená ekonomicky idejemi automatizace, technickým rozvojem matematických strojů a teoreticky moderní matematickou vědou, skýtá ve spojení s materialistickou dialektikou možnost exaktního a univerzálního základu vědeckého poznání. Zatímco marx-leninská filosofie, kterou kyberne-

*) Metodologie je definována jako nauka o metodách vědeckého zkoumání, které se uplatňují v určité vědě. (Stručný filosofický slovník, Svoboda, Praha 1966.)

tika nemůže nahradit, dává pevné obecné principy materialistického světového názoru a zkoumá nejobecnější zákonitosti přírodních, společenských a psychických jevů, kybernetika přináší s sebou perspektivu širokého materialistického zpracování a zkoumání obecných podobností a shod jevů různých oblastí. Metody a pojmy kybernetiky skrývají v sobě „živelnou dialektiku“, kterou je třeba všem odhalit a rozvést na základě marxistické dialektické metody. Pak mohou plodně doplňovat světový moderní materialistický názor, opřený o marxisticko-leninskou filosofii.

Existují dvě přednosti kybernetiky.

V prvé řadě, že je jednotnou obecnou teorií řízení činnosti soustav libovolné materiální a funkční povahy, založenou na společných obecných principech řízení a soustavách technických, biologických a společenských. Její druhou předností je to, že **kybernetika je metodou** umožňující vědecké zkoumání velmi složitých soustav. Tento metodologický rys realizuje kybernetika v praxi tím, že zkoumá systémy jako celek, z hlediska jejich činnosti (chování) a používá přitom pravděpodobnostních metod.

Přes vysoký stupeň obecnosti a abstrakce pracuje kybernetika s exaktním aparátem matematiky, statistiky a logiky a vyjadřuje kvalitu kvantitativně a měřitelně. Jejím základním prostředkem je modelování a analogie.

V tomto směru je kybernetika podstatným přínosem do metodologie společenských věd, včetně vojenské vědy. Předmětem zkoumání kybernetiky jsou stejné prvky objektivní reality, které byly v naprosté většině zkoumány již dříve jinými vědami za použití jiných metod. Kybernetika uplatňuje vůči objektivní realitě nový metodický přístup, nové hledisko zkoumání výkladu. Je to hledisko **informační výměny** založené na tom, že objektivní realita je definována jako informační soustava.

Kybernetická (informační) metoda je kvalitativně nový přístup k výkladu objektivní reality. Je ovšem dalším přístupem a není negací ostatních dosavadních přístupů. Jeho vznik je odvozen od skutečnosti, že **objektivní realita má vedle hmotné a energetické stránky, také svůj informační atribut, svoji informační interpretaci.**

Z tohoto hlediska kybernetika zkoumá soustavy objektivní reality, ve kterých je možné definovat vztahy mezi prvky soustavy jako vztahy informační a „univerzální“ třídu těchto vztahů jako řízení dané soustavy.

V současné době svými kladnými výsledky se i systémová analýza zařadila do oblasti metod řešení problémů, vznikajících ve složitých dynamických společenských soustavách. Podstata systémové analýzy je založena na koncepci systémového přístupu, neboť v chápání a výkladu jevů nebo procesů se opírá o základy teorie systémů. Avšak na rozdíl od teorie systémů se systémová analýza vyhýbá přijetí formální struktury, ať matematické či logické, a to proto, že její charakter je dán koncepčním přístupem ke konkrétnímu řešení problému. K tomu využívá všech poznatků ostatních disciplín, jako kybernetiky, operačního výzkumu, matematické statistiky apod. Její metody a techniky nejsou obecně rozděleny, určení optimální z nich musí být výsledkem koncepčního přístupu systémového analytika.

V aplikaci na problematiku velení systémová analýza vytváří možnosti své využitelnosti v oblasti efektivnosti zavádění nové techniky do výzbroje ozbrojených sil a při tvorbě struktur jednotlivých organizačních stupňů v celé hierarchii velení.

Do popředí vystupuje rovněž nová vědní oblast operačního výzkumu jako souboru teorií a metod kvantitativního řešení:

- dílčích problémů rozhodovacího procesu,
- podílu na exaktní tvorbě organizačních norem,
- přípravy kádrů na modelech válečných her

na základě matematického aparátu, především z oblasti matematické statistiky a počtu pravděpodobnosti. Využití logickomatematických modelů v informačních a rozhodovacích procesech nabývá na významu a je jako jedna z možných cest kvalitativní i kvantitativní analýzy jednak vlastních procesů vyplývajících z funkce a potřeb ozbrojených sil a jednak z funkce a účelu řídicích procesů.

Praxeologie jako metoda je přínosem zejména pro teorii organizace a teorii řízení. Zahrnuje v sobě zásady správného jednání jednotlivce i kolektivu, zabývá se příčinami úspěchů i neúspěchů, problematikou cílů činnosti a jejich hierarchií, metodami měření a dosahování těchto cílů, měřením efektu činnosti jednotlivých institucí a postupem při reorganizaci.

Z tohoto pohledu můžeme zařadit praxeologii jako metodu do metodologie velení, neboť právě v uvedených aspektech je schopna přinést řadu nových objevů a poznání pro oblast velení vojskům.

Pro vymezení předmětu a metodologické báze teorie velení jsem konečně dospěl k **obsahu teorie velení**, jehož vymezení je v současné době pokládáno za základní předpoklad stanovení rozvoje velení.

Zásadní klasifikační otázkou obsahu a členění teorie velení je oblast zkoumání společenských stránek velení a úlohy subjektivního faktoru velení. Tato problematika se v teorii velení jeví zásadně ve dvou různých úrovních, které musíme správně definovat a respektovat.

V první vyšší úrovni jde o problematiku člověka a společenských problémů velení ve smyslu celospolečenském, ideologicko-politickém. Tento vztah je vyjádřen klasifikační podřízeností teorie velení obecně teorii řízení společenských soustav a jejich prostřednictvím vědeckým a světonázorovým hlediskům dialektického materialismu. Tyto problémy teorii velení pouze zprostředkovaně ovlivňují, avšak nejsou její součástí. Jejich začleňování přímo do teorie velení by narušovalo logickou klasifikaci, neodůvodněně by zvyšovalo míru obecnosti teorie velení a v důsledku toho by omezovalo konkrétnost obsahů v těch otázkách, které právě v současné době jsou v teorii velení velmi závažné.

Ideologická a politická hlediska jsou v teorii velení nadřazena. Subjektivní faktor ve velení je zkoumán proto teorií velení v nižší úrovni v menším rozsahu s větším rozsahem zkoumané problematiky.

V této druhé nižší úrovni jde o problematiku člověka a společenské problémy jen v rámci systému velení. Subjektivní faktor je zkoumán teorií velení jako relativně izolovaná řídicí se fyziologická soustava a jednak jako součást relativně izolovaných řídicích se mikrosociálních soustav — štábů a orgánů velení.

Takto vymezené zkoumání člověka v systému a procesu velení představuje stěžejní součást teorie velení. Je to oblast exaktního popisu a zkoumání tvůrčích procesů v myšlení člověka a jeho společenském jednání na bázi a za pomoci všech zúčastněných věd a vědních oborů, z hlediska informačního a rozhodovacího procesu velení.

Po tomto klasifikačním vymezení můžeme přistoupit k pracovnímu vymezení dosahu a rozsahu teorie velení.

Se vznikem kybernetiky a zformováním obecné teorie řízení společenských soustav vzniká obecně teoretická oblast, která zkoumá velení jako proces řízení v soustavě ozbrojených sil, čili velení jako proces informování a rozhodování. Touto oblastí jsou obecné disciplíny teorie velení.

Obecné disciplíny teorie velení jsou logickým průnikem teorie vojenského umění a teorie řízení společenských soustav. V teorii velení se aplikují v jednotě s vojenskými disciplínami, teoretické a metodické prostředky a výsledky zkoumání filosofie, kybernetiky, matematiky, logiky, fyziologie, psychologie, sociologie, elektroniky a řady dalších oborů, které se podílejí na rozvoji velení jako procesu informování a rozhodování.

Obsahově můžeme tyto disciplíny vymezit jako teorii vojenských informačních a rozhodovacích procesů. Hlavním předmětem jejich zkoumání jsou informační a rozhodovací modely.

Současně dávají také teoretický základ a metody pro oblast zkoumání praxe velení metodami statistiky, operačního výzkumu, jejichž výsledky se zpětnově promítají do teorie vojenského umění obecně a do teorie velení speciálně.

Rozpracování obecných disciplín teorie velení je v samém počátku. V současné době probíhá v podstatě metodologická orientace aplikací těchto disciplín v teorii velení. Jde o vymezení, které disciplíny a v jakém rozsahu se budou v teorii velení angažovat, stanovení obsahu jejich zkoumání v rámci teorie velení a metod, které přitom budou uplatňovány.

Zvláště důležité je v tomto směru stanovení vojenskovědní specifičnosti uplatnění těchto obecných disciplín v teorii velení.

Speciální disciplíny teorie velení zahrnují specializované, čistě vojenskovědní oblasti teoretické práce, které byly předmětem zkoumání teorie vojenského umění, v průběhu celého historického vývoje vojenství. Nyní pod vlivem obecných disciplín teorie velení se tyto speciální disciplíny relativně osamostatňují a dostávají se na kvalitativně novou úroveň. Mezi tyto disciplíny můžeme zařadit

- oblast metod a stylu práce velitelů a štábů, která určuje metody a styly práce orgánů velení,

- oblast řešení organizační struktury, působnosti a funkčních norem orgánů velení a členění míst velení,

- oblast výzkumu vývoje technických prostředků velení. V této oblasti v současné době vzniká ucelený relativně samostatný obor vojenské techniky zahrnující samočinné počítače s děrnoštítkovou technikou a rychle se rozvíjejícími speciálními vstupními i výstupními zobrazovacími zařízeními, spojovací technikou, prostředky malé a střední mechanizace, komplexně vybavená velitelská a štábní vozidla a komplexní objekty velitelských stanovišť. Vývoj ve světě potvrzuje, že velení se rozvíjí prostřednictvím kvalitativně nové a širší technizace velení, která bude doprovázena jeho změnou struktury a začleněním nově připraveného velitele nebo příslušníka štábu,

- oblast zpracování norem pro činnost systému velení zahrnujících zpracování řádů, předpisů a zpracování metody konkrétního systému velení,

- oblast velení a metodiky přípravy kádrů pro štáby a orgány velení v současné soustavě vojenského školství, velitelské přípravy a na cvičení všeho druhu.

Zpětnovazební funkci systému teorie velení plní analýza **praxe velení** metodami z historiografie velení, operačního výzkumu, systémové analýzy a praxeologie.

Výsledky této vazby jsou pro teorii velení zdrojem poznání o míře souladu systémů a procesů velení s charakterem ozbrojeného zápasu a úkoly ozbrojených sil.

Otázky související s rozvojem velení musí nutně zahrnovat celou oblast velení, tj. obecných i speciálních disciplín, a měly by odrážet tři realizační oblasti a to oblast **mírového, teritoriálního a polního velení**.

Závěrem článku chci načrtnout cíl rozvoje velení, který v současné době můžeme formulovat tak, že rozvojem velení se sleduje dosažení souladu mezi charakterem objektivních procesů a metodami jejich zpracování v rozhodovacích procesech a prohloubení gnozeologické způsobilosti systému velení ve směru k zákonitostem ozbrojeného zápasu v celku a fungování soustavy ozbrojených sil speciálně.

Koncepce rozvoje velení by měla vycházet z obecných a speciálních disciplín teorie velení a měla by vytvářet předpoklady k dosažení těchto cílů:

1. Systematicky teoreticky rozpracovávat disciplíny teorie velení jako vědeckého teoretického a metodologického základu kvalitativně nového systému velení.
2. Postupně, účelné technizace informačních a rozhodovacích procesů velení, pomocí logickomatematických modelů a příslušné mechanizační a automatizační techniky.
3. Technickým rozvojem prostředků organizační a výpočetní techniky a jejím zaváděním do praxe velení dosáhnout funkční a strukturální přestavby systému velení, včetně oblasti norem, metod a stylů práce orgánů velení.
4. Systematická a s požadovaným předstihem organizovaná příprava kádrů.

A teorie velení, které jsem věnoval tento článek, její závěry pro rozvoj velení nejsou cílem, nýbrž prostředkem a nástrojem k dosažení nové kvality praxe velení.

Nad novým předpisem

Nový předpis Oper-2-1/č „štábní práce v poli“ nutí k zamyšlení a propracování vlastních metodik práce v polních podmínkách i stranickopolitické orgány (dále jen SPO).

Zvláště stať 3. vzájemné vztahy štábu, vyžaduje soustředěného zamyšlení u jednotlivých stranickopolitických orgánů, jak při cvičeních realizovat a vytvářet vzájemné vztahy a vazby mezi všemi složkami štábu, aby všestranná spolupráce, jak odborných složek štábu, tak stranickopolitických orgánů aktivně napomáhala velitelům při přípravě a přijetí rozhodnutí.

Zkušenosti minulých let často neukazují na nejlepší výsledky v této oblasti. Výsledky práce stranickopolitických orgánů při přípravě na cvičení i v jeho průběhu nebyly vždy plně využívány a SPO se nedovedly mnohdy ani samy prosadit.

Zvláště tato situace byla markantní, jednalo-li se o velitelsko-štábní cvičení, štábní návky, nebo metodická zaměstnání štábu. Lepší situace byla při cvičeních s vojsky. I zde však často stranickopolitický aparát pracoval více méně osamostatně.

Z takového vztahu vyplývá i významná spolupráce jednotlivých složek štábu o stranickopolitických orgánů. Navíc, řadě příslušníků jiných složek štábu nebyla známa ani konkrétní náplň práce stranickopolitického aparátu v poli a tak jejich představy o skutečné činnosti stranickopolitického aparátu při cvičeních bývaly často zkresleny, což mnohdy vedlo i k podceňování práce politických pracovníků. Jejich hlavní činnost jsme spatřovali v tom, zda bude pro jednotky zabezpečen denní tisk, je-li připraveno kulturní zabezpečení, ovlivní-li stranickopolitický aparát materiální zabezpečení jednotek apod. Docházelo i k případům, že mnozí političtí pracovníci byli při cvičeních pověřováni velitelskými úkoly, využívání jako styčné orgány, spojky apod. Práci stranickopolitického aparátu často komplikovaly i nevýhodné materiální podmínky, zejména tam, kde stranickopolitický aparát neuměl prosadit své požadavky, jako jiné složky štábu.

Jak stanoví Polní řád ČSLA hl. 3 politická práce v poli je mnohostranná. Organizuje se na základě usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa a vlády republiky, rozkazů a směrnic ministra národní obrany, směrnic a pokynů hlavní politické správy Československé lidové armády. Řídí se však také bojovými rozkazy velitelů. V mnohém proto vychází i z celkových výsledků práce štábu, podkladů a rozhodnutí velitelů, konkrétních potřeb a požadavků vojsk.

Při cvičeních, vedle rozvíjení stranickopolitické práce, usiluje stranickopolitický aparát i o vlastní odborný růst a učí se řídit a rozvíjet konkrétní aktivní politickou práci ve složitých bojových podmínkách a to jak směrem do vlastních vojsk, tak k potenciálnímu nepříteli. Proto, aby mohl tuto činnost úspěšně a nepřetržitě rozvíjet, musí mít jako jiné složky štábu dostatek podkladů a soustavných informací. Musí znát ideu замыслу velitele, zpravodajské informace, podklady pro rozhodnutí velitele, jeho rozkaz a zásadní odborné opatření směřující k splnění rozkazu. Jen tak může stranickopolitický aparát zabezpečit účinná opatření v morálně politické přípravě lidí a rozvíjet účinně stranickopolitickou práci během přípravy a vedení boje. Významná cvičení, která v minulém roce proběhla na našem území, jako bylo zimní cvičení jednoho tankového svazku, „Taran“ a „Neutron“, jasně ukázala, jak kvalitně se dají splnit úkoly, je-li na ně zaměřeno jednotné úsilí velitelů, štábů a stranickopolitických orgánů.

Zvláště cvičení „Neutron“ bylo zaměřeno na skutečné ověření schopností i stranickopolitických orgánů jak umí řídit a organizovat činnost ve složitých bojových situacích. Při tom získané zkušenosti plně potvrdily oboustranný význam, nutnost úzké spolupráce štábu a SPO, jestliže měly kvalitně splnit cíle a jednotlivé učební otázky cvičení. Nutnost výrazné spolupráce se zejména potvrdila zvláště s operačním a zpravodajským oddělením, oddělením informací, styčnými a týlovými orgány štábu.

Nový předpis OPER-2-1/č dnes jasně tento nutný oboustranný vztah mezi stranickopolitickými orgány a štábem ukládá. Současně vymezuje místo stranickopolitických orgánů a stranickopolitického aparátu na velitelství jednotlivých stupňů velení a stanoví jejich funkci, odpovědnost a podřízenost, k čemuž i v minulosti byly různé dotazy a dohady.

I když k zavedení nového předpisu „Štábní práce v poli“ mohou vznikat různé věcné i další praktické připomínky, je předpisem, který si vynucuje, abychom jej pečlivě studovali a uváděli jeho ustanovení do praxe.

Plánování použití jaderné a chemické munice

V článku chci rozebrat plánování použití jaderné a chemické munice ve štábu vševojskové armády.

Použití jaderných a chemických zbraní tvoří základ rozhodnutí velitele armády. Velitel a štáb plánují použití vyčleněné jaderné a chemické munice se zřetelem k jejich celkovému použití na stupni frontu. Jedině tak mohou zabezpečit úspěšné vedení operace v rychlém tempu a dosažení stanovených cílů operace v krátké době.

Na toto plánování jsou v podstatě dva názory:

a) Návrh na rozdělení a možné použití jaderných a chemických zbraní připravuje skupina ve složení — náčelník operačního oddělení (vedoucí), náčelník zpravodajského oddělení, náčelník ORVD, náčelník chemického oddělení a náčelník LOS;

b) návrh na rozdělení a možné použití taktických a operačně taktických raket předkládá náčelník raketového vojska a dělostřelectva a návrh na možné použití vyčleněných leteckých jaderných a chemických pum předkládá samostatně náčelník LOS.

Oba tyto názory se v praxi aplikují podle toho, jaký názor zastávají vedoucí funkcionáři štábu armády. Vyplyvá to z toho, že nejsou dosud plně vyřešeny rozpory mezi starými formami práce štábů v poli se současnými požadavky na racionalizaci a efektivnost práce soudobých štábů. Na tento

problém nedává jednoznačnou odpověď ani nový předpis pro štábní práci v poli Oper-2-1. Tento předpis k plánování a použití vlastních ZHN stanoví příslušným náčelníkům oddělení:

— náčelník operačního oddělení má organizovat a plánovat boj proti ZHN (čl. 15);

— náčelník raketového vojska a dělostřelectva má připravovat podklady, propočty a návrhy veliteli k nejúčelnějšímu použití raketového útvaru (čl. 21);

— náčelník výzbrojní služby má stanoveno spolupracovat s operačním oddělením na návrzích spotřeby raket (čl. 22).

Z takto stanovených úkolů nevyplyvá jasně odpovědnost za plánování použití vlastních jaderných a chemických zbraní. Naopak je zde i rozpor v tom, že náčelník výzbrojní služby nespolečně s operačním oddělením raket s náčelníkem raketového vojska a dělostřelectva, ale s náčelníkem operačního oddělení.

Při podrobnějším zkoumání metodiky práce štábu vševojskové armády jsem došel k názoru, že úspěšné a včasné splnění palebných úkolů raketového vojska v současné době podmiňuje řada faktorů, z nichž většina leží mimo přímý vliv náčelníka raketového vojska a dělostřelectva. Tak např. jaderné úderové prostředky vševojskové armády jdou na cíle, které zjišťuje průzkumný pro-

středek jiného systému velení (leteckého, zpravodajského). Údaje o těchto cílech přicházejí tedy nejdříve do rozhodovacích center těchto systémů a pak jdou do vševojskového řídicího systému, kde se rozhoduje o způsobu a době ničení cíle. Vykonavatele a dobu ničení cíle nakonec určí velitel armády. Hodnota údajů od vševojskového systému je většinou nedostačující a NRVD musí nakonec organizovat doplňkový průzkum cíle, aby mohl úder uskutečnit. Dochází zde tedy ke značné časové ztrátě od zjištění cíle do doby zahájení úderu. Bez doplňkového průzkumu může jaderný úder jít „do prázdna“, tzn. že palebný úkol nebude splněn.

Není možné, aby příslušní náčelníci plánovali použití vlastních ZHN za řízení náčelníka operačního oddělení, neboť celkový rozsah prací na tomto úkolu (rozvedu dále) je tak rozsáhlý, že by jim nezbýval čas na řízení vlastních oddělení.

Oba popsané způsoby plánování použití vlastních jaderných a chemických úderů u štábu vševojskové armády jsou těžko uskutečnitelné. Praxe potvrdila, že toto plánování musí být řešeno centralizovaně za přímého řízení velitele nebo náčelníka štábu armády.

To tedy bude vyžadovat vytvořit v metodice práce vševojskové armády v otázkách plánování pevný „integrovatý systém“, který by velitel armády zabezpečil

- skloubení toku všech potřebných informací k použití vlastních ZHN do jednoho centra,

- jednotnou evidenci a přehled všech informací o cílech a vlastních možnostech k nejefektivnějšímu použití jaderné munice,

- zvýšenou hodnověrnost všech získaných informací, hlavně o prostředcích dopravy ZHN nepříteli na cíl,

- nejkratší dobu k nejpřesnějšímu

rozhodování o použití jaderné munice a k předání povelu jednotlivým vykonavatelům.

Tento náročný úkol by veliteli vševojskové armády mohla zabezpečit samostatná **palebná skupina**, která by veliteli armády připravovala veškeré podklady k jeho rozhodnutí o použití přidělené jaderné a chemické munice a pro vedení boje se ZHN nepříteli.

Její možné složení:

1. Zástupce náčelníka operačního oddělení — jako vedoucí skupiny.

2. Důstojník oddělení raketových vojsk a dělostřelectva (NŠ, NOO).

3. Zástupce náčelníka zpravodajského oddělení.

4. Náčelník LOS.

5. Důstojník chemického oddělení (nestálý příslušník) a

6. Důstojník výzbrojního oddělení (nestálý příslušník).

Skupina vzhledem ke své důležitosti by mohla podléhat přímo veliteli nebo náčelníkovi štábu armády. Její místo by bylo v centru velení, aby měla trvalý styk s velitelem nebo náčelníkem štábu armády. Nejideálnější řešení by bylo vytvořit tuto skupinu v tabulkách válečných počtů jako samostatný prvek velení, protože z hlediska celkových počtů polního štábu armády bude těžké toto uskutečnit. Nevýhodou by bylo, že důstojníci druhů vojsk by nebyli po odborné stránce usměrňováni svými odbornými náčelníky a někteří důstojníci (LOS, CHO a VO) by nebyli plně vytíženi.

Pro skupinu je třeba vybudovat přímé telefonní spojení s vyloučením ústředny, aby byl zabezpečen okamžitý styk s jednotlivými odděleními (vykonavateli).

Skupina by vedla jednu pracovní mapu s těmito údaji:

- nejdůležitější údaje z rozhodnutí velitele armády,

- nejdůležitější údaje o situaci vlastních vojsk i nepříteli v dotyku,

— podrobné údaje o prostorech bojového rozmístění armádní raketové brigády, PRTZ a oddílů taktických raket,

— podrobnou situaci o cílech, zvláště o prostředcích dopravy ZHN nepřítele na cíl,

— přesné prostory vlastních jaderných a chemických úderů v pásmu armády (frontových, armádních a divizních prostředků).

Skupina by zpracovávala a vedla tuto dokumentaci:

1. Plán rozdělení a použití přidělené jaderné a chemické munice na operaci.

2. Plán použití 1. jaderného úderu frontu — graficky v tabulce a v některých případech i na mapě.

3. Přehled o sledování a ničení ZHN nepřítele.

4. Přehled o použití vlastní jaderné a chemické munice (včetně svazků a leteckých prostředků).

5. Přehled o použití jaderné a chemické munice frontu v pásmu armády.

6. Přehled ztrát vlastních prostředků dopravy ZHN na cíl a jaderné munice.

7. Záznamník zpráv, rozkazů a nařízení.

8. Příslušnou přílohu do „Souhrnného operačního hlášení“.

Dále by skupina zpracovávala příspěvek do Rozkazu velitele armády — stať o použití vlastních ZHN a příslušné výpisy do nařízení pro vševojškové svazky. Pro plánovací skupinu operačního oddělení by zpracovávala potřebné tabulky pro „Rozhodnutí“ nebo do „Plánu operace“.

Skupina by měla mít tyto trvalé pomůcky:

1. Panel s přehledem raket, kilotonáže a se stupněm pohotovosti jaderné munice v prtb a u jednotlivých baterií arb a ovr.

2. Předpisy: Oper-51-3, Oper-51-5 a Oper-51-6.

3. Kalkulační údaje o spotřebě a efektivnosti vlastních úderů pro ničení bodových i plošných typických cílů nepřítele.

4. Normogramy pro použití vlastní chemické munice.

5. Pomůcky pro velení a předávání rozkazů a nařízení vykonavatelům.

Při plánování a v průběhu operace by **palebná skupina** plnila tyto úkoly:

a) **Do přijetí rozhodnutí velitele armády**

— seznámení se s potřebnými údaji z operační směrnice velitele frontu (zámysl s důrazem na použití ZHN frontu ve prospěch armády, počty přidělené jaderné a chemické munice na operaci),

— seznámení se s odbornými směrnici NRVD, náčelníka výzbrojní služby frontu a LOS,

— rozdělení jaderné a chemické munice na celou operaci po úkolech (BŮ, DŮ a záloha),

— hrubé rozdělení jaderné a chemické munice do BŮ po cílech,

— návrh veliteli (NŠ) na rozdělení jaderné a chemické munice a na ničení cílů do BŮ.

b) **Po vyhlášení rozhodnutí velitele armády**

— podrobná informace příslušných oddělení,

— zpracování „Plánu použití přidělené jaderné a chemické munice na operaci“,

— zpracování „Plánu využití 1. jaderného úderu frontu“,

— zpracování (doplnění) „Plánu sledování a ničení nepřátelských prostředků ZHN (nebo přehledu),

— zpracování příspěvku do „Rozkazu velitele armády“ — stať o použití vlastních ZHN,

— zpracování výpisů pro vševojškové svazky o použití jaderné a chemické munice armády v pásmu svazku a přidělení jaderné a chemické munice pro ovr,

— upřesnění úkolů průzkumu pro sledování cílů pro 1. jaderný úder a pro úder v průběhu operace,

— zakreslení plánovaných úderů jadernou a chemickou municí do mapy „Rozhodnutí velitele armády“ a do „Plánu operace“ a předání plánovací skupině operačního oddělení „Tabulky rozdělení jaderné a chemické munice na operaci“,

— koordinace činnosti mezi skupinou a ORVD, výbrojním oddělením, zpravodajským oddělením, LOS a chemickým oddělením,

— informace frontu o rozdělení přidělené munice na operaci, požadavky, návrhy apod.

c) V údobí vedení operace

— trvale sleduje stanovené cíle pro 1. jaderný úder — podává návrhy frontu na upřesňování 1. jaderného úderu podle výsledku průzkumu,

— trvale sleduje všechna místa velení nepřítele do divize v to a všechny prostředky ZHN operačně taktického i taktického významu,

— předává signály k uvedení raket do příslušného stupně pohotovosti a k provedení 1. jaderného úderu podle výsledku průzkumu a rozhodnutí velitele frontu,

— podává návrhy veliteli armády na jaderné a chemické úder v průběhu operace, návrhy na ničení ZHN nepřítele a jeho míst velení klasickými prostředky (dělostřelectvo, speciální odřady, letectvo),

— trvale vede tyto záznamy:

a) Záznam o použití vlastních jaderných a chemických zbraní.

b) Záznam o použití jaderné a chemické munice v pásmu armády prostředky frontu,

— informace podřízených svazků o jaderných a chemických úderech v jejich pásmu, upřesňuje bezpečnostní opatření,

— informuje front o vlastních jaderných a chemických úderech včetně úderů ovr a leteckých prostředků,

— informuje štáb o vlastních a frontových jaderných a chemických úderech v pásmu armády. Informuje podřízené svazky o plánovaných úderech armády (frontu) do pásma divize (cestou informační skupiny operačního oddělení),

— upřesňuje přidělení jaderné a chemické munice svazkům podle příslušnosti a podle celkového „Plánu rozdělení jaderné a chemické munice na operaci“,

— trvale vyhodnocuje ztráty ZHN nepřítele podle výsledků doplňkového průzkumu,

— vedení vlastních ztrát u arb, ovr a prtb (hlavně odpalovací zařízení a jaderné munice),

— návrhy veliteli (NŠ) armády o možnostech použití vlastní jaderné a chemické munice před rozhodnutím na příští den,

— zpracuje přílohu o uskutečnění vlastních jaderných a chemických úderů do „Souhrnného operačního hlášení“.

Závěrem chci znovu zdůraznit, že metodika plánování použití jaderných a chemických úderů na stupni vševojskové armády je složitá a čeká na své definitivní řešení.

V návrhu, který jsem popsal, vidím z hlediska celkové metodiky práce štábu armády určitý racionální systém, který maximálně rychle zabezpečuje veliteli armády sběr potřebných informací k jeho rozhodnutí o použití tak důležitého prostředku k ovlivňování palby a manévru na bojišti, jakým jsou jaderné a chemické zbraně. **Palebná skupina** je schopna tento požadavek splnit. Opodstatnění této samostatné skupiny v polním štábu armády jistě vyplývá z úkolů, které jsem podrobně uvedl.

PRVNÍHO JADERNÉHO ÚDERU FRONTU

Při všeobecné tendenci k racionalizaci procesu velení a jeho rozvoje přes mechanizaci a automatizaci považují za základní problém rozbor informačních toků na různých stupních velení a mezi složkami těchto stupňů. Úroveň a rozsah těchto rozborů mohou být různé. Pokusím se obnažit základní informační vztahy a procesy na štábu frontu při přípravě plánování prvního jaderného úderu frontu a vyvodit některé závěry ke zlepšení práce štábu frontu, případně ukázat možnosti strojového zpracování informací při velení vojskům a přípravy několika variant řešení plánu pro řešení velitele.

Výchozí podmínky při plánování prvního jaderného úderu frontu

K uskutečnění prvního jaderného úderu frontu (dále jen 1 JUF), který je — jak sám výraz napovídá — svázán s prvním použitím jaderných zbraní, může dojít jak při zahájení ozbrojeného střetnutí, tak i v jeho průběhu. Budu se zabývat přípravou a plánováním úderu v prvním uvedeném případě, článek však může sloužit jako výchozí materiál i pro případ uskutečnění úderu v průběhu operace. Hluběji je při tom rozebírána problematika upřesňování 1JÚ před jeho uskutečněním.

a) Základní podklady pro plánování

Plánování 1JÚF vychází ze Směrnice a informací Hlavního velení. Jejich obsahem je sladit úder frontových prostředků v 1JÚF s úderem strategických jaderných sil. Zpravidla je dána zadní hranice hloubky ničení frontovými prostředky, (někdy i cíle JÚ strategických jaderných sil před touto hranicí), počet úderů strategickými jadernými silami ve prospěch frontu, příp. i způsob jejich vyžadování, doba pohotovosti k uskutečnění úderu a signály ke zvyšování pohotovosti a uskutečnění úderu.

Dalším podkladem je zámysl velitele frontu o použití jaderných zbraní při plnění úkolů frontové operace. Z něho vyplývá i orientační určení počtu úderů v 1JÚF, který je stanoven v závislosti na možnostech vlastních prostředků ničení a potřebě zničit cíle, ovlivňující splnění cílů frontové operace.

Konečně jsou to informace o stavu vlastních prostředků ničení, vyčleněných k 1JÚF a údaje o situaci a objektech protivníka.

b) Úloha a místo skupiny plánování jaderných zbraní při plánování prvního jaderného úderu frontu

Na štábu frontu se plánováním 1JÚF zabývá skupina, vytvořená zpravidla podle rozhodnutí velitele frontu k řešení otázek použití jaderných zbraní. V naší armádě, na různých stupních velení a u různých svazů či svazků není jednotný názor na úlohu, úkoly, složení, vybavení a pravomoc této skupiny, avšak její existence ve štábu byla praxí potvrzena jako účelná a pro spolupracující složky štábu jako výhodná. Její činnosti se při důležitých akcích a řešení důležitých otázek účastní:

- zástupce velitele frontu nebo náčelník štábu frontu (náčelník operační správy frontu), jako vedoucí (náčelník) skupiny;
- náčelník RVD frontu (jeho zástupce);
- zástupce velitele letecké armády (náčelník operačního oddělení štábu LA);
- náčelník zpravodajské správy frontu;
- několik pomocníků těchto hlavních funkcionářů, případně zástupci dalších složek štábu frontu (chemik, ženista apod.), kteří v dalším průběhu plánování udržují kontinuitu v činnosti skupiny a rozpracovávají hlavní otázky, dohodnuté jejich odbornými náčelníky, členy skupiny.

Považují činnost této skupiny za jednu z klíčových činností v plánování celé operace a skupinu samu za progresivní prvek ve velení frontu. V článku ji budu nazývat skupinou plánování jaderných zbraní (dále je SPJZ).

Skupina zpracovává jako základní dokument k řízení činnosti zúčastněných složek **Plán prvního jaderného úderu frontu**. Kromě hlavních zásad a úkolů obsahuje tento plán opatření, kterými budou vlastní vojska reagovat na činnost protivníka, připravujícího se k agresí nebo k jadernému úderu v průběhu operace. V závislosti na příznacích použití prostředků jaderného napadení protivníka se plánuje zvyšování pohotovosti vlastních prostředků ničení tak, aby nás protivník svými údery nepřekvapil. Plán je podle současných názorů upraven ve smyslu zásady nebo požadavku, aby uskutečnění vlastních úderů nebylo znemožněno údery protivníka.

Základní informační vazby při plánování prvního jaderného úderu frontu

Skupina plánování jaderných zbraní pracuje s informacemi, které k ní přicházejí od:

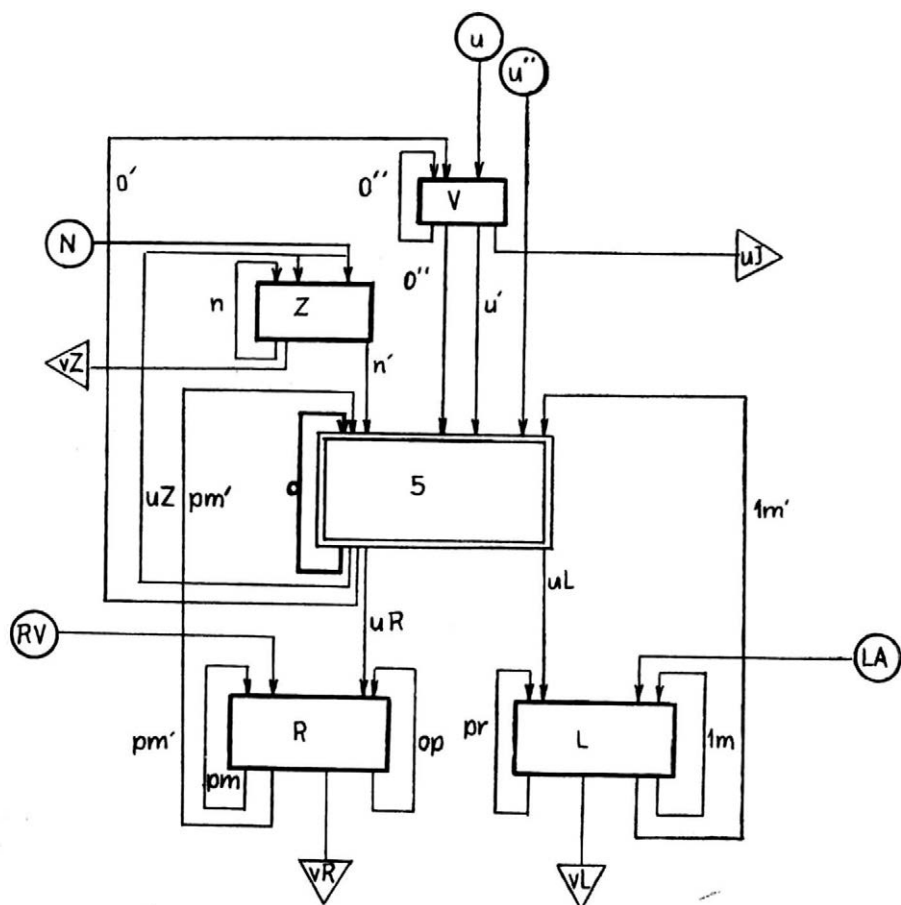
- velitele frontu (včetně informací z hlavního velení);
- zpravodajské správy frontu;
- štábu RVD frontu;
- štábu letecké armády (LA);
- jiných složek štábu frontu.

Schéma základních informačních vazeb při plánování 1JÚF je uvedeno na **obr. 1**, význam vazeb na **tab. 1** a jejich počet v tabulce-matici (viz **tab. 2**).

Za nejdůležitější vazby z hlediska SPJZ pokládám:

$$\left(\begin{smallmatrix} V \\ S \end{smallmatrix}\right) + \left(\begin{smallmatrix} Z \\ S \end{smallmatrix}\right) + \left(\begin{smallmatrix} R \ S \\ S' R \end{smallmatrix}\right) + \left(\begin{smallmatrix} L \ S \\ S' L \end{smallmatrix}\right) + \left(\begin{smallmatrix} S \\ S \end{smallmatrix}\right), \text{ znamenající}$$

- informace od hlavního velení a usměrnění velitelem frontu;
- informace o protivníkovi, jeho objektech (cílech) s návrhem na jejich využití; návrh přednáší náčelník zpravodajské správy frontu;

Legenda

- V-velitel frontu;
 Z-zpravodajská správa frontu;
 S-skupina plánování jaderných zbraní;
 R-štáb RVD frontu,
 L-štáb letecké armády.

Obr. 1- Schéma informačních vazeb při plánování 1JÚ na skupině plánování jaderných zbraní

1	u	($\begin{smallmatrix} X \\ V \end{smallmatrix}$)	Směrnice Hlavního velení s informací o 1JÚF
2	u'	($\begin{smallmatrix} V \\ S \end{smallmatrix}$)	Usměrnění velitelem frontu, jeho zámysl provedení 1JÚF
3	u''	($\begin{smallmatrix} X \\ S \end{smallmatrix}$)	Informace, vyplývající ze zámyslu frontové operace
4	RV	($\begin{smallmatrix} X \\ RV \end{smallmatrix}$)	Informace o stavu palebného podsystemu RVD
5	LA	($\begin{smallmatrix} X \\ LA \end{smallmatrix}$)	Informace o stavu leteckého podsystemu frontu
6	pm	($\begin{smallmatrix} R \\ R \end{smallmatrix}$)	Propoččet palebných možností RVD
7	pm'	($\begin{smallmatrix} R \\ S \end{smallmatrix}$)	Informace o palebných možnostech RVD
8	lm	($\begin{smallmatrix} L \\ L \end{smallmatrix}$)	Propoččet možností u letecké armády
9	lm'	($\begin{smallmatrix} L \\ S \end{smallmatrix}$)	Informace o možnostech letecké armády
10	N	($\begin{smallmatrix} X \\ Z \end{smallmatrix}$)	Údaje o protivníkovi a objektech ničení
11	n'	($\begin{smallmatrix} Z \\ Z \end{smallmatrix}$)	Rozbor informací o protivníkovi a zpracování návrhu na využití zprávy
12	n'	($\begin{smallmatrix} Z \\ S \end{smallmatrix}$)	Informace o objektech (cílech) a návrh na jejich využití
13	o	($\begin{smallmatrix} S \\ S \end{smallmatrix}$)	Rozdělení možností ničení na vybrané objekty (cíle), zpracování návrhu Plánu 1JÚF prostředky frontu
14	o'	($\begin{smallmatrix} S \\ V \end{smallmatrix}$)	Informace velitele frontu o návrhu Plánu 1JÚF
15	o''	($\begin{smallmatrix} V \\ V \end{smallmatrix}$)	Zhodnocení (upřesnění) návrhu Plánu 1JÚF velitelem frontu
16	o'''	($\begin{smallmatrix} V \\ S \end{smallmatrix}$)	Pokyny pro další činnost (plánování) na Plánu
17	uR	($\begin{smallmatrix} S \\ R \end{smallmatrix}$)	Předání úkolů v 1JÚF na štáb RVD frontu
18	uL	($\begin{smallmatrix} S \\ L \end{smallmatrix}$)	Předání úkolů v 1JÚF na štáb LA
19	uJ	($\begin{smallmatrix} V \\ X \end{smallmatrix}$)	Předání úkolů (požadavků) pro jiné prostředky ničení
20	pp	($\begin{smallmatrix} R \\ R \end{smallmatrix}$)	Příprava výkonných povelů pro prostředky RVD
21	pr.	($\begin{smallmatrix} L \\ L \end{smallmatrix}$)	Příprava výkonných rozkazů pro letectvo
22	vR	($\begin{smallmatrix} R \\ X \end{smallmatrix}$)	Předání výkonných povelů palebným prostředkům
23	vL	($\begin{smallmatrix} L \\ X \end{smallmatrix}$)	Předání výkonných rozkazů leteckým prostředkům
24	uZ	($\begin{smallmatrix} S \\ Z \end{smallmatrix}$)	Předání úkolů do 1JÚF zpravodajským prostředkům
25	vZ	($\begin{smallmatrix} Z \\ X \end{smallmatrix}$)	Předání výkonných rozkazů zpravodajským prostředkům

Tabulka – matic vazeb při plánování prvního jaderného úderu na štábu frontu

		Výstup z						Celkem vstupů
		X	V	Z	S	R	L	
Vstup do	V	1	1	–	1	–	–	3
	Z	1	–	1	1	–	–	3
	S	1	2	1	1	1	1	7
	R	1	–	–	1	2	–	4
	L	1	–	–	1	–	2	4
	X	–	1	1	–	1	1	4
Celkem výstupů		5	4	3	5	4	4	25

— údaje o možnostech prostředků ničení frontu v 1JÚF a předání úkolů vykonavatelům po optimálním rozdělení prostředků ničení na objekty protivníka (cíle);

— optimalizace na SPJZ při rozdělení úderů na objekty protivníka.

Transformace informací na skupině plánování jaderných zbraní při plánování prvního jaderného úderu

Transformační proces mezi složkami, zúčastňujícími se plánování lze vyjádřit takto:

$$T_C: \left(\begin{matrix} n \cdot n'' \cdot N \cdot LA \cdot RV \\ u_J, v_Z, v_R, v_L \end{matrix} \right) = T_V + T_Z + T_S + T_R + T_L.$$

Transformace informací ve SPJZ,

$$T_S: \left(\begin{matrix} u' \cdot u'' \cdot o''' \cdot n' \cdot pm' \cdot lm' \cdot o \\ (u_R, u_L, u_Z, o, o) \end{matrix} \right)$$

probíhá v daném případě za těchto předpokladů:

— je dodržena **zásada**, že **konečné rozhodnutí o jaderných úderech** přiná-leží jen **veliteli frontu**, který musí schválit návrh SPJZ;

— ve SPJZ se používá předem připravená metodika práce štábu frontu při plánování, podle níž možnosti ničení jednotlivými prostředky předávají složky na SPJZ bez vyzvání, plynule, ihned po potřebných kalkulacích; obsahem možnosti je informace o počtu, stavu a mohutnosti prostředků ničení, jeho dosahu (může být dán typem nosiče a prostorem rozmístění), případně o dalších faktorech, ovlivňujících bojovou možnost prostředku;

— je zpracován algoritmus činnosti skupiny, ve kterém každý její přísluš-ník, perfektně ovládající problémy své složky (velení a použití daného pro-středku ničení), zpracovává a přednáší návrh řešení za složku (buď jde o jeho

vlastní řešení nebo o řešení, připravené štábem složky); za důležitou povinnost každého příslušníka skupiny považují ohodnotit v každém konkrétním případě důležitost (váhu) přednášené informace, neboť tím dává základ pro celkové objektivní rozhodnutí;

— sběr a vyhodnocení údajů o protivníkovi probíhá centralizovaně na zpravodajské správě frontu, která je po zpracování návrhu na využití předává na SPJZ.

V praxi vojsk se můžeme setkat s činností SPJZ (nebo podobné skupiny), založené na jiných předpokladech, např.:

— náčelník skupiny má v otázkách plánování (nikoliv v otázce provedení úderů) 1JÚF rozhodovací pravomoc; **velitel** frontu jeho dílčí rozhodnutí již neschvaluje a řeší pouze otázky zásadní výkonné povely a změny v koncepci 1JÚF); považují takový případ za velmi výhodný, neboť zkracuje celkovou dobu transformačního procesu a zmenšuje počet přenosů informací, aniž snižuje kvalitu řešení;

— údaje o objektech přicházejí též do řídicích složek jednotlivých pod-systémů ničení (RVD, LA apod.), kde se zpracovává řešení nebo úloha přidělení prostředku ničení daného systému na objekt (cíl); výsledek tohoto řešení, přednášený potom na SPJZ pochopitelně nemůže být z hlediska celého frontu optimální, nebere v úvahu (nebo bere jen zčásti) možnosti ostatních prostředků ničení.

Transformační pochody v procesu plánování 1JÚF vyjadřuje též kinematický graf na **obr. 2**. Ukazuje názorněji vstupující informace (v kroužku), jejich transformaci a výsledek této transformace, mající formu nařízení, povelů, příp. rozkazů pro výkonné složky (v trojúhelnících).

Časové hodnocení

Časové zhodnocení procesu plánování 1JÚF na SPJZ, uskutečňované s cílem zjistit potřebnou dobu na přenosy a transformace, ev. zjistit kritickou vazbu mezi složkami, je možné ze dvou hledisek. Jednak z hlediska celkové doby na plánování 1JÚF, jednak z hlediska cyklů, probíhajících při vstupu nových informací do procesu plánování.

Celková doba procesu plánování je dána okamžikem vydání pokynů velitelem frontu a uskutečněním úderů, příp. vydáním signálu k jejich provedení. Její délku určuje kromě situace a stavu vlastních vojsk zejména činnost protivníka. Bude v každém konkrétním případě jiná.

V průběhu procesu je však možné vyznačit určité cykly, k nimž dávají podnět nově získané informace, potřebné ke kalkulaci optimálního rozdělení sil a prostředků ničení na objekty (cíle) protivníka.

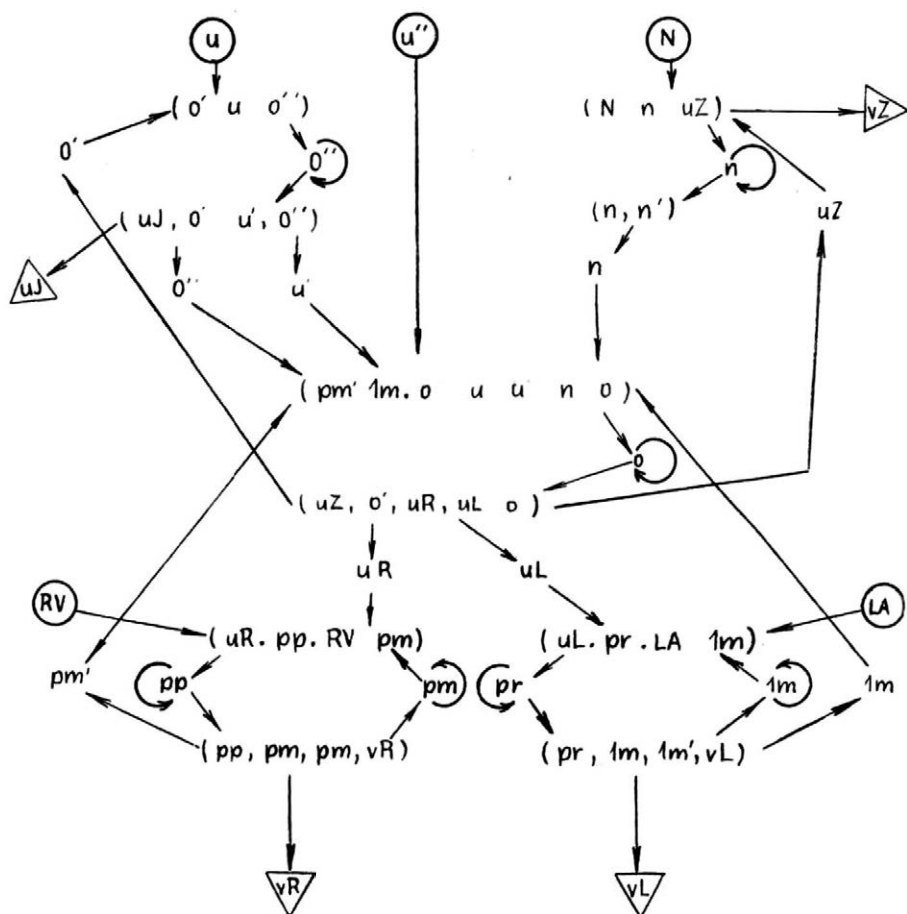
Tyto nové informace musí být vzaty v úvahu buď u požadavků na vlastní prostředky ničení (informace o objektech nebo činnosti protivníka) nebo u možností těchto prostředků (informace o změnách u vlastních prostředků ničení). Při tom dojde k narušení relativní rovnováhy mezi požadavky a možnostmi, která se obnoví novým optimálním rozdělením. Plán 1JÚF se tak průběžně upřesňuje v závislosti na důležitosti zpráv v podrobnostech nebo i zásadně.

Délka tohoto cyklu je dána příchodem informace na zpravodajskou správu frontu, reakční dobou jednotlivých složek, účastníků se plánování (Z, S, R nebo L, příp. V — viz schéma na **obr. 1**), dobou na přenos mezi nimi a konečně vyhotovením podkladů pro povel výkonným složkám.

Také kritické vazby mezi složkami nelze vyznačit zcela jednoznačně. K vyznačení může však dojít logickou úvahou pro každý konkrétní případ. Za nejobvyklejší považují situaci, kdy prostředky ničení dosáhly pohotovosti k 1JÚF, velitel frontu schválil celkový zámysl úderu a SPJZ nyní řeší pouze nejvýhodnější rozdělení tak, jak přicházejí nové údaje o objektech od zpravodajských prostředků. Kritická vazba pak půjde přes zpravodajskou správu, SPJZ a štáb RVD frontu nebo štáb letecké armády.

Významná časová lhůta ke zhodnocení možností času v rámci celkového procesu plánování je doba, potřebná k převzetí signálu k uskutečnění úderu, k přenosu výkonného rozkazu (povelu, nařízení) ze štábu frontu k palebné jednotce a doba nutná k technickému provedení úderu.

Pro RVD může tato doba činit za současných podmínek velení a při pohotovosti palebných jednotek čís. 2 asi 25–30 minut. Z toho vyplývá, že pro jed-

Obr. 2 - Kinematický graf transformací při plánování 1JÚ

notné odpálení raketových prostředků do 1JÚF je možno počítat s údery na objekty, na které obdržel podklady štáb RVD frontu nejpozději asi 25—30 minut před dobou pohotovosti k úderu.

Některé z možných závěrů

Proces plánování 1JÚF je nutná činnost vševojsková, neboť se na ní podílí většina hlavních složek štábu frontu. Proto i řídicí složka v tomto procesu musí mít vševojskový charakter a skládat se ze zástupců zúčastněných složek nebo mít možnost přednostně získat od nich informace. V čele takové složky musí stát vševojskový funkcionář, jehož pravomoc (tabulková či delegovaná) umožní využívat práci více složek štábu, případně šířeji rozhodovat v otázkách 1JÚF. Nepovažuji za správné pověřovat řízením této oblasti velení některého z odborných funkcionářů štábu frontu.

Shromážděním SPJZ při plánování 1JÚF se vytvářejí příznivé podmínky k **integrování úloh** zjištění nejvýhodnějšího prostředku ničení daného objektu protivníka v rámci frontu. Tyto úlohy se dosud řešily samostatně v jednotlivých podsystemech velení prostředkům ničení. Skupina tím, že vybírá ze všech vhodných frontových prostředků, může úlohu řešit objektivněji s výsledkem optimálním v celém frontu. Protože jde při tom o zpracování velkého množství informací, vzrůstá zde reálná možnost **efektivního využití samočinných počítačů**.

Skupinou plánování jaderných zbraní se formuje ve velení frontu **nadsystém ničení** protivníka v 1JÚF, který může být základem obdobného nadsystému ničení v průběhu celé operace. Jeho hlavní předností je možnost komplexního řešení úloh, předpoklady ke zkrácení reakční doby frontového systému velení při palebných úderech, centralizace při zabezpečování těchto úderů (přímý průzkum, kontrola úderů, předběžná hodnocení apod.), pružnost při velení prostředků ničení a při řízení součinnosti mezi nimi.

Plánování a uskutečnění 1JÚD frontovými prostředky je určitá obdoba řízení palby RVD, jeho algoritmus i zásady jsou známy. **Algoritmus činnosti SPJZ** je složitější v tom, že plánování zahrnuje jaderné prostředky ničení různých podsystemů ničení. Musí brát tedy v úvahu nejen rozličné technické zvláštnosti, způsoby velení, ale i součinnost mezi nimi. Jeho zpracování však je nutné, má-li dojít ke strojovému zpracování informačních procesů při plánování. Výchozím podkladem k řešení takového úkolu mohou být již zpracované technické projekty, které řeší optimální rozdělení vlastních palebných prostředků ničení na cíle a výběr optimálního palebného prostředku.

První jaderný úder v rámci frontu je bezesporu úkol frontového významu. Svými výsledky zásadně ovlivňuje průběh frontové operace. Proto je přirozené, že se **jeho řízení centralizuje ve štábu frontu**. Na frontovém stupni velení se stanovuje zámysl a cíl, určují se prostředky a koordinuje se jejich činnost. Každému vykonavateli musí být jasné, čím a jak má úkol splnit, kdy, na jaký cíl, jakým způsobem a v jakých souvislostech má úder uskutečnit. Centralizace řízení 1JÚF je zdůvodněna i skutečností, že do zahájení války se zde soustřeďuje a vyhodnocuje většina informací, vhodných k využití v 1JÚF, od tud se řídí centralizované činnosti vlastních prostředků ničení při vyvádění z posádek, zaujímání prostorů bojového rozmístění a při zvyšování bojové pohotovosti.

Průzkum ve prospěch dělostřelecké palby

K účinné dělostřelecké palbě na objekty (cíle) nepřítele je nutné získávat od prostředků průzkumu (všeho druhu) tzv. „zvláštní údaje“.

V tomto slovním termínu „zvláštní údaje“ jsou zahrnuté takové údaje o objektech (cílech) nepřítele, které umožňují připravit, řídit i kontrolovat účinnou dělostřeleckou palbu včetně zastřílení. Tyto „zvláštní údaje“ mohou získat také síly a prostředky hloubkového průzkumu jsou-li k této činnosti předem připraveny, protože ve zjednodušeném pohledu a ve vztahu k dělostřelecké palbě mohou představovat dělostřelecké pozorovatelný vysunuté do hloubky sestavy nepřítele.

Cílem článku je ukázat v hrubých rysech možnosti plnění úkolů hlavního dělostřelectvem, dále možnosti plnění průzkumových úkolů silami a prostředky dělostřeleckého průzkumu a v základních a obecných otázkách ukázat na možnosti zapojení sil a prostředků hloubkového průzkumu ve prospěch dělostřelecké palby.

Možnosti plnění úkolů hlavního dělostřelectva

Hlavním úkolem hlavního dělostřelectva je ničit taktické prostředky jaderného napadení (představitelem jsou odpalovací zařízení typu HJ, LA a ostatní) a ty dělostřelecké baterie, které mohou používat granáty i s jadernou náplní (v současné době jsou to dělostřelecké baterie ráže 175 mm K, 203 mm H, 155 mm H).

Další úkoly jsou

- umlčovat (ničit) ostatní dělostřelecké, raketové, minometné i protiletadlové baterie (čty),

- umlčovat (ničit) krytou i nekrytou živou sílu a prvky velení (pozorovatelný a velitelská stanoviště),

- umlčovat (ničit) všechny ostatní cíle, zejména stanoviště prostředků průzkumu (radiolokátorů), střeleckých ústředí apod.

Možnost splnění palebných úkolů hlavního dělostřelectvem je přímo závislá na dostřelu příslušné ráže a na prostorovém rozmístění objektů (cílů) nepřítele (palebné postavení — cíl).

Současné možnosti hlavního dělostřelectva nejlépe vyniknou v grafické úpravě (viz schéma 1).

Závěrem lze říci, že úkoly stanovené hlavnímu dělostřelectvu jsou splnitelné (i když někdy v podmínkách maximálního dostřelu). Tento závěr je rozhodující pro další rozbor v tomto článku. Zdůrazňuji, že článek neřeší splnitelnost palebných úkolů pokud jde o množství vzhledem k počtům hlavní a objektů (cílů) nepřítele.

Možnosti plnění průzkumových úkolů silami a prostředky dělostřeleckého průzkumu

Hlavním úkolem dělostřeleckého průzkumu je zajišťovat souřadnice nepřátelských prostředků jaderného napadení, dělostřeleckých a minometných baterií a jiných palebných prostředků, tanků, míst velení a radiotechnických prostředků.

Další úkoly jsou:

- určovat rozmístění nepřátelských opěrných bodů, zjistit ráz a systém nepřátelských obranných zařízení a zátarasů,

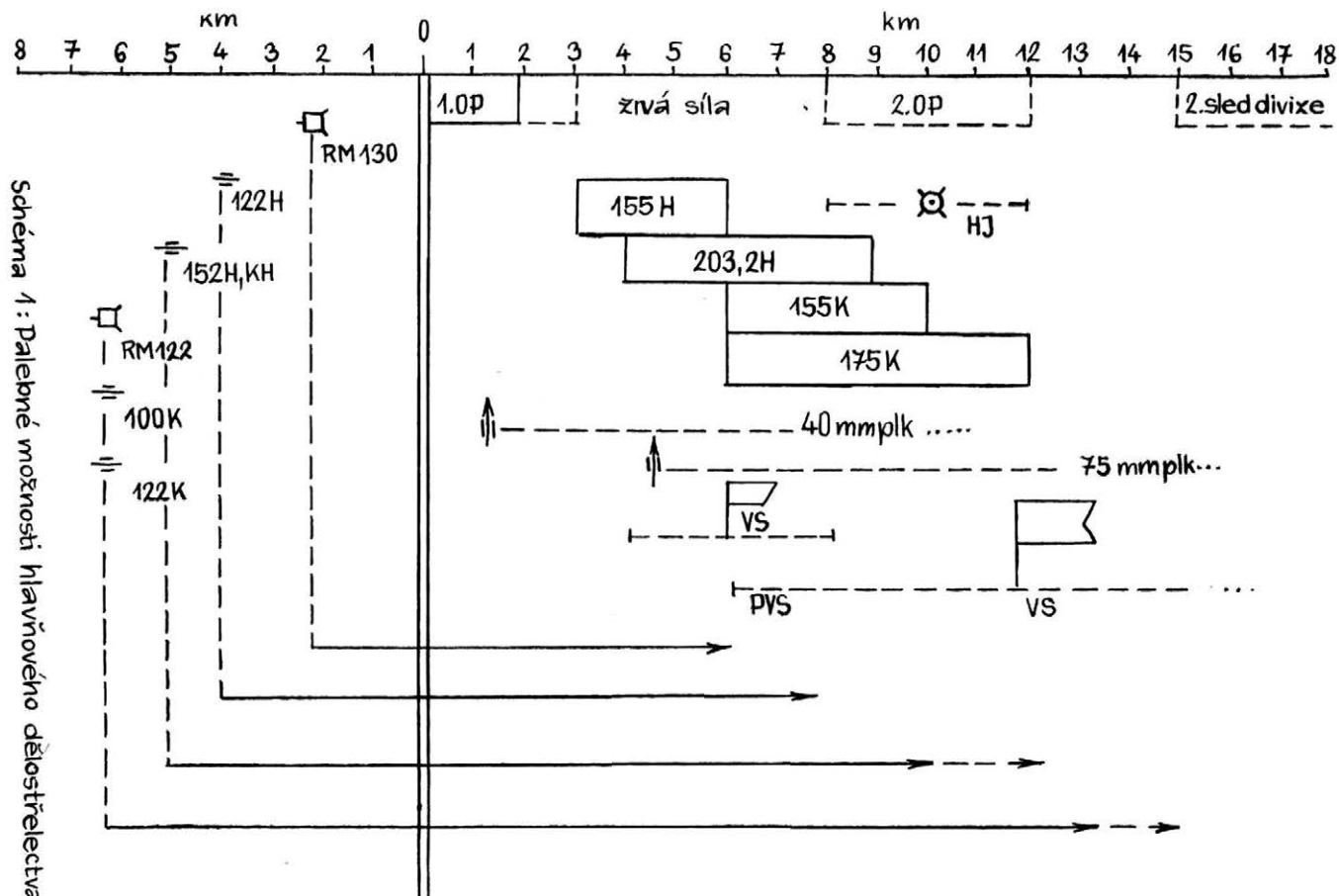
- doplňkový průzkum nepřátelských objektů, určených k ničení jadernými (chemickými) zbraněmi a dělostřeleckou palbou,

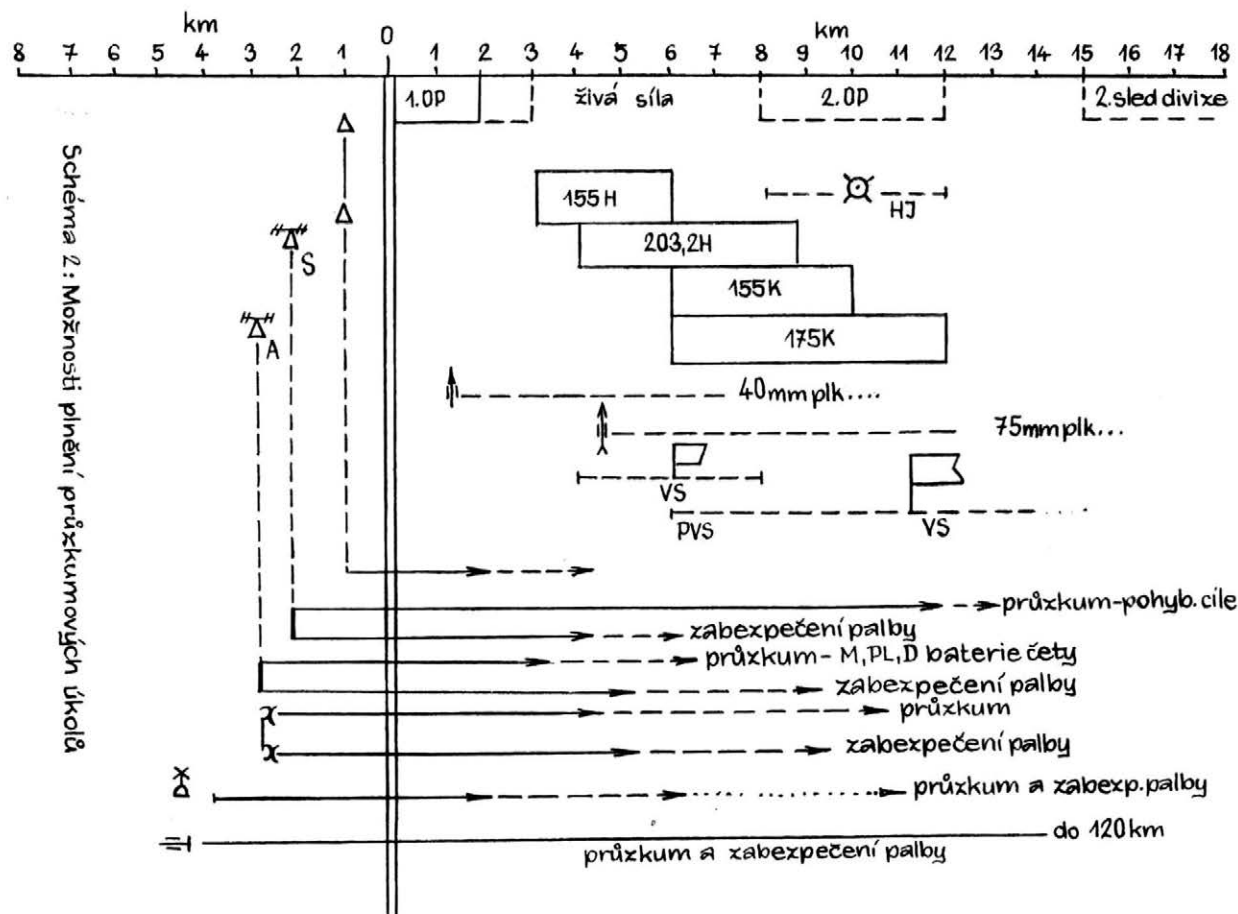
- zabezpečovat střelbu dělostřelectva a kontrolovat výsledky jaderných (chemických) úderů raketových útvarů a dělostřelecké palby,

- pozorovat činnost nepřítele a vlastních vojsk,

- průzkum terénu v prostorech rozvíjení raketových útvarů a dělostřelectva do bojové sestavy a na jejich pochodových osách.

Možnost splnění stanovených úkolů opět přímo závisí na dosahu příslušného

prostředku a na prostorovém umístění objektu (cíli) nepřítele.

Možnosti plnění úkolů prostředky dělostřeleckého průzkumu jsou graficky vyjádřeny na schématu 2.

Rozhodující podmínkou je, zda hloubka plnění stanovených úkolů se kryje s možnou palebnou hloubkou, tj. s dostřelem příslušné ráže, která má plnit palebný úkol. Zde se musí brát v úvahu i ta skutečnost, že palebné prostředky mohou působit na všechny objekty (cíle) nepřítele, mají-li k dispozici nutné, tj. „zvláštní údaje“ a jsou-li v jeho palebném dosahu (dostřelu); avšak ne každý průzkumný prostředek je schopen získat „zvláštní údaje“ od všech vytypovaných objektů (cílů) nepřítele, které se mohou vyskytnout v jeho zájmovém prostoru.

Ze schématu 2 je vidět, že hloubka plnění stanovených úkolů je u všech prostředků dělostřeleckého pozemního průzkumu menší než palebná, kromě dělostřeleckého vzdušného průzkumu (letounového), který však na druhé straně výsoco převyšuje palebné možnosti.

Ještě méně výhodné budou závěry o možnostech prostředků dělostřeleckého průzkumu vzhledem k určité činnosti (bojové i nebojové) objektů (cílů) nepřítele na bojišti (jen v blízké taktické hloubce), které vyjadřuje tabulka 1.

Ze současných prostředků podle tabulky 1 má maximální možnost dělostřelecký vzdušný a optický průzkum, který je založen na principu přímého (vizuálního) pozorování. Každá změna, ať je to pohyb, bojová činnost nebo palba v prostředí, které je beze změny (terén a terénní předměty), působí rušivě a proto přitahuje pozornost a tak vlastně napomáhá ke zjištění a postupně k dalšímu upřesnění ostatních nutných (zvláštních i obecných) údajů v závislosti na délce trvání nebo množství změn.

Ostatní prostředky pak průzkumové zjišťují jen určitý druh činnosti — zvukoměrný průzkum a radiolokační průzkum typu ARSOM jen palbu dělostřeleckých baterií (min. a pl. čet), radiolokační průzkum typu SNAR hlavně jen **pohybovou** činnost objektů (cílů) nepřítele (bez určení druhu objektu).

Tyto možnosti jsou přímo závislé na jednotlivých prostředcích průzkumu, na činnosti objektů (cílů) nepřítele, jak ukazuje schéma 2 a tabulka 1, dále pak na počtech prostředků průzkumu, které jsou k dispozici a jakou plochu jsou schopny průzkumově pokrýt.

Současné počty dělostřeleckých průzkumových prostředků a jejich takticko-technické charakteristiky stěžejí mohou —

zvláště v průběhu bojové činnosti — zabezpečit potřeby palebných prostředků, tj. zabezpečit účinnou dělostřeleckou palbu.

Jedna z možných cest jak částečně překlenout tento nedostatek je v zapojení sil a prostředků hloubkového průzkumu mezi ty prostředky, které mohou získávat „zvláštní údaje“ a tak za určitých podmínek spolupracovat s hlavním dělostřelectvem při ničení (umlčování) některých objektů nepřítele.

Možnosti hloubkového průzkumu ve prospěch dělostřelecké palby

Síly a prostředky, jenž jsou zahrnuty do pojmu „**hloubkový průzkum**“ a které se mohou vyčlenit (určit) ke spolupráci s hlavním dělostřelectvem, představují pak při plnění úkolů k zabezpečování účinné dělostřelecké palby ve zjednodušeném dělostřeleckém pohledu předem dělostřelecké pozorovatelné (vysunuté do hloubky sestavy nepřítele) s možností přímého vizuálního průzkumu. Dělostřelecká palba řízená touto cestou, tj. přímým pozorováním, má největší efekt, protože při jejím zahájení, průběhu i ukončení je člověk, který nejcitlivěji může posoudit její výsledek, správně reagovat na jakoukoliv činnost objektu (cíle) nepřítele a tak i formulovat své závěry, o jejichž správnosti nelze pochybovat, neboť mají největší stupeň hodnověrnosti.

Dělostřelecké útvary (jednotky) nemají možnost vytvářet prvky dělostřeleckého hloubkového průzkumu a proto je nutné, aby spolupracovaly s těmi stupni velení, které mohou tyto průzkumové prvky vytvářet a vydávat úkoly pro jejich bojovou činnost.

Hloubka možné činnosti hloubkového průzkumu dává určitě předpoklady prostorových možností zjištění některých objektů (cílů) nepřítele. Doba (délka, čas) průzkumové činnosti pak umožňuje nárůst těch údajů, které charakterizují jejich bojovou činnost (viz tabulka 1).

Tuto možnost nemají dělostřelecké průzkumné prostředky a to z důvodů, že jejich činnost je buď omezená na **krátkou dobu** (letec) nebo jen na **určitou činnost** (zvuk, RL), kdy se objekt (cíle) nepřítele nemůže projevit ve všech charakterizujících příznacích uvedených v tabulce 1.

Celý problém spolupráce prvků hloubkového průzkumu s hlavním dělostřelectvem se dá rámcově zúžit jen do těchto základních otázek:

— uskutečnění dohovoru, nutného kurčení, která dělostřelecká jednotka bude s příslušným prvkem spolupracovat. Řeše-

Tabulka 1

Prostředky dělostřeleckého průzkumu		Hloubka průzkumu a zabezpečení palby od stanoviště prostředku	Objekty (cíle) nepřítele			Činnost objektů (cílů) nepřítele						
						A	B	C	D	E	F	
1		2	3			4	5	6	7	8	9	
Dělostřelecký vzdušný průzkum	Letounový	do 120 km	1	PJZ	HJ							
			2		DB							
			3		DB (č)							
			4		ZS							
			5		VS	—	—		—	—		
			6		Ost. cíle	—	—		—	—		
	Vrtulníkový	do 10 až 15 km (vyjimečně)	1									
			2									
			3									
			4									
			5	—	—		—	—	—			
			6	—	—		—	—	—			
Dělostřelecký pozemní průzkum	Optický	do 5 km	1									
			2									
			3									
			4	—	—		—	—	—			
			5									
			6									
	Zvukoměrný	do 8 až 15 km	1									
			2									
			3									
			4									
			5									
			6									
	Radiolokační ARSOM	do 7 až 9 km	1									
			2									
			3									
			4									
			5									
			6									
	Radiolokační SNAR	do 15 km	1									
			2									
			3									
			4									
			5									
			6									
				Bez konkrétního zjištění (z obrazovky nelze zjistit)								

Legenda k tabulce 1:

A/4 zaujímání stanoviště
 B/5 ženijní budování a maskování stanoviště
 C/6 klid – bojový i palebný
 D/7 bojová činnost – palba
 E/8 manévr pohybem i palbou, klamná
 činnost

F/9 opuštění stanoviště

| .. ano
 .. ne
 — .. částečně

MOSTNÍ TANK

MT-55 A

Do výzbroje ČSLA přichází nový československý mostní tank MT-55 A, který postupně nahradí dosud používaný typ čsl. mostního tanku MT-34.

Mostní tank MT-55 A je útočný prostředek ženijní přepravní techniky, určený k rychlému přemosťování protitankových překážek o šířce 18–20 m, případně až 30 m (při položení dvou mostů za sebou), v běžných terénních podmínkách přímo z chodu i pod palbou v přímém dotyku s nepřitelem. Umožňuje přepravu prakticky všech typů prvosledové bojové i zabezpečující techniky.

Koncepční řešení i samotná konstrukce mostního tanku MT-55 A se zdůrazněným řady progresivních i unikátních parametrů jej řadí na přední místo světové úrovně v kategorii speciální útočné přemosťování techniky.

Základní parametry

Konstrukční řešení mostního tanku MT-55 A využívá podvozek bojového tanku T-55 A. Vzhledem k tomu, že celková vlastní váha mostního tanku MT-55 A v hodnotě cca 36,5 t nepřesahuje podstatně celkovou vlastní váhu tanku T-55 A, zůstávají jízdní vlastnosti MT-55 A po udržovaných komunikacích a cestách prakticky shodné s jízdními vlastnostmi bojového tanku T-55 A.

V členitém terénu jsou však jízdní vlastnosti mostního tanku MT-55 A v porovnání s bojovým tankem T-55 A poněkud sníženy. Důvodem je výše položené těžiště MT-55 A. Tendence k častějšímu podélnému rozkládání celého kompletu MT-55 A při

jízdě v členitém terénu právě vlivem výše položeného těžiště vede nutně k častějšímu řazení a tím i ke snížení rychlosti až cca o 20 % ve srovnání s bojovým tankem T-55 A. Toto snížení rychlosti se však prakticky projeví teprve na dalším jízdním úseku při úsilovném přesunu členitým terénem.

Maximální jmenovitá přepravní rychlost mostního tanku MT-55 A po komunikacích je cca 45 km/h.

Hlavní dopravní rozměry MT-55 A:

- délka 9,9 m
- šířka 9,3 m
- výška 3,3 m

Mostní konstrukce MT-65 je kolejová nůžkového typu s nezávislými mostovkami. Konstrukčním materiálem je ocel.

Únosnost mostu je 50 t pro pásová vozidla. Nápravový tlak kolových vozidel je přípustný do 15 t.

Hlavní rozměry mostu ve funkčním sestavení:

- délka; při položení přes překážku 18,00 m
- šířka (celková) 3,30 m
- šířka jedné koleje 1,15 m
- mezera mezi kolejemi 1,00 m
- výška (konstruktivní) 0,80 m

Vlastní váha mostu je cca 6,3 t.

Zpohotovnění mostu z dopravního do provozního sestavení (viz obr. 1 a 2) a naopak představuje dobu potřebnou k pokládání mostu a zpět pak k nakládání mostu, jež v obou případech činí rádově minuty, jak vyplývá z těchto údajů:

Obr. 1. Pokládání prvního mostu MT-55 A do překážky široké cca 30 m k přemostění dvěma mosty položenými za sebou

- doba k vlastního položení mostu [technický čas] . . . 2—3 min
- celková doba přemostění po přejezd prvního vozidla [taktická doba, taktický čas] . . . do 2—3 min
- doba k naložení mostu do 6 min

Obsluhu MT-55 A tvoří 2 muži (velitel a řidič).

Funkční pokládání (či nakládání) mostu je možné ovládat z obou míst obsluhy, jak z místa řidiče, tak z místa velitele.

Most pokládá i nakládá osádka zevnitř prostoru mostního tanku, eventuálně i při zcela uzavřených poklopech, což má určitý význam především v akcích v přímém dotyku s nepřítelem a rovněž při akcích v radioaktivně zamořeném terénu.

Most se klade přes překážku pokládacím mechanismem překlápěním vpřed a navazujícím nůžkovým rozeviráním souběžně

se spouštěním z kulminačního vztyčení sevřeného mostní konstrukce. V první fázi se překlápí sevřený most, a v druhé navazuje nůžkové rozevirání mostu při jeho souběžném spouštění.

K změření šířky protitankové překážky (přirozené či umělé) je mostní tank vybaven speciálním dalkoměrem.

Pokládací mechanismus je nahaněn hydraulicky a je řízen elektrohydraulickým ovládacím systémem.

Vlastní pokládání i nakládání mostu je programované a probíhá automaticky.

Hydraulický systém je možné též ovládat třemi ručními pákami (z obou míst obsluhy).

Při eventuální poruše mostu stačí k nouzovému položení mostu energie baterii tanku.

Mostní tank MT-55 A má značný funkční rozsah pokládání, jak vyplývá z dalších údajů:

Most je možné pokládat (i nakládat)

- v příčném sklonu do $\pm 6^\circ$,
- v podélném sklonu v rozmezí $\pm 15^\circ$, což platí jak pro podvozek, tak pro most; to znamená např., že podvozek stojící na podélném sklonu -15° může položit most do sklonu -15° a naopak,
- na násep nebo na stupeň o výšce až 1 m,
- se stupně či do snížení až 1 m,
- v brodu o hloubce až 1,2 m (viz obr. 2).

Dvěma mostními tanky můžeme přemostit i překážku širší než je rozpětí jednoho mostu. V uvedeném případě se položí první most se břehu do překážky (viz obr. 1) a druhý most se pak pokládá s prvního položeného mostu na druhý břeh u překážky. Tímto způsobem je možné přemostit některé překážky o šířce až cca 30 m, což je unikátní vlastnost čsl. mostního tanku MT-55 A.

Ve výjimečných případech lze obdobně položit i 3 mosty MT-55 A za sebou, takže délka přemostění může činit až cca 40 m.

Další unikátní vlastnosti čsl. mostního tanku MT-55 A je, že může nejen běžně brodit a pokládat most v hloubce vody do 1,2 m, ale že může jet pod vodou v hloubce do 3,0 m při rychlosti říčního proudu do 1,5 m/s, případně v hloubce až 4,2 m při rychlosti říčního proudu do 1,2 m/s. Schopnost jízdy pod vodou dává mostnímu tanku MT-55 A možnost průběžně doprovázet bojové tanky přizpůsobené k podvodní přepravě.

Porovnání se zahraničními mostními tanky

Základní porovnání československého mostního tanku MT-55 A se zahraničními mostními tanky z hlediska hlavních parametrů je uvedeno v příloze 1.

Z tabulky vyplývá, že v kategorii mostních tanků se celkově na přední místo světové úrovně řadí nový československý mostní tank MT-55 A, který z porovnávaných parametrů obsazuje v 6 případech (50 %) první místo (vlastnosti podvozku, obsluha, čas k položení mostu, jízda pod vodou, ochrana proti radiaci, automatické ovládání zdvojené ručním zpod uzavřených poklopů) a ve 2 případech (16,7 %) druhé místo (max. přepravní rychlost, celková vlastní váha), přičemž některé z parametrů jsou unikátní, např.

- schopnost jízdy pod vodou,
- ochrana proti radioaktivnímu záření,
- plně automatické ovládání funkčního pracovního cyklu (avšak s možností ručního zásahu osádky či plného ovládní osádkou pomocí ruční páky) bez vystoupení osádky z bojového prostoru podvozku,
- možnost nouzového položení mostu s využitím baterií podvozku,

— možnost položit 2—3 mosty za sebou (V či W systémem bez mezilehlých podpor).

Parametry z hlediska manévru na válčišti řadí československý mostní tank MT-55 A v této kategorii na jedno z předních míst v porovnání s ostatními mostními tanky. Maximální a průměrná jízdní rychlost nových mostních tanků lidově demokratických států (SSSR, ČSSR a NDR) je téměř vyrovnaná, jak bylo již také prakticky ověřeno. Poněkud horší výsledky v praxi prokazuje mostní tank BLG-60 (NDR) vzhledem k větším rozměrům a tím i ztížení jízdy v členitém terénu. Naproti tomu mostní tank MTU-20 (SSSR) dosahuje v členitém terénu poněkud lepší jízdní výsledky vzhledem k níže umístěnému těžišti kompletu a lépe rozložené hmotě mostu. V obou případech jsou však rozdíly v porovnání s čsl. mostním tankem MT-55 A velmi malé a často ovlivněné spíše schopností a vycvičeností obsluh. V porovnání s mostními tanky kapitalistických armád jsou naše mostní tanky z hlediska manévru na válčišti lepší až o 20 %. Jako unikátní lze klasifikovat schopnost čsl. mostního tanku překonávat široké a středně široké vodní překážky na podvodních přepravištích, čímž se dostává čsl. mostní tank MT-55 A v kategorii manévru

Obr. 2. Pokládání mostu MT-55 A v brodu

Obr. 3. Závěrečná fáze pokládání druhého mostu MT-55 A při přemostování vodní překážky dvěma položenými mosty za sebou

na válečnické zcela zaslouženě na 1. místo ve světové úrovni.

Rovněž z hlediska pohotovosti přemísťování překážek (funkční rozsah pokládání) má československý mostní tank MT-55 A přední umístění v porovnání s ostatními mostními tanky.

Programované automatizované pokládání i nakládání mostu, zdvojené náhradním či doplňkovým ručním ovládním, navíc s nouzovou možností položit most využitím energie baterií tanku, spolu s ovladatelností celého pracovního cyklu přímo z uzavřeného prostoru podvozku bez vystoupení minimální dvoučlenné osádky, prokazuje špičkovou světovou úroveň koncepčně funkčního řešení MT-55 A.

Zdánlivě však vzniká nepříznivější situace pro MT-55 A při hodnocení délky mostu, jež je o 10 % menší v porovnání s MZU-20 (SSSR) a BLG-60 (NDR) a dokonce o cca 20 % menší v porovnání s anglickým typem mostního tanku LINKED ARC. Uvážíme-li však, že funkční rozsah pokládání mostu je umožněn mimo jiné i pro podélný sklon -15° a do snížení 1,0 m, lze v podstatě předchozí délkovou nevýhodu vyrovnat pokládáním mostu MT-55 A pod úroveň terénu, čímž lze dosáhnout přemostění 20 m širokých překážek (eventuálně i více podle konfigurace břehů překážky), jež však naopak

už není možné zabezpečit např. ani 20 m dlouhým mostem MTU-20, který potřebuje z funkčních důvodů systému pokládání uložit konec mostu cca 1 m před překážkou, takže v podstatě umožňuje přemostění jen max. cca 18 m širokých překážek. Navíc má čsl. mostní tank MT-55 A unikátní schopnost přemostit i překážky až cca 30 m široké položením dvou mostů za sebou, (ve výjimečném případě až cca 40 m široké překážky položením 3 mostů za sebou). Tím tedy čsl. mostní tank MT-55 A představuje špičkovou techniku své kategorie i v hlavním funkčním parametru, jímž je šířka přemostované překážky.

Operačně taktické aspekty

Základní otázky manévru MT-55 A na válečnické, což je jedno z prvořadých hledisek při posuzování bojové i zabezpečující techniky, byly v podstatě již uvedeny v předchozích statích při specifikaci a porovnáním hodnocení hlavních parametrů mostních tanků. Vyrovnaná rychlost jízdy mostního tanku MT-55 A s bojovými tanky T-55 A (a eventuálně i s dalšími), stejně tak jako schopnost jízdy pod vodou, vytváří plně předpoklad doprovodu MT-55 A jako účinného ženíjního přepravního prostředku prakticky při všech možných variantách akcí bojových tanků ať v před-

sunutých odřadech či prvních bojových sledech v rámci útočných operací. Poněkud snížená rychlost jízdy MT-55 A v členitém terénu (vlivem výše položeného těžiště v porovnání s bojovými tanky) neovlivní rychlost postupu tanků, neboť až již při běžném přesunu nebo při vlastní bojové akci při rozvinutí do bojové sestavy, bude se mostní tank pohybovat za bojovými tanky v parciálním druhém sledu až do doby příchodu k protitankové překážce; teprve za této situace vyjdou za bezpečující mostní tanky na úroveň a před první bojové tanky, aby pod jejich palebnou zástitkou přemostily v nejkratší možné době (prakticky v několika minutách) překážku a vytvořily tak podmínky k přejezdu bojových tanků na protilehlý břeh překážky a možnosti vést další bojovou činnost při pronásledování nepřítele. Za předpokladu, že se během akce budou bojové tanky při palbě zastavovat a že nepojedou po celou dobu maximální dosažitelnou rychlostí (terénní rychlostí), bude v pohyblivosti mostních tanků MT-55 A dostatečně vysoká záloha.

Akční radius mostních tanků MT-55 A odpovídá vzhledem k záloze PHM rovněž bojovým tankům.

Reciprokou otázkou manévru v bojových akcích a za přesunu je problematika dálkových přesunů na teritorium, při nichž je nutné počítat i s železniční přepravou. Mostní tank MT-55 A nelze přepravovat na železničních vagónech v kompletu; most je nutné dopravovat odděleně od podvozků, což tedy v podstatě vyžaduje 2 železniční vagóny. V mírových podmínkách vyžaduje železniční doprava mostních tanků MT-55 A instradaci vzhledem k překročení železniční ložné míry.

Vedle vysoké pohotovosti při přemísťování překážek mostním tankem MT-55 A, což je kauzální vlastností útočné ženijní přepravní techniky, bude dalším přímo souvisejícím operačně taktickým aspektem hodnocení četnosti opakovaného zasazení mostních tanků, z čehož nakonec vyplynou i základní potřebné počty této techniky.

Všechny protitankové překážky nebude možné předem stanovit z mapy. Často je nebude možné stanovit ani průzkumem, zvláště při akcích předsunutých odřadů, jejichž složení bez tanků a tedy i mostních tanků [jako doprovodné zabezpečující techniky] je v podstatě nemyslitelné. Proto je nutné počítat s mostními tanky jako s příjmovou zabezpečující prvotní technikou schopnou zasazení v kterékoli fázi bojové činnosti. Výskyt úzkých překážek je podstatně častější než středně širokých či širokých, s nimiž se na vyš-

ších stupních velení běžně při plánování i řízení útočné operace počítá.

Za kalkulační základ četnosti výskytu překážek (hustoty překážek), které může MT-55 A přemostit, můžeme vzít hodnoty ideálního systému přepravních překážek válců, jehož skladba byla odvozena a specifikována včetně dalších funkčních návazností v článku „Systém přepravních překážek“ ve VOJENSKÉ MYSLI č. 7/1969.

Šířka překážek 10–20 m, charakteristická pro přemostování mostním tankem, odpovídá ve smyslu ideálního systému přepravních překážek válců 4. kategorii překážek (n-4), jak lze prokázat vzorcem (IV) ke stanovení maximální šířky překážky n-té kategorie.

$$B_n = 2,5 \cdot 2^{n-1} \quad \text{v metrech}$$

$$B_4 = 2,5 \cdot 2^{4-1} = 20 \text{ m}$$

Vzájemná vzdálenost překážek 4. kategorie vyplývá ze vzorce (Va)

$$D_n = 2,5 \cdot B_n \cdot 10^5 \quad (\text{v metrech})$$

$$D_n = 2,5 \cdot B_n \cdot 10^5 = 50.000 \text{ m} = 50 \text{ km}$$

a činí tedy 50 km.

Nejbližší vyšší, tzn. 5. šířková kategorie překážek (n-5) bude mít maximální šířku

$$B_5 = 2,5 \cdot 2^{5-1} = 40 \text{ m}$$

a vzájemnou vzdálenost

$$D_5 = 2,5 \cdot 40 \cdot 10^5 = 100.000 \text{ m} = 100 \text{ km.}$$

Má-li 5. šířková kategorie překážek rozmezí 20–40 m, lze předpokládat, že překážka o šířce cca 30 m se vyskytne zhruba v 50 % případů, tzn. prakticky po 200 km. To tedy dále znamená, že na každé čtyři překážky, které lze přemostit jedním mostem MT-55 A, připadá jedna překážka, již je možné přemostit dvěma mosty položenými za sebou.

V návaznosti na nový předpis OPER-1-1 budou vojska — za uvedených podmínek skladby překážek — překonávat v průběhu armádní útočné operace na hloubce válců cca 400 km (perspektivně až 500 km) průměrně 8 až 10 překážek v šířce do 20 m (10–20 m) a 2 (až 3) překážky o šířce cca 30 m. Při denním tempu 50–60 km to tedy znamená přemostit pomocí mostních tanků MT-55 A na 1 postupové ose během 6–8 dnů 10 (až 13) překážek, tzn. v průměru 2 překážky denně, z toho každý třetí den překážku cca 30 m širokou, vyžadující položení 2 mostů za sebou. Opakované zasazení mostního tanku na jedné postupové ose přichází takto v úva-

hu průměrně ob 12 hodin, přičemž v každém pátém případě, tzn. pod 60 hodinách je třeba počítat s položením 2 mostů za sebou, což předpokládá buď 2 mostní tanky nebo 1 mostní tank s dalším náhradním mostem vedeným na kolovém podvozku např. obdobně jako v případě dosavadního typu čsl. mostního tanku MT-34, jehož náhradní most je vezen na speciálním přepravníku PM-34 v přívěsu za nákladním automobilem (tahačem) T-141.

Dvanáctihodinový cyklus opakovaného zasazení mostního tanku na překážkách o šířce do 20 m může v ideálním případě vyřešit jeden mostní tank s jedním mostem. Za předpokladu, že přesun mostního tanku na další překážku, vzdálenou vzdušnou čarou cca 50 km, (což představuje prakticky 70–90 km jízdy včetně terénních objížděk), bude trvat 3–4 hodiny, zbývá na funkční zasazení mostu na překážce 8–9 hodin, což představuje několikánásobnou časovou zálohu, neboť přeprava 1. bojového sledu, pro který je mostní tank určen, je v každém případě uskutečnitelná do 0,5–1 hodiny. Další přepravu jednotek bude nutné zabezpečit jiným druhem přemostění (např. mostovou soupravou MS, improvizovaným mostem apod.), pokud ovšem danou osou postupu schválili vyšší stupeň velení. V jiném případě mostní tank naloží svůj most po přejezdu organické jednotky pro níž je určen a bude ji následovat, čímž v podstatě postupovou osu za sebou ruší.

V každém případě je nutné počítat s časovou zálohou na údržbu mostního tanku a menší opravy, odpočinek obsluhy, časové ztráty způsobené předjížděním postupujících jednotek i změnami směru postupu apod.

Nový československý mostní tank MT-55 A se zařadil svým koncepčním i detailně konstrukčním řešením na první místo v porovnání s ostatními mostními tanky armád lidově demokratických i kapitalistických států. Má progresivní parametry jak z hlediska operačně taktického, tak i technického. Některé parametry a vlastnosti MT-55 A jsou unikátní ve srovnání se všemi ostatními mostními tanky.

Úspěšné vyřešení československého mostního tanku MT-55 A je podstatný příspěvek ženijního vojska ČSLA ke zvyšování bojové schopnosti armád států Varšavské smlouvy v kategorii útočné ženijní přepravní techniky.

Předpokládané ztráty během útočné operace, které mohou činit až 50 % i více, naznačují, že k přemostování překážek o šířce cca 30 m (položením 2 mostů za sebou) je nutné počítat se zasazením 2 mostních tanků na jednu postupovou osu, což lze řešit buď organickým začleněním většího počtu mostních tanků na nejnižší stupeň velení nebo posilováním prvosledových jednotek z vyššího stupně velení podle konkrétní situace.

Obecně tedy musíme počítat i pro praporní osy postupu tanků s 2 mosty, ať již zabezpečovanými 2 mostními tanky či 1 mostním tankem a záložním mostem vedeným na přepravníku. Tím lze zabezpečit odpovídající manévrovací schopnost v terénu i pro nejnižší stupeň velení, což má značný význam v podmínkách nepředvídaných změn situace, vyžadujících maximální samostatnost i soběstačnost při řešení úkolů.

Zvláštní problematikou je odsunová a opravárenská služba, k jejímž běžným úkolům při pádech některých tanků s vozovky zvlášť za nepříznivého počasí (bláto, námraza), které mohou v nejpříznivějších případech končit dosednutím korby tanku na jednu z kolejí mostu; i tato nelehčí havárie však v podstatě znamená poměrně náročně vyprošťování a tím i zabíjení mostu pro další provoz.

Specifickou otázkou bude operativní velení osádkám mostních tanků, které zůstanou delší dobu na předchozí překážce.

Z operačně taktického hlediska má velký význam vybavení a výstroj mostního tanku MT-55 A, jež představuje vedle progresivních funkčních vlastností i stejnou odolnost MT-55 A v podmínkách možného použití ZHN jako bojové tanky.

Mostní tanky

Charakteristika			ČSSR		SSSR			NDR	PLR	USA				Anglie					Francie	
			MT-34	MT-55 A	MT-54	MTU-16	MTU-20	BLG-60	útočný most UM	AVLB	SPAB	útoč. most T - 2	skládací útočný most SUM	Centurion	ARC	Linked ARC	Valentine	Churchil	AMX-13	
Podvozek			T-34	T-55 A	T-54	T-54	T-55	T-55 A	malý pásový podvozek (součást mostu)	M-48	M - 4 Sherman	1-osý kolový podvozek (součást mostu)	1-osý kolový podvozek (součást mostu)	Centurion	Churchil	Churchil	Valentine Covenen- ter	Churchil	AMX	
Most	Únosnost	t	50	50	60	60	50	50	50	54	54	54	54	80	40	60	32	40	30 (50)	
	Délka	m	17	18	12,3	16	20	20	12	19,2 13,7	18	13	12	15,8	15	22	10,4	10,4	14	
	Šířka	m	3,1	3,3	3,2	3,2	3,3	3,2	3,15—3,45	3,8		4	4	3,6	3	2	2,9	3	3,35	
	Hmotnost	t	8,6	6,3	4,9	4,4	7	6	9	12,6 7								5		
Osádka, obsluha			voj.	3	2	3		2	2	2—3				2		3			3	
Čas pro položení mostu (takt. čas)			min	3—5	1,3—2	3—5		3—4	1,5—2 3—4	4—7*)	2—3	3—5	3—5	3—5	3	5	5	(3)—10	3—5	5
Max. přepr. rychl.			km/h	48	45	60		45	40—45	40	48		35	35	34	40	40		10—15	
Celková váha - hmotnost			t	37	36,5			36,5	37		44							42	35	

ZE SOCIALISTICKÝCH ARMÁD

Charakter soudobé války a úkoly druhů vojsk

Hlavní úsilí vojenské strategie, která řeší možný charakter budoucí války, přípravy stran, organizaci ozbrojených sil a způsoby vedení války, se stále mění. To dokazuje teorie a praxe vojenství. Tuto skutečnost ovlivňují především vojensko-politická situace, ekonomický a morální potenciál států a masové vyzbrojování států novými bojovými prostředky. Rozhodující vliv na charakter strategie, na její sílu a způsoby jejich dosažení má politika. Na základě rozvoje bojových prostředků se značně rozšiřuje rozsah úkolů strategie, mění se jejich úloha a místo ve vojenském umění. Dříve se celkového vítězství dosahovalo splněním množství dílčích úspěchů, dosahovaných postupně na taktických a operačních stupních. Dnes má strategické velení tak účinné prostředky ničení, jako jsou strategické jaderné síly, které umožňují dosáhnout rozhodujících výsledků ve válce.

Strategie na základě úkolů politického vedení státu rozpracuje konkrétní způsoby využití vojenskoekonomického potenciálu ve válce. Jsou určující pro všeobecné způsoby použití různých druhů ozbrojených sil v plánu k dosažení jediného strategického cíle a jsou také rozhodující při rozpracování forem a způsobů využití každého druhu ozbrojených sil.

Možné typy a druhy soudobých válek, jejich charakter a úloha

V průběhu střídání jedné společenské formace druhou — progresivnější, mění se i třídní složení společnosti, mění se také vztahy mezi národy a státy. Tato skutečnost má za následek základní změny v politice, které jsou obsahem kvalitativně jiné. Změny v politice se zásadně projeví na obsahu každé konkrétní války, ovlivňují různé války jedné epochy a jsou objektivní realitou vědeckého hodnocení, určení jejího typu a charakteru. Vlivem politiky, na základě rozvoje výrobních sil a vědeckotechnického rozvoje, zdokonalují se prostředky, způsoby a formy vedení bojové činnosti, rozšiřuje se rozsah války, která nabývá více ničivější vyhlazovací charakter. Z těchto důvodů každou válku současně epochy zkoumáme ve dvou aspektech — sociálně politických a vojenskotechnických.

Upraveno ze sovětského tisku

Historické zkušenosti ukazují, že zvláštnosti a různosti války z hlediska sociálně politického charakteru jsou podmíněny především konkrétním obsahem a zvláštnostmi antagonistických rozporů, které v sobě obsahují možnost rozpoutání války. Hlavním a rozhodujícím rozporům naší epochy je rozpor mezi socialismem a imperialismem. Pokračující proces prohlubování všeobecné krize kapitalismu vyvolává další zesílení jeho agresivnosti. Jasně agresivní charakter má současná politika amerického imperialismu. Jejím hlavním cílem je zničit SSSR, likvidovat socialistickou společnost a vybojovat světovou nadvládu. Imperialisté k dosažení tohoto cíle vedou přípravu po ekonomické, politické, ideologické, diplomatické a vojenské linii. V kapitalistických státech, které jsou ve vleku USA, stále pokračuje proces militarizace ekonomiky, sílí zbrojení a uskutečňuje se široký program s různými opatřeními k přípravě nové světové války.

Hlavní překážkou v tomto jejich úsilí je rostoucí síla a moc socialistického tábora, která soustřeďuje kolem sebe všechny progresivní síly světa. Američtí imperialisté současně s přípravou k rozpoutání světové jaderné války začali hledat jiné, jak oni předpokládají, méně nebezpečné způsoby k dosažení svých agresivních cílů. Podplácením, vyděračstvím, cestou reakčních vojenských převratů a rozpoutáváním lokálních válek snaží se oslabit socialistické společenství a po částech vytrhávat z celého demokratického tábora jednotlivé socialistické státy. Tak se snaží zatáhnout SSSR do lokální války.

V důsledku zmenšení sféry vlády kapitalu a zesílení působnosti zákona nerovnoměrného rozvoje kapitalismu nabývá stále urputnějšího charakteru boj mezi imperialistickými státy o trhy, suroviny a levné pracovní síly. Ostrý konkurenční boj se rozpoutal s NSR, Japonskem a Francií, které donedávna byly téměř v úplné závislosti na svém zámořském spojení. Přestože imperialistické státy spojují určité závazky v různých vojenskopolitických blocích, zaměřených proti socialistickým státům, při dalším zostřování vzájemných vztahů nemůžeme vyloučit ani ozbrojené srážky mezi nimi.

Z toho vyplývá, že hlavními typy soudobých válek mohou být:

- válka mezi dvěma sociálními systémy — socialistickým a kapitalistickým,
- revoluční občanské války, národně osvobozovací války a války mezi imperialistickými státy.

Pokud se týče vojenskotechnického aspektu, čím různorodější a mohutnější bude arzenál prostředků, které budou mít strany k dispozici, tím složitější bude charakter války, způsoby a formy jejich přípravy, zahájení a vedení. V soudobých podmínkách, ve velmi složité, často a rychle se měnící vojenskopolitické situaci a při zásadně různé výzbroji armád, může dojít k různým obměnám. Při hodnocení situace, kromě hodnocení vlastních sil a prostředků, počítáme i s možnostmi nepřítelů a s jeho teoriemi o způsobech zahájení a vedení ozbrojeného zápasu.

Mezinárodní imperialismus a především američtí imperialisté počítají s převahou jaderných a strategických zbraní nad SSSR a zamýšlejí s jejich využitím uskutečnit své agresivní zámysly. Vznikly různé teorie založené na předpokladu, že jaderné zbraně jsou univerzálním a jediným prostředkem, kterým mohou řešit všechny úlohy války a zvítězit v ní. Tyto názory se projeví v oficiální doktríně USA, přijaté v r. 1953 a nazvané „strategie hromadné odvety“. Ta předvíдалa využití jaderné síly při zahájení konfliktu jakéhokoli rozsahu. Na základě této teorie USA věnovaly hlavní pozornost ve vojenském vyzbrojování rozvoji jaderných prostředků a rozpracování způsobů jejich použití.

Orientace amerických imperialistů jen na jaderné zbraně nevyšla. Úspěchy SSSR v konstrukci raket, výroba a nahromadění nových účinných druhů jaderných zbraní, přinutily americké strategy zamyslet se nad perspektivou takové války. Na základě hodnocení jaderné síly SSSR, bývalý ministr obrany USA Mac Namara v rozhovoru s redaktoři časopisu Life v r. 1967 prohlásil, že SSSR je schopen zničit celou Ameriku i po prvním jaderném úderu USA. Když politika jaderného vydírání nevyšla, imperialisté začali intenzivně hledat východisko z nastalé situace. V jejich agresivních plánech našly znovu důležité místo konvenční zbraně. Místo strategie „hromadné odvety“ objevila se strategie „pružné reakce“. Tuto strategickou koncepci „pružné a postupné odvetné činnosti s použitím klasických a jaderných zbraní v závislosti na stupni nebezpečí“ přijalo velení NATO v lednu 1968 za oficiální vojenskou doktrínu. Vedení USA a NATO ji počítají v současné době za nejlepší doktrínu. Zásadní změnou v jejím pojetí je připsání možnosti vést i déle trvajících bojovou činnost v Evropě bez použití jaderných zbraní. Současně s tím byl podtržen význam bundeswehru jako nejsilnější pozemní armády NATO v Evropě. Výsle-

dek této strategické koncepce „předsunuté obrany“ umožňuje ještě v míru rozvinout uskupení vojsk v blízkosti západních hranic NDR a ČSSR tak, aby v případě války za příznivých podmínek bylo možné přenést bojovou činnost na území socialistických států nebo v krajním případě nepřipustit ztrátu území NSR. Také podstatou této strategie je příprava jaderné války. Politika „zastřehování“ ve vztazích k socialistickým státům zůstává ve výzbroji strategií NATO. Zvláště výrazně to zdůraznilo zasedání rady NATO v Bruselu v listopadu 1968, kde zazněly výhrůžky na adresu SSSR a proti celému socialistickému společenství. Zvláště důrazně zasedání řešilo zvýšení početních stavů vojsk NATO v Evropě, přiblížení hlavních sil k hranicím NDR a ČSSR, jejich rychlejší výzbrojení moderní výzbrojí, zvýšení bojové a mobilizační pohotovosti a přehodnocení strategie „pružné reakce“ směrem k více „rozhodující činnosti“.

Analýza těchto politických a vojenských názorů umožňuje udělat závěry, že při současném rozmístění sil a stavu prostředků ozbrojeného zápasu **je možné vést dva druhy válek — jadernou a bezjadernou.**

Vnutí-li imperialismus tyto války Sovětskému svazu a dalším státům socialistického společenství, bude to znamenat srážku dvou rozdílných soustav jak strategického charakteru, tak vojenskotechnického obsahu.

Jaderné a bezjaderné války se budou zásadně lišit charakterem řešení strategických úkolů, způsobem jejich vedení a formami strategické činnosti, použitými prostředky, trváním a prostorovým rozmachem, pravděpodobným výsledkem a jinými ukazateli. Každá z těchto válek má své specifické rysy, zvláštní periodizaci a různé strategické úsilí.

V jaderné válce válčící strany bez jakýchkoli omezení používají všech sil a prostředků, které mají k dispozici — především strategické jaderné zbraně jako hlavní prostředek ničení. Vedou ji uskupení všech druhů zbraní, které jsou na válčišti ještě do zahájení konfliktu. Charakteristickou zvláštností jaderné války je **rozhodnost při řešení vojenskopolitických cílů s maximálním úsilím.** Bojová činnost má ničivý a bezkompromisní charakter.

Jaderná válka může být zahájena překvapivým jaderným úderem protivníka nebo rozpoutáním konfliktu s použitím jen konvenčních zbraní. Při nepřiznivém průběhu není možné vyloučit na počátku použití taktických a pak strategických jaderných prostředků. Jinak řečeno, v druhé variantě válka nezačne ihned s neome-

zeným použitím jaderných zbraní; ve svém vývoji projde řadou postupných období vzájemně těsně spojených, tj. bude probíhat po etapách.

Největším nebezpečím je rozpoutání války překvapivým jaderným úderem agresora. Z toho také vyplývá hlavní požadavek na udržování vysoké bojové pohotovosti našich ozbrojených sil, na jejich schopnost kdykoli zahájit odvetný úder na nepřítele a včas odhalit přípravy nepřitele k útoku. Pokud jde o jadernou válku, která začíná použitím konvenčních zbraní, úderům strategických jaderných sil může předcházet nejen bezjaderná, ale i omezená jaderná činnost. Prostředky ozbrojeného zápasu budou působit postupně a rozmach bojové činnosti bude postupně nebo po skocích narůstat současně s růstem úsilí. Válka, která začala s použitím konvenčních zbraní nebo taktických jaderných zbraní, může skončit dříve, než bude nutné použít strategické jaderné zbraně, tj. nepřeroste v neomezenou. Jaderná válka tedy neproběhne podle nějakého schématu, nastanou-li nepředvídané situace.

Z nejtypičtějších rysů jaderné války můžeme udělat určité **závěry a její periodizaci.** Počítáme přitom s normami výsledků použití strategických jaderných sil, jejichž činnost je rozhodující. V jaderné válce může být buď **jedno rozhodující jaderné období, nebo dvě období — rozhodující a závěrečné.** Kromě toho při etapovém vývoji jaderné války může být nejen bezjaderné, ale i omezené jaderné období války. Není však třeba mít iluze o době trvání omezené jaderné války. Tato rychle přejde v neomezenou, započne-li prohrávající strana zvyšovat intenzitu úderů s cílem zachovat původní postavení.

Jaderná válka vzhledem k svému rozsahu může najednou nabýt globálního rozmachu, přímo nebo částečně zachvátit mnohé kontinenty. Následky jaderných úderů pocítí všechny národy. Strany budou mít v této válce ohromné ztráty na živé síle a průmyslové výrobě; kromě toho nebudou mít možnost plánovitě obnovit ozbrojené síly.

Válka tudíž bude vedena zásadně novými způsoby. Hlavním úsilím strategických jaderných sil — raketových vojsk strategického určení, ponorek s jaderným pohonem a dálkového letectva — bude zničit strategické jaderné zbraně protivníka, jeho vojenskoeconomická centra, dezorganizovat státní a vojenské vedení, ničit hlavní uskupení vojsk s důrazem na operačně taktické prostředky na válčištích.

Nutnost takové centralizace úsilí ovlivňuje řada faktorů.

Za první — plnění těchto úkolů se zúčastní velký počet různorodých sil rozptýlených na velkém prostoru a sladění jejich činnosti vyžaduje přísně centralizované velení.

Za druhé — je nutné přijmout řadu opatření k zabezpečení činnosti těchto sil, zvláště ponorek a dálkového letectva.

Za třetí — zahájením války mohou vzniknout různé varianty zasazení strategických jaderných sil.

Za čtvrté — vzhledem ke zvýšení efektivity PRO a PVO, odolnosti prostředků napadení a důležitých vojenskoekonomických objektů protivníka bude třeba splnit všechny úkoly jedním úderem, a to se pravděpodobně vždy nepodaří. Často bude nutné úkoly opakovat, určit nové úkoly a přehodnotit cíle.

Použití strategických jaderných prostředků musí být proto předem naplánováno (podrobně) a řízeno jednotným velením. Bojová činnost ozbrojených sil bude

mít takové strategické formy, jako jsou údery strategických jaderných sil, strategické operace na válčištích, operace na oceánských válčištích, činnost k odrazení úderů nepřítele ze vzduchu.

Bezjaderná válka bude pravděpodobně lokální a zasáhne jen určité státy a příslušné prostory na jejich území (světová bezjaderná válka je málo pravděpodobná). Zájem bojujících stran nebudou napadena citelnými údery a uchovají si značné lidské a materiální rezervy k obnově ztrát ozbrojených sil. Hlavním způsobem jejího vedení bude postupné ničení rozvinutých uskupení protivníka na zemi, ve vzduchu a na moři, spojené s obsazením jeho území a se zabráněním jeho pokusů vtrhnout na území našeho státu. Bezjaderná válka bude probíhat za stáleho nebezpečí jaderných úderů.

Takový je možný charakter válek současné epochy a jejich vojenskopolitické cíle.

Úkoly jednotlivých druhů vojsk

Další část článku obsahuje úkoly jednotlivých druhů vojsk ke splnění všeobecného strategického zámyslu v každé z těchto válek, dále úkoly vojsk a způsoby jejich činnosti.

Hlavním prostředkem ničení protivníka v jaderné válce jsou raketová vojska strategického určení, konkrétně salvy jejich jaderných úderů na důležité objekty na válčištích a zámořských územích. Ohromná účinnost raket, velká přesnost a spolehlivost dopravy střely na cíl, malá zranitelnost raket na zemi i za letu, jejich vysoká bojová pohotovost — to jsou vlastnosti, které dělají z tohoto druhu zbraní hlavní prostředek, který zabezpečuje jistotu uskutečnění jaderného úderu na agresora. Kromě raketových vojsk strategického určení budou úkoly jaderných úderů plnit ponorky s jaderným pohonem a dálkové letectvo. K uskutečnění prvních jaderných úderů mohou mít tyto prostředky úkoly skupinových i jednotlivých úderů na nedostatečně zničené a znovu zjištěné strategické objekty k jejich úplnému zničení.

Současně s údery strategických jaderných sil bude hlavní úsilí bojové činnosti zaměřeno ke zničení uskupení sil protivníka na válčišti. Strategické operace na válčišti se zúčastní všechny druhy ozbrojených sil, jejich činnost bude podřízena jednotnému zámyslu a záměru k dosažení strategického cíle. Údery strategických jaderných sil na důležitá ekonomická, administrativní, politická centra a usku-

pení vojsk na válčišti s důrazem na jaderné prostředky a sladění činnosti strategických prostředků s údery operačně taktických prostředků tvoří základ strategické operace na válčišti a jejich výsledek předurčuje charakter činnosti všech druhů vojsk.

Svazy pozemních vojsk působících v součinnosti s frontovým letectvem budou mít úkol rychle využít výsledků jaderných úderů k dosažení porážky zachovalých uskupení vojsk a jaderných prostředků protivníka, k obsazení a udržení důležitých prostorů jeho území. Základní formou bojové činnosti bude frontová útočná operace, v níž budeme na protivníka soustřeďovat jaderné údery raketovými vojsky a frontovým letectvem, široce využívat vzdušné vrtulníkové výsadky a používat rychlých úderů tankových uskupení. Zvláštnost použití jaderných prostředků frontu spočívá v tom, že se bude zaměřovat na ničení pohyblivých cílů, které tvoří většinu cílů v operační hloubce. To klade vysoké požadavky na vedení průzkumu všech druhů, hlavně leteckého udržování jaderných prostředků na takovém stupni bojové pohotovosti, který umožní zahájit údery v nejkratší časové lhůtě.

Pozemní vojska rozhodným útokem zakončí porážku nepřítele a obsadí jeho území. Některá z jejich uskupení mohou mít značné ztráty a vznikne náhlá potřeba obnovit jejich bojeschopnost, a to v první řadě orgánů velení a vojsk prvního operačního sledu. K tomu můžeme využít zá-

lohy frontu, armády druhého sledu, nebo i síly a prostředky z jiných směrů. Někteří autoři v různých teoretických pracích a statích se domnívají, že svazky pozemních vojsk vyzbrojené raketovými jadernými zbraněmi nepotřebují dělostřeleckou a leteckou podporu. S těmito názory není možné souhlasit. Pozemní vojska podporu budou potřebovat vzhledem k tomu, že dělostřelecko a letectvo neumlčuje jen ohniska odporu, která brání postupu vlastních vojsk, ale současně ničí objekty v hloubce, např. operačně taktické jaderné zbraně, které mohou být kdykoli zasazeny do boje, radiotechnické prostředky, pohyblivé zálohy apod.

Hlavní úsilí **frontového letectva** ve strategické operaci bude směřovat k ničení prostředků jaderného napadení nepřítele a k odrazení jeho úderů ze vzduchu. Ničení nejdůležitějších objektů v týlu nepřítele strategickými prostředky umožňuje soustředit činnost letectva k ničení pohyblivých cílů a cílů o malých rozměrech. Kromě toho letectvo plní úkoly průzkumu nepřítele, jako hlavní prostředek k získání údajů ve prospěch všech druhů ozbrojených sil, především raketových vojsk.

Hlavním úkolem **vzdušných výsadkových vojsk** ve strategické operaci je rychle využít jaderných úderů a v součinnosti s pozemními vojsky obsazovat důležité prostory na území nepřítele, ničit prostředky jaderného napadení a dezorganizovat velení. Hlavním způsobem jejich bojové činnosti bude vzdušná výsadková operace. Na rozdíl od výsadkových operací minulé války, ve kterých se výsadky vysazovaly do malých hloubek a jejich cílem bylo obsadit prostory v terénu a udržet je do příchodu vojsk útočícího frontu, bojová činnost vzdušných výsadků v soudobých podmínkách bude mít aktivní útočný a manévrový charakter.

K efektivnímu využití výsledků jaderných úderů výsadky vysazujeme do větších hloubek, což samo o sobě prodlužuje jejich samostatnou činnost v týlu nepřítele. Proto vzniká další problém ochrany letu dopravního výsadkového letectva do prostorů vysazení a zabezpečení jeho bojové činnosti, vybavení výsadků účinnějšími palebnými a údernými prostředky a zvýšení jejich manévrovosti.

Dálkové letectvo, které má ve výzbroji letouny o velkém akčním rádiu, plní určené úkoly v součinnosti s jinými strategickými jadernými silami a uskutečňuje údery na objekty nepřítele v hloubce jeho území i na moři samostatnými operacemi nebo v součinnosti s jinými druhy ozbrojených sil. Důležitým úkolem na hlavních

válčistích je ničení letectva a uskupení nepřítelů, bez kterého by bojová činnost pozemních vojsk nemohla být úspěšná. K splnění tohoto úkolu se plánují zvláštní vzdušné operace za účasti několika leteckých armád frontového letectva a značných sil dálkového letectva.

Velký význam má **vojenské dopravní letectvo**, které kromě přepravy vzdušných výsadků zabezpečuje přepravu vojsk, zbraní a jiných materiálních potřeb do nejrůznějších prostorů.

Intenzivní bojovou činností, zejména v počátečním období jaderné války, budou vést **vojska PVO**. Odpovídají za odrazení globálního jaderného úderu strategickými sil protivníka. Do jejich sestavy patří mezikontinentální balistické rakety, rakety ponorek s jaderným pohonem a mezikontinentální bombardovací letouny.

Hlavní jaderný úder podle názorů hlavního velení USA bude mít formu vzdušných a kosmických operací, v nichž spolu se strategickými prostředky budou se používat i operačně taktické jaderné prostředky. Úspěšné odrazení nebo oslabení úderů tak účinných a různorodých jaderných prostředků může být úspěšné na základě včasného naplánování činnosti vojsk PVO v součinnosti s jinými druhy ozbrojených sil, především s raketovými vojsky strategického určení, které jsou schopny ničit jaderné prostředky nepřítele v místech rozmístění a na letištích.

Odrazení kosmického úderu nepřítele vyžaduje rychlé zasazení potřebných sil a prostředků PVO na hlavních směrech pravděpodobných úderů, protože manévr v průběhu operace bude velmi ztížen. To vyžaduje důsledné plánování činnosti vojsk PVOS ještě v míru, využití optimálního uskupení vojsk a jejich udržování ve vysoké bojové pohotovosti a organizaci spolehlivé hlásné služby.

V jaderné válce — v jejím rozhodujícím období není tedy možné plnit všechny mnohotvárné úkoly pouze jadernými prostředky. Široké uplatnění najdou všechny druhy ozbrojených sil, které v těsné součinnosti — i když při rozhodující úloze raketových vojsk strategického určení — s jinými druhy ozbrojených sil na válčistích budou zabezpečovat nejlepší využití výsledků úderů. Rozhodující význam v organizaci součinnosti má rozdělení cílů jaderných úderů mezi strategickými jadernými silami a silami frontu a rovněž časové sladění činnosti těchto sil a pro-

středků. Závěrečného období jaderné války se mohou zúčastnit všechny druhy pozemních vojsk. Jejich úloha v celkovém strategickém plánu se bude měnit, protože hlavním cílem tohoto období bude zakončit zničení uskupení vojsk nepřítele na válčišti a obsadit jeho území. Rozhodující úlohu při splnění tohoto úkolu budou mít pozemní vojska. Jejich činnost bude probíhat ve velmi složitých podmínkách. Budou se vytvářet nová uskupení vojsk ze zachovalých svazků, útvarů a jednotek. Na některých směrech nebudou mít tato uskupení charakter ucelených operačních svazů typu front — armáda. Mobilizační opatření a zabezpečení zásobování vojsk zbraněmi a jiné materiální zabezpečení budou velmi ztížena a v určitých obdobích prakticky nemožná.

Hlavním způsobem splnění cílů závěrečného období bude útok pozemních vojsk za podpory zbylých sil a prostředků jiných druhů pozemních sil. Bojová činnost stran v těchto podmínkách bude probíhat maximálním úsilím s cílem udržet iniciativu, rychle využívat výsledků jaderných úderů a dokončit porážku nepřítele. Strany se budou snažit vzájemně se předejít v útoku a úderu na vybraných směrech zabránit rozvinutí sil protivníka a ničit jeho vytvořená uskupení. Iniciativa bude přecházet z jedné strany na druhou. Spolu s útokem na jednotlivých směrech mohou vzniknout i urputná obranná sražení.

Vojska PVOS budou pokračovat v tomto období v boji se zbylými silami letectva protivníka jako jeho hlavního úderného prostředku. Proto po jaderném úderu protivníka budou síly a prostředky PVOS zabezpečovat ochranu nejdůležitějších objektů spolu se silami a prostředky PVO a pozemních vojsk frontu.

Ztráty letectva mohou dosáhnout takového rozsahu, že letectvo bude schopno plnit jen omezený počet úkolů ke zničení jen důležitých pohyblivých cílů ve prospěch útočících pozemních vojsk. K zabezpečení jeho činnosti v zásobování, přepravě budeme využívat také dopravní letectvo.

Ve válce zahájené jen s konvenčními zbraněmi bude mít bojová činnost druhů vojsk některé zvláštnosti v prvních obdobích.

V období bezjaderné činnosti spočívá hlavní tíže na pozemních vojscích, na letectvu a na pohraničních svazích PVOS. Hlavní úsilí válčících stran v tomto období bude směřovat na způsobení maximálních ztrát nepříteli, zvláště jeho jaderným uskupením a na vytvoření maximálně vy-

hodných podmínek pro další činnost. Zvláště důležitým úkolem je vybojovat nadvládu ve vzduchu, která sníží možnosti protivníka použít jaderné zbraně letectvem proti pozemním vojskům a jiným objektům na válčišti při přechodu na jadernou činnost. Toho můžeme dosáhnout speciálními operacemi k rozbití úderných sil letectva nepřítele ve vzduchu a na letištích, narušováním systému velení, zásobování PHM a municí. Při činnosti s omezeným použitím jaderných zbraní pravděpodobnost zničení hlavních uskupení nepřítele ve strategické operaci na válčišti značně stoupne. Úsilí bude především směřovat k rozbití jaderných sil, k úderům na letectvo na letištích, na palébné postavení raket, na místa velení a na zničení nejsilnějších uskupení pozemních vojsk.

Důležitý význam budou mít úderu operačně taktických jaderných prostředků. Ve snaze získat iniciativu, každá strana se bude snažit stupňovat úderu a zabezpečit včasné zasazení strategických jaderných sil. V závislosti na počtu použitých jaderných prostředků obou stran, strategické operace podle charakteru plnění úkolů, důležitosti a intenzity budou mít mnohé znaky dříve rozebrané operace neomezené jaderné války.

V bezjaderné válce, tj. v podmínkách, kdy bojová činnost bude probíhat jen s použitím konvenčních zbraní, mohou mít vlastní ozbrojené síly za úkol zničit hlavní uskupení vojsk protivníka na vnitrozemských i mořských válčištích a obsadit jeho území. Většinu těchto úkolů k dosažení cílů války budou plnit pozemní vojska. Operace frontů budou mít rozhodující úlohu na válčištích. Úsilí druhů vojsk bude směřovat k součinnosti s pozemními vojsky ke splnění hlavního úkolu, tj. ke zničení ozbrojených sil protivníka na válčištích a jeho jaderných prostředků a k obsazení území.

Své úkoly bude front plnit na počátku stejnými silami (kromě jaderných prostředků) jako v jaderné válce. Vzhledem k nebezpečí použití jaderných zbraní nepřítelem není možné vytvářet kompaktní úderná uskupení. Často budeme úderné síly koncentrovat na důležité objekty. Nepřítele budeme ničit po částech úderu na různých směrech s cílem jeho obklíčení a postupného zničení. Vybudoval-li nepřítel silná obranná pásma, štáby a vojska musí být připraveny k jejich průlomu.

Velmi důležitý úkol v bezjaderném období plní letectvo, které má nejdelší dosah ničení. Bude ničit nepřátelské letectvo na letištích a ve vzduchu, ničit jeho

operačně taktické zálohy a plnit úkoly podpory útočících vojsk. To vyžaduje jeho ekonomické využití a současně určovat úkoly k ničení takových objektů a cílů, jejichž zničení nejvíce oslabí bojeschopnost nepřítele. Důležitý význam v bezjaderné válce má rychlé zničení úderných sil

letectva protivníka. K tomu připravujeme speciální vzdušné a námořní operace za účasti několika leteckých armád frontového letectva a svazků dálkového letectva. Podstatou jejich činnosti budou mohutné údery na letectvo protivníka na letištích a na místa velení leteckých sil.

Pravděpodobné směry dalšího rozvoje

Z rozebraného charakteru soudobé války i z úkolů, které mohou plnit jednotlivé druhy ozbrojených sil, vyplývá závěr, že současně se zesílením síly strategických jaderných sil, zvláště raketových vojsk strategického určení, je nutné všemožně zvýšit údernou sílu pozemních vojsk, vojsk PVOS a letectva, jejich schopnost použít operační a strategické úkoly jak s použitím jaderných zbraní, tak i bez nich.

Další rozvoj strategických jaderných sil pokračuje zvyšováním jejich stupně pohotovosti k úderu, snižováním jejich zranitelnosti v palebných postaveních a během letu k cíli, zvyšováním ochrany proti radiotechnickým prostředkům protivníka, spolehlivosti velení a přesnosti navedení na cíl. Hlavním prostředkem přepravy jaderné munice v nejbližší době zůstane balistické rakety.

Přesného zásahu mezikontinentálních balistických raket se nedosahuje jen řídicím mechanismem na aktivním úseku dráhy letu rakety, ale i prostřednictvím hlavičky na pasivním úseku při jejím vstupu do atmosféry. Ochrana hlavičky za letu je řešena těmito způsoby: vytvořením několikaletých (s několika hlavicemi) a manévrujících hlavicových částí, jejich doprovodem za letu klamnými cíli a nebo rušiči, ochranou hlavic proti odpálení pomocí rentgenových paprsků. Naši pravděpodobní protivníci se snaží vyvinout úderné kosmické prostředky (v tom i kosmické letouny) a také systém zabezpečení činnosti strategických jaderných sil (průzkum, navigace, spojení).

Stále větší význam budou mít raketová vojska a raketové jaderné zbraně v sestavě jiných druhů zbraní jako hlavní prostředky bojové činnosti. Další jejich rozvoj směřuje k prodloužení dosahu, ke zvýšení přesnosti dopadu na cíl, ke zkrácení doby odpálení, ke spolehlivosti činnosti a jednoduchosti použití. Pozemní vojska budou mít ve výzbroji účinnější raketové soustavy, vzroste počet a kvalita dělostřelectva, zejména raketového, protitankových prostředků, prostředků PVO, tanků a pásových vozidel.

To zvýší jejich palebnou a údernou sílu, schopnost odrazit útok nepřítele ve vzduchu a také mobilnost, která jim umožní vést vysoce manévrovou činnost v nejtěžších podmínkách války. Další rozvoj prostředků ozbrojeného zápasu si vyžadá vytvořit organizační strukturu vojsk jak na operačním, tak na taktickém stupni.

U frontového letectva se zaměřuje pozornost na zvýšení nosnosti a na rozvoj bombardovacích stíhačů přizpůsobených k přepravě jaderných i obyčejných zbraní. Ke značným přeměnám dochází u stíhacího a průzkumného letectva. Možnost vedení bezjaderné války vyvolává potřebu zesílit leteckou podporu pozemních vojsk; k tomu se budou vyvíjet bitevní letouny. Ve všech armádách světa směřuje vývoj ke zvýšení akčního rádia rychlosti v různých výškách, k možnostem startu z polních letišť, ke zlepšení činnosti za složitých meteorologických podmínek a v noci. Ve vývoji je nová letecká výzbroj, řízené rakety a prostředky průzkumu.

U dálkového letectva se vyvíjejí nosiče raket a průzkumné letouny s nadzvukovými rychlostmi, zvyšuje se dosah a přesnost odpálení raket, vyrábějí se samonaváděcí hlavičky na cíl a speciální letouny.

Rozvoj vojenského dopravního letectva jde cestou konstrukce letounů s nadzvukovými rychlostmi v různých výškách (velkých, středních, malých), které zabezpečí přepravu výsadků těžké a objemné techniky z prostorů hloubkového týlu do celé hloubky válčiště bez doplňování PHM. Letouny budou mít komplexní navigační a pilotní vybavení, také rakety a jiné zbraně pro boj s prostředky PVO protivníka.

V rozvoji prostředků PVO se věnuje velká pozornost rozvoji protiraketových prostředků a hledání nových fyzických principů založených na podstatě těchto prostředků. Možnost bezjaderné války však nesnižuje požadavek na hledání způsobů a prostředků pro boj s letectvem, které působí zvláště v malých a velkých výškách. Důležitý význam mají přitom PL řízené rakety, které jsou schopny ničit soudobé letouny s velkou přesností.

Ve válce jakéhokoli charakteru nemůže ani jedna z druhů zbraní sama řešit mnohostranné úkoly. Dovedné využití silných stránek každého z druhů zbraní ve prospěch všeobecného strategického úkolu je zárukou vítězství.

To ukládá harmonicky a v určitých proporcích plánovat rozvoj všech druhů zbraní s důrazem na splnění hlavního požadavku — podřídit jej jediným, všeobecným principům sovětské vojenské strategie.

Správné chápání charakteru soudobé války a použití ozbrojených sil umožní úspěšně řešit budoucí úkoly. To zavazuje naše velitelské kádry, vědce, tvůrčí kolektivy vysokých školních pracovišť hluboce studovat vojenství a včas rozpracovávat nové odpovídající soudobé způsoby využití ozbrojených sil ve válce a stanovit úkoly a způsoby bojové činnosti vojsk. Úkol spočívá nejen v tom osvojit si proces rozvoje, ale hlavně postavit se do čela tohoto snažení a pokračovat v cestě vpřed.

Touha po míru — toť něco, co vyvěrá ze samé podstaty našeho společenského řádu, toť něco, co určuje vztahy k ostatním národům. Současně jsme však odhodláni bránit své, svoji nezávislost, svoji cestu k socialismu.

Proto také budujeme svoji novou, lidově demokratickou armádu. Proto náš lid dá své armádě vše, co potřebuje. Za to chce, aby naše nová lidově demokratická armáda, sama svým posláním armáda míru, stála na stráží mírového budování republiky a socialismu a tuto republiku v případě potřeby po boku našeho spojence, Sovětského svazu, ubránila!

[Kl. Gottwald, Z projevu k vojenské delegaci v Lánech dne 6. října 1950]

Vševojskový průzkum

Průzkum je nejdůležitější druh bojového zajištění. Proto je nutné organizovat jej v každé době a nezávisle na podmínkách boje.

Zkušenosti sovětské armády z 2. světové války i z nedávné minulosti potvrzují, že žádný velitel nemůže splnit úkoly s nejmenšími ztrátami, nemá-li k dispozici údaje o činnosti protivníka. Znalost protivníka je základní předpoklad k rozhodnutí velitele.

V posledních letech se často omezuje zájem velitelů o průzkum v mnoha případech jen na vyslechnutí závěrů o hodnocení protivníka. Přenechávat průzkumníkovi odpovědnost za průzkum a hodnocení protivníka, to odporuje předpisům i zkušenostem sovětské armády. Maršál SSSR Koněv o tom píše: „Posuzuji jako slabost, spoléhá-li se velitel divize při organizaci průzkumu jen na náčelníka průzkumu nebo štáb. Četné trpké zkušenosti z války potvrzují, že velitel divize, který se důkladně nezabýval průzkumem a nestanovil mu jasné úkoly, nemohl později správně hodnotit činnost protivníka před svým úsekem.“

V průběhu boje může se poměr sil obou stran značně změnit, průzkum však musí být veden nepřetržitě, nezávisle na výši ztrát. Musíme se učit využívat všech možností průzkumu, všech jeho prostředků a způsobů, abychom za všech podmínek získali nutné údaje o protivníkovi.

Ke zvýšení efektivnosti vševojskového průzkumu byla již učiněna celá řada opatření. Přesto však bez podpory velitelů a štábů při jejich prosazování nelze dosáhnout žádné podstatné změny. Průzkum musí mít již v míru tu úlohu a místo, které mu náleží ve válce. Především je nutné osvobodit náčelníky průzkumu od úkolů, které jim nenáleží jak při službě v posádce tak i v poli, aby se mohli věnovat svým hlavním úkolům, tj. bojové přípravě, informacím o nepříteli a organizaci průzkumu.

Strategické názory vojsk NATO

Přesná znalost strategie a taktiky protivníka, jeho formy a způsoby vedení boje, to jsou první předpoklady k účelné organizaci a vedení průzkumu. Proto bude účelné uvést krátký vývoj strategických názorů NATO a velení západoněmecké armády v posledních letech.

Neustálé změny mezinárodního poměru sil ve prospěch socialismu a jaderného potenciálu SSSR přivedly také USA k poznatku, že ve všeobecné jaderné válce by byla v sázce samotná existence imperialismu jako systému. Toto

hodnocení dalo podnět ke zkoumání nových možností vojenské agrese a vedlo k nahrazení platné koncepce „hromadné odplaty“ koncepcí „pružné reakce“, jejíž cílem bylo tak jako dříve potlačení socialismu. Zatím co se tedy strategický cíl nezměnil, vznikly nové varianty k jeho dosažení. Z analýzy vyplývá, že západoněmecká monopolní buržoasie sleduje v současné době dvě rozdílné koncepce v boji proti socialismu.

První je koncepce nezakrytého agresivního kursu proti NDR a socialistickým státům v Evropě. Orientuje se na otevřený vojenský konflikt, na přímou agresi. Je to koncepce výzbrojních monopolů a velení západoněmecké armády.

Druhá varianta směřuje ke změně „status quo“ v Evropě pružnými metodami, aniž by vylučovala válku. Je to pokus rozleptat socialistické státy vedením psychologické války. Hlavní úder směřuje proti vedoucí úloze strany a socialistické státní moci. Západoněmecký imperialismus tím doufá ve změnu tzv. politické „povětrnostní“ situace, aby byly vytvořeny příznivé vojenskopolitické podmínky k uskutečnění jejich revanšistických plánů.

Strategie „pružné reakce“ orientuje na širokou škálu druhů válek. Při plné orientaci na jadernou válku přesto současně uznává omezené agresivní války s použitím nebo bez použití JZ jako příznivou agresivní variantu také pro Evropu. Vzdávající použití prostředků a využití metod vedení psychologické války, zvláště ideologické diverze, je při tom hlavní součástí přípravy a vedení války. Této koncepci podřizuje se příprava západoněmecké armády. Při dalším rozvoji schopností k použití ve všeobecné jaderné válce zaměřují se ozbrojené síly NSR přednostně na vedení omezené války, která může vést k rychlému dosažení dílčích cílů.

Tato problematika zdůrazňuje zvláštní význam, který je přičítán použití JZ v omezené válce a vyžaduje rozlišovat zásady ničivého použití JZ v omezené válce a ve všeobecné jaderné válce.

Zkušenosti ze cvičení potvrdily, že také všeobecný průzkum se musí přizpůsobit novým podmínkám a hledat nové formy vedení průzkumu.

Zvláštnosti boje při použití konvenčních prostředků

Způsoby vedení boje s výlučným použitím konvenčních bojových prostředků mají mnoho společného s těmi, které byly rozvinuty na základě sovětské vojenské vě-

dy a bojových zkušeností sovětské armády. To však neznamená úplně se vracet k dřívějším názorům na vedení bojů a operací.

V 50. letech vznikly kvalitativně nové dílčí ozbrojené síly, které podstatně ovlivnily charakter a obsah bojové činnosti. Boj se stal rozsáhlejší, aktivnější a pohyblivější. Vyzbrojení vojsk prostředky, které umožňují používat jadernou municii, jakož i konvenční prostředky s velkým dosahem a velkým ničivým účinkem, dodávají bojové činnosti velkou dynamičnost. Vodní překážky mohou být překonávány z chodu a bez časově náročných a technicky rozsáhlých příprav. Spojovací prostředky zabezpečují dnes trvalé spojení a umožňují velet vojskům na velké vzdálenosti. Elektronické prostředky zdokonalují systém velení ozbrojeným silám. To vše ovlivňuje i organizaci a vedení bojů a operací.

Jaké zvláštnosti má obsah bojů v podmínkách použití konvenčních prostředků? Skutečnost, že ozbrojené síly mají k dispozici jaderné zbraně, aktivně v sobě také ve válkách, vedených konvenčními prostředky, stále nebezpečí náhlého přechodu k použití JZ. **Z toho vyplývá pro velení a vojska požadavek, být v každém čase s to rychle se přizpůsobit změněnému charakteru bojové činnosti.** Proto je nutné všechny bojové úkoly plánovat tak, aby byly splnitelné v obou podmínkách. To samozřejmě komplikuje plánování a vedení bojů a operací.

Plánování a organizace průzkumu závisí na operačně taktických normách. Bude proto účelné poukázat krátce na změny, vyplývající z použití konvenčních prostředků:

1. Šířka útočného pásma divize nebo armády při bojové činnosti s použitím konvenčních zbraní nebude se lišit od podmínek při použití JZ.

To vyplývá z toho, že

— při zahájení války s použitím konvenčních prostředků nebude na válčišti k dispozici více svazků než při činnosti s použitím JZ,

— v každé době se musí počítat s použitím JZ; užší pásma činnosti zvěšují hustotu sil a prostředků, čímž vznikají výhodné cíle pro jaderné údery,

— operačním svazkům v prvním sledu není možné stanovit rozdílně široká útočná pásma — s použitím a bez použití JZ.

Útočné pásmo armády může mít šířku 70–100 km, divize až 20 km a pluku až 5 km. Přitom úsek průlomu divize bude mít šířku do 5 km, pluku do 2 km.

2. Naproti tomu mění se hloubky a obsah úkolů při bojové činnosti s použitím konvenčních prostředků. I když na celkové hloubce operace armády v 1. sledu (200—500 km) nelze očekávat žádné podstatné odchylky, přece jsou rozdíly v trvání splnění operačních cílů. Zatím co při použití JZ počítalo se ke splnění operačního cíle se 4—7 dny, při činnosti bez použití JZ bude třeba asi 10 dnů. To vyplývá z relativně nízkého útočného tempa, které může být 20—50 km za den.

Všeobecně se počítá při průzkumu s tempem 20—30 km, při útoku v hloubce s 50 km za 24 hodin. Při použití JZ je průměrné útočné tempo 60—80 km za den. Divize 1. sledu armády nedostávají znovu žádné denní úkoly, ale další a následující úkol a směr dalšího útoku. Přitom další úkol může pozůstat z prolovení obrany 1. sledu divize a zmocnění se postavení zálohy v hloubce od 10—15 km. V následujícím úkolu má být průlom rozšířen, zničeny divizní zálohy a ovládnut úsek v hloubce 20—30 km. Zásadně ale musí být stanoveno, že s přechodem na použití JZ zůstávají bojové úkoly v platnosti, musí být ovšem upřesněno jejich časové a obsahové splnění.

3. Při činnosti s použitím konvenčních prostředků je letectvo, dělostřelectvo a tanky hlavní palebnou silou. Pozemním silám připadá při tom hlavní úkol. Dělostřelectvo je jedním z nejdůležitějších prostředků k boji s nepřítelem v taktické hloubce. I když budou mít velký význam silná úderná uskupení, přesto bude platit zásada vytvářet rozhodující převahu sil a prostředků na nejdůležitějších směrech.

Požadavky na taktický průzkum

Jedním z hlavních úkolů průzkumu je zjišťovat stanoviště prostředků jaderných zbraní protivníka. Taktická raketa HONEST JOHN je jako malorázový jaderný prostředek v terénu velmi pohyblivá, může být rychle maskována a proto bude těžko zjištělná. Poněvadž po zaujetí startovacího postavení může být rychle připravena k odpálení, je pro vojska stálou hrozbou. Vezmeme-li v úvahu střední hodnoty, získané při posledních cvičeních s vojsky se zřetelem na průzkum, zjistíme, že předstihující vlastní úder na tyto prostředky nebude vždy možný. Jednou z hlavních příčin je dlouho trávající informační tok a pracovní proces od okamžiku vydání úkolu průzkumu až k pohotovosti odpálení. Proto musíme hledat nové cesty a způsoby k rychlejšímu zjišťování a efektiv-

nějšímu ničení jaderných prostředků a jiných důležitých objektů protivníka.

Jedna z možností je zkrácení celkové doby průzkumu objektu. Sleduje-li průzkumný orgán prostředky jaderného napadení na přesunu do startovacího postavení a je-li štáb trvale informován o jejich poloze, znamená to také předčasné odhalení zámyslů protivníka a přípravy úderu.

Početné zvýšení průzkumných prostředků neřeší podle našeho názoru problém včasného průzkumu prostředků jaderného napadení a nejdůležitějších objektů protivníka, nedosáhnou-li metody a boj s těmito prostředky novou, vyšší kvalitu. Za mnohem účinnější pokládáme v budoucnu jisté neodkladné překonání dosud obvyklého postupu: průzkum objektu (cíle) — hlášení veliteli — rozhodnutí o způsobu boje — rozkaz odpovídajícímu prostředku uskutečnění úderu.

Průzkum prostředku jaderného napadení musí sledovat jeho okamžité zničení — to považujeme za neefektivnější opatření ochrany vlastních vojsk před jadernými údery. Budou-li průzkumné orgány v úzkém dotyku s protivníkem a v blízkosti důležitých objektů, měly by samy vést úder na zjištěný objekt a vyřadit je z boje. Zvážit takové stanovení úkolu neznámá, že jsme objevili nový způsob průzkumu. **Musí však být překonán převládající názor — při průzkumu vyhýbat se boji s protivníkem — a nahrazen způsobem „zjišťovat — neodkladně ničit“.**

Takový způsob klade ovšem vysoké nároky na stav výcviku průzkumníků a na jejich technické vybavení. Průzkumníci nebyli ve všech etapách vývoje schopni používat způsob „průzkum boje“ v případech, kdy není možné opatřit údaje jiným způsobem. Boj s nepřítelem mohou samozřejmě přijmout jen dobře vyzbrojené orgány. Podle stavu výzbroje jsou dnes průzkumné jednotky a součásti schopny spojovat průzkumné úkoly s bojovými. Jejich relativně silná výzbroj, např. 14,5mm kulomet a 76mm kanón umožňují jim přijmout boj s protivníkem. To je nutné nejen při ničení prostředků jaderného napadení, ale i v případě nutnosti proniknutí obranou protivníka. Půjde zvláště o takové případy, má-li být překonán slabý odpor, při pronikání do hloubky bojové sestavy protivníka nebo při boji s jeho průzkumnými nebo zajišťovacími jednotkami.

Zákonitosti ozbrojeného zápasu a zkušenosti sovětské armády z VVV i z nedávné minulosti opravňují nás vyvozo-

vat, že průzkum jako nejdůležitější druh zajištění bojové činnosti stává se do určité míry součástí bojové činnosti vojsk. Použití průzkumných orgánů bude v první řadě ovlivňovat stav technického vybavení a palebné možnosti.

Se zřetelem na vývojové tendence v oblasti průzkumu ukazuje se jako nutné zvýšit efektivnost orgánů vševojskového průzkumu. Tím rozumíme jejich vybavení moderními technickými prostředky jako např. přístroji k průzkumu jaderných min nebo výkonnými rádiovými stanicemi, jejichž rozměry a váha odpovídají nejnovějším technickým parametrům.

Na druhé straně jejich budoucí použití vyžaduje moderní bojové prostředky, např. PT řízené střely, technicky zdokonalené prostředky ke zjišťování vzdáleností, zvukově tlumené střelecké zbraně apod.

Plánování, organizace a vedení průzkumu

Úvahy vojenských odborníků NATO, zahájit válku konvenčními prostředky a převést ji na jadernou válku, vyžadují dokonalou a důslednou přípravu štábů. Plánování, organizace a vedení průzkumu v těchto podmínkách mají některé zvláštnosti, které štáby musí brát v úvahu, ale které nebudou zcela odlišné od známých forem a pracovního rozsahu.

Nejpodstatnější zvláštnost spočívá v tom, že plánování a organizace průzkumu musí počítat jak s vedením boje konvenčními prostředky, tak i s náhlým přechodem na použití JZ. To musí být východištěm všech dalších úvah.

Plánování a organizace průzkumu

Při plánování a organizaci průzkumu je důležité:

1. Průzkum prostředků jaderného napadení, jaderných min a zátarasů má jako dosud přednost a nesmí být nikdy opomíjen. Uvažuje-li velení západoněmecké armády více než dosud o bojové činnosti bez použití JZ, je si třeba uvědomit, že také omezená jaderná válka, zahájená bez použití JZ, může se v každém čase rozšířit v jadernou válku. Na vlivu jaderných zbraní na taktické zásahy se zdánlivě nebude nic měnit. Účinné možnosti JZ posuzuje velení západoněmecké armády jako velmi rozhodující a činí je těžištěm všech strategických, operačních a taktických zásad. Přes provedenou reorganizaci západoněmeckých ozbrojených sil budou pro boj nadále určující vysoká pohyblivost, pohotovost použití velké palebné síly a častá změna druhů boje.

2. Možné období velení konvenčního boje vyžaduje ve větším rozsahu než dosud plánovat a uskutečňovat průzkum bezprostředně před frontou, zaměřený především na pal. postavení dělostřelectva, minomety, PTO, obranné rajóny a opěrné body, palebný systém, systém uzávěr a taktických záloh. Především při průlomu připravené obrany protivníka záleží na včasné zjištění všech palebných prostředků (včetně kulometů) a na přesném určení palebných postavení. Požadavek, zjistit před útokem na připravenou obranu nejméně 70 % všech důležitých cílů, vyžaduje, věnovat právě této stránce průzkumu větší pozornost než dosud. Hlavní palebné prostředky v takovém období boje jsou dělostřelectvo, tanky a letectvo. Poněvadž jejich účinnost je ve srovnání s JZ podstatně menší a omezená na určité prostory a objekty, je nutný rozsáhlý a přesný průzkum jednotlivých cílů, objektů a prostorů. Při přípravě průlomu nepřátelské obrany je důležitá úzká součinnost mezi průzkumem a dělostřelectvem, zvláště při boji s použitím konvenčních prostředků.

Základem celkového plánování a organizace průzkumu měl by být boj s jadernými zbraněmi, nezávisle na tom, že může být zahájen bez jejich použití. Z toho důvodu nepokládáme také za nutné zpracovávat dva rozdílné plány průzkumu. Plán průzkumu musí vyhovovat nárokům obou variant.

S ohledem na tento základní požadavek uvádíme v dalším některé názory k plánování a organizaci průzkumu pro možné období konvenčního boje.

3. Útok má být veden pokud možno v pevném sepětí sil k racionálnímu využití jejich pohyblivosti a palebné síly na nejrozhodující místa k dosažení úspěchu. Dělostřelecké palbě připadá oproti boji s použitím JZ větší úloha podpory. Předpisy západoněmecké armády vyžadují útok bez nebo s krátkou přípravou, aby bylo využito překvapení.

V obraně vystupuje do popředí pohyblivé vedení boje. Úderná síla má zde právě tak jako v útoku rozhodující úlohu. Požadavek je mít připravené zálohy k protiútokům a neupouštět zcela od obrany prostorů. Dobře organizovaný systém uzávěr zesiluje obranu. Palebný systém, spojený s překvapujícími protiútoky, zabezpečuje odolnost obrany.

Jaké zvláštnosti vyplývají pro plánování a organizaci průzkumu se zřetelem na změněné podmínky vlastního vedení boje?

Významné místo v plánování má období přípravy průlomu obrany protivníka, v němž jedním z nejdůležitějších úkolů je vytvořit dobře organizovaný systém

pozorování. Účelným použitím dostatečného počtu pozorovacích hlídek a pozorovatelů musí být získány podrobné údaje o uskupení a pal. prostředcích protivníka, o jeho systému uzávěr v předním obraně postavení. Hlavní úsilí průzkumu je soustředěno na možné úseky průlomu. Náčelník průzkumu divize musí k tomu stanovit, kde mají pozorovací hlídky divize zříditi pozorovací stanoviště. Přitom je nutné upřesnit úkoly v terénu a koordinovat součinnost s pozorovacími hlídkami druhů vojsk a služeb. Současně by měl stanovit úkoly pro pozorování pluků a poukázat na úseky, na něž má být položeno hlavní úsilí. K tomu má být použita největší část průzkumných prostředků a vytvořena jen malá záloha. V této době mohou být použity průzkumné prostředky 2. sledu divize k průzkumu bojové sestavy 1. sledu. V této situaci je podle našeho názoru místo náčelníka průzkumu, starších důstojníků průzkumu útvarů a velitelů průzkumných jednotek na pozorovatelích v přední linii, odkud musí organizovat pozorování. Osobní znalost situace v přední linii umožňuje ještě lépe zajistit účinnost průzkumu a je-li to nutné, naříditi dodatečné nebo efektivnější způsob průzkumu.

V plánu průzkumu musí být uvedena všechna stanoviště pozorovacích hlídek — i druhů vojsk — aby bylo zabezpečeno úplné pozorování. Náčelník průzkumu by měl při organizaci pozorování, jakož i při vyhodnocování výsledků průzkumu používat mapu velkého měřítka, která může být také přílohou Plánu průzkumu. Ve spolupráci s náčelníkem spojení musí být vybudován takový systém spojení s pozorovacími hlídkami, který umožní rychlé předání všech průzkumných údajů náčelníkovi průzkumu. Při zajištění státní hranice nebo při přípravě průlomu musí mít pozorovací hlídky vybudované telefonní spojení. Předpokládané vybavení průzkumné rot pluků kabelovými prostředky tuto průzkumnou činnost zjednoduší.

Zvláštní význam při plánování a organizaci průzkumu má součinnost s náčelníkem dělostřelecké divize a jeho důstojníkem průzkumu. Dělostřelecké pozorovací hlídky měly by být zařazeny do systému pozorování tak, aby byly s to zjišťovat pomocí optických přístrojů přesné souřadnice nejdůležitějších cílů a prověřovat souřadnice, získané vševojskovým průzkumem. Proto je nutné přidělovat děl. pozorovacím hlídkám ke zřizování pozorovatelů nejvýhodnější prostory.

Vyřazením mezistupňů ve štábech divize mohl by být čas informačního toku podstatně zkrácen. To se týká především náčelníků druhů vojsk a služeb, kteří mají

vlastní průzkumné prostředky. Tito tvoří v současné době ještě samostatný prvek štábu. Soustředění průzkumu např. ve štábu divize do jednoho ústředního rádiového přijímacího střediska, do něhož by docházely všechny průzkumné údaje zasazených orgánů, mohlo by podstatně zkrátit průběžnou dobu jedné informace.

V současné době nabývá opět na významu při přípravě průlomu obrany průzkum bojem, který byl v posledních letech dosti opomíjen. Za jeho plánování a organizaci v divizi odpovídá velitel divize. Náčelník průzkumu musí zajistit, aby průzkumné orgány v předpokládaných úsecích zachytily všechny cíle, které se prozradí; musí organizovat úplné pozorování a s velitelem, jehož jednotka provádí průzkum bojem, musí dohodnout použití průzkumných skupin, bojových průzkumných jednotek a pohyblivých pozorovacích hlídek a stanovit, jaký systém pozorování organizovat v konečném úseku. Při plánování průzkumu je třeba brát v úvahu, že zjišťovat velký počet jednotlivých cílů vyžaduje mnoho času, sil a prostředků.

Třístění průzkumných prostředků a nekoordinované jejich použití vedou k tomu, že potřebné údaje nebudou v požadovaném rozsahu a včas k dispozici a vojska nebudou moci splnit dané úkoly. To znovu potvrzuje odpovědnost velitelů a štábů za plánování a organizaci průzkumu.

Z uvedeného vyplývá, že rozsah tvůrčí i manuální činnosti při plánování a organizaci průzkumu podstatně vzrostl. Ke splnění tohoto úkolu je nutné, aby důstojníci systematickým a hlubokým studiem a soustavnými nácviky činnosti v nejsplošnějších podmínkách dokonale zvládli své úkoly. Jedině tak budou schopni zpracovávat dokumenty v krátkém čase, aby jeho větší část mohla být využita k přípravě průzkumných orgánů k plnění jejich úkolů.

Vedení průzkumu

Řízení průzkumných orgánů vyžaduje, aby byly schopny plnit současně více úkolů, např.

- udržovat trvale vysoce výkonné spojení k předávání zpráv,
- neustále úzce spolupracovat s druhými vojsky a službami a stále koordinovat použití a úkoly průzkumných orgánů všech druhů průzkumu,
- nepřetržitě soustřeďovat a zpracovávat průzkumné údaje,
- neustále upřesňovat plán průzkumu,
- velení a štáb divize, pluky, jednotky a sousedy spolehlivě informovat o nepříteli a výsledky průzkumu včas předávat nadřízenému štábu.

Tento proces bude v boji s použitím konvenčních prostředků složitější, poněvadž počet použitých průzkumných orgánů se může zvýšit a výměna informací a hlášení bude mít větší rozsah. To je způsobeno tím, že mnoho jednotlivých cílů musí se hlásit přímo divizi, aby bylo zajištěno řízení palby dělostřelectva k boji s těmito cíli. Druhou stránkou je nutnost častěji upřesňovat úkoly průzkumných orgánů, které ve většině případů jsou poměrně úzce ohraničeny. Nejtěžší období pro řízení průzkumu náčelníkem průzkumu divize je období přechodu od vedení boje s použitím konvenčních prostředků k použití JZ. V této době mění se úkoly velké části průzkumných orgánů. Průzkum cílů k vlastnímu použití JZ má přednost před průzkumem mnoha jednotlivých cílů. Takovou složitou situací je možné zvládnout jen za předpokladu, že průzkumné orgány byly již při přípravě boje zasvěceny do jejich úkolů při přechodu na použití JZ. Potom stačí, dostanou-li nové úkoly stanoveným signálem s krátkým upřesněním. Bylo by velmi účelné vyzkoušet v praxi řízení průzkumu v těchto podmínkách a získané zkušenosti zevšeobecnit.

Zvláštnosti použití průzkumných orgánů

Včasný průzkum v hloubce bojové sestavy protivníka je nutný i v podmínkách vedení konvenční války. Bude vyžadovat proniknout přední linie protivníka na nejvýhodnější úsek. Průzkumné orgány budou se muset v mnoha případech do hloubky sestavy protivníka probíjet. Zde vznikají nové problémy o složení průzkumných orgánů a způsobech pronikání do hloubky obrany protivníka. Průzkumné orgány s 2–4 bojovými vozidly budou sotva schopné to dokázat. Budou moci pronikat do hloubky, jestliže motostřelecké a tankové jednotky prolomily postavení praporů 1. sledu. K proniknutí v určitých směrech do hloubky protivníka za účelem zjišťování prostředků JZ a přicházejících záloh, musí být průzkumný orgán tak silný, aby si to vynutil vlastními palběnými prostředky na co možná slabě obsazených úsecích.

Jsou-li v sestavě protivníka mezery, mohou být průzkumné orgány použity již před začátkem útoku nebo průlomu podle dosud známých zásad. Uvedené aspekty a omezená hloubka bojového úkolu pluku nebo divize při činnosti bez použití JZ a malé útočné tempo vlastních jednotek podmiňují pro většinu průzkumných orgánů i malou hloubku průzkumu (odstup od vlastní přední linie).

Charakteristické budou tyto hloubky průzkumu:

	msp/tp	nad/td
průzk. skupiny při průlomu		
připravené obrany protivníka	do 10 km	do 20 km
v hloubce obrany	do 25 km	do 50 km
na pochodu s předvídaným střetným bojem	do 50 km	do 80 km
skupiny hloubkového průzkumu		do 50 km

Uvedené problémy samozřejmě ovlivňují tempo průzkumu. Takové faktory, jako větší počet objektů průzkumu a samotné útočné tempo vlastních vojsk snižují nutné tempo průzkumu. Je závislé především na úkolech, které má splnit průzkumný orgán, na počtu a charakteru objektů průzkumu a na pohybových možnostech v hloubce protivníka. Jako vodítko mohou platit tyto hodnoty:

při průlomu připravené obrany protivníka	2–5 km/h,
v hloubce obrany	5–10 km/h.

Všechny uvedené normy musíme přes- to posuzovat relativně. Kritériem ke stanovení hloubky průzkumu a tempa musí být vždy doba, kdy budeme průzkumové údaje potřebovat.

Podle toho určujeme způsoby průzkumu, složení a sílu průzkumných orgánů, aby byly schopny splnit stanovené úkoly. Má-li se také v podmínkách použití konvenčních prostředků zjišťovat větší počet objektů protivníka bezprostředně před vlastní bojovou sestavou, zůstává průzkum a okamžité ničení nebo vyřazení z boje prostředků JZ jako dosud jedním z hlavních úkolů průzkumu. Zde je zvlášť důležité včas zjistit přípravná opatření protivníka k použití JZ a stupeň pohotovosti jaderných prostředků.

Použití průzkumných orgánů při překonávání zabezpečovacího pásma

Překonávání zabezpečovacího pásma, které buduje NATO podél státní hranice s NDR a ČSSR, má na počátku války důležitou roli. Ozbrojené síly NATO obsazují je v úsecích, ve kterých se nepředpokládají žádné útočné operace. Údajně budou využívat jiné části zabezpečovacího pásma v případě, že by v důsledku pohraničního střetnutí musely přejít do obrany. První útočná operace bude většinou začínat překonáním zabezpečovacího pásma. Na tuto činnost se musí průzkum připravovat. Organizace pozorování podél státní hrani-

ce bude v podstatě odpovídat stejným zásadám jako při průlomu. Zvláštností však je, že pohraniční útvary budou muset být zařazeny do systému pozorování a budou jim určeny úkoly. To se týká také např. využití pohraniční hlášené sítě pozorovacími hlídkami pozemních ozbrojených sil.

Při překonávání zabezpečovacího pásma působí průzkumné orgány před PO nebo předvoji. Blíží-li se pluky nebo divize přednímu obrannému postavení protivníka, jsou již v důsledku toho k dispozici průzkumné údaje potřebné k další činnosti. Průzkum má proto dva hlavní úkoly:

- zjistit protivníka v zabezpečovacím pásmu a především zjistit vybudovaný systém uzávěr,

- zjistit přední obranné postavení.

Z tohoto důvodu měly by určené průzkumné orgány předem — aniž by se zdržovaly průzkumem v zabezpečovacím pásmu — rychle proniknout k přednímu obrannému postavení protivníka, zatím co ostatní orgány by pokračovaly v důkladném průzkumu zabezpečovacího pásma.

Upřesněné průzkumné údaje o předním obranném postavení musí být k dispo-

zici ve štábu pluku, příp. divize 1—2 hodiny před příchodem hlavních sil k tomu to postavení, poněvadž velitel musí na jejich podkladě upřesnit rozhodnutí k průlomu obranného postavení. Konečně tyto údaje rozhodují o tom, zda může následovat průlom z chodu nebo po přípravě.

Při průzkumu předního obranného postavení musí průzkumné orgány pronikat mezerami. Nepodaří-li se to, musí až do příchodu vlastních jednotek vést průzkum pozorováním, použitím průzkumných vozidel a je-li to nutné, i aktivním bojem.

Úplný systém pozorování musí být rozvinut před předním obranným postavením, jestliže PO nebo předvoje vnikají do obrany příp. uskutečňují průzkum bojem.

Rádiové průzkumné jednotky následují co nejúčelněji PO a zjišťují rádiový provoz jednotek protivníka, působících v zabezpečovacím pásmu. Dosáhnou-li PO předního obranného postavení a zahájí boj, pak musí být jednotky rádiového průzkumu rozvinuty. V této době je protivník nucen používat své rádiové prostředky, čímž vznikají pro rádiový průzkum výhodné podmínky k získání údajů o prostorech rozmístění velitelských stanovišť.

Také ozbrojené síly — pevná a spolehlivá opora budovatelské práce našeho lidu — stále více upevňují bojovou družbu s ozbrojenými silami Sovětského svazu. Svou silu a bojeschopnost zvyšují především díky bohatým bojovým zkušenostem sovětských ozbrojených sil, ze kterých se poutivě a houževnatě učí. Tak bylo dosaženo významných úspěchů při výstavbě obrany naší vlasti. Zásahu o to mají všechny složky ozbrojených sil.

(Z Armádního rozkazu k 7. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou ze dne 9. května 1952)

Vybrané pojmy z oblastí velení

Počínaje tímto číslem bude náš časopis pravidelně uveřejňovat pojmy z oblasti řízení a velení vojskům, aby tak byl alespoň zčásti vyrovnán nedostatek spočívající v tom, že dosud není zpracován ucelený encyklopedický slovník z této oblasti. První krok k tomu učinila katedra teorie a organizace velení velitelско-organizátorské fakulty VA AZ ve Vyškově, která v uplynulém roce vydala „Pracovní terminologický slovník velení“. V současné době zahajuje práce na jeho zdokonalení a pod vedením GŠ/OMA připravuje jeho nové, dokonalejší a podstatně širší vydání pro rok 1973.

Problematicke řízení věnovalo velkou pozornost i prosincové plénum ÚV KSČ. V jeho usnesení se uvádí: „Plně ozdravení národního hospodářství si vyžádá ještě hodně úsilí. Proto je nezbytné podstatně zvýšit náročnost na řízení a kádry jako rozhodující předpoklad zvýšení výkonnosti našeho národního hospodářství i všech jeho článků...“. První tajemník ÚV KSČ s. Husák, když ve svém projevu na plenárním zasedání ÚV KSČ hovoří o úkolech strany pro další období, mimořádný význam přikládá plánu a řídicí práci. Říká „... považujeme požadavky na včasné a kvalitní dopracování pětiletky a posílení perspektiv řízení vůbec za prvořadý úkol...“. Dále říká, že „... je nevyhnutelné podstatně zkvalitnit úroveň řídicí práce...“. Rovněž předseda vlády s. Štrougal ve svém projevu k hlavním zásadám národohospodářského plánu na rok 1971 podtrhuje otázky efektivnosti, otázky řízení a otázky osobního růstu zejména vedoucích kadrů.

V žádném jiném oboru lidské činnosti snad problém efektivního a racionálního řízení nevystupuje tak naléhavě do popředí jako v ozbrojených silách. Vedle jiných atributů je oblast řízení činnosti vojsk jedním z nejdůležitějších předpokladů vítězství v ozbrojeném zápase.

Redakce Vojenské mysli chce přispět k dalšímu rozvoji řízení a velení v ČSLA mimo jiné i tím, že bude uveřejňovat vybrané pojmy z této oblasti. Tím chce usnadnit obsahové pochopení těch pojmů, které se nejčastěji vyskytují v našem časopise a v odborné literatuře. Zpracovatelé hesel (kolektiv katedry teorie a organizace velení 1 F VA AZ) prosí čtenáře o zaslání připomínek, doplňků a námětů k jednotlivým heslům a k jejich celkovému uspořádání.

ŘÍZENÍ

Řízení je specifická, uvědomělá lidská činnost zahrnující funkci plánování, organizování, operativního řízení, kontroly a výchovy kádru.

Obecně je možno řízení charakterizovat jako proces převodu složité dynamické soustavy z jednoho stavu do stavu druhého cestou působení na její proměnné parametry.

Kybernetika definuje řízení takto: Řízení je proces, jímž se záměrně ovlivňuje chování řízené soustavy k dosažení určitého cíle.

Řízení může probíhat jen za předpokladu, že

- existuje organizovaná soustava, která má alespoň dvě složky:

- řídící

- řízenou

- existuje neurčitost, nebo rušivé podněty vnějšího prostředí, jejichž vliv je nutné řízením odstranit

- je znám cíl, účel chování dané soustavy

- je zabezpečeno předávání informací mezi složkami dané soustavy

- je zabezpečena kontrola činnosti řízené složky

- obě složky, řídící a řízená, jsou způsobilé plnit funkci vyplývající z cíle chování dané soustavy.

Řízení ve společnosti je specifickou činností, směřující k tomu, aby lidé postupovali ve shodě s cílem toho, kdo je řídí.

Předpokládá:

1. komunikační proces mezi řídícím a řízeným systémem

2. určité minimum moci řídícího, zajišťující shodnost postupu

3. plnění funkce plánování, organizování, operativního řízení, výchovy kádru, kontroly.

Vědecké řízení společnosti je potom takové právě definované řízení společnosti, které se ve svých funkcích plně opírá o vědecky prokázané poznatky různých vědních oborů.

Velení chápeme jako specifickou aplikaci pojmu „řízení“ v soustavě ozbrojených sil, „řízení v ozbrojených silách“. Velení v komplexu je **řízení činnosti** soustavy ozbrojených sil při přípravě a vedení ozbrojeného zápasu, **uskutečňované systémem velení** na základě teorie vojenského umění obecně a teorie velení zvlášť.

Má tedy dvojí význam:

1. jako činnost

- zvláštní případ obecného procesu řízení v ozbrojených silách jako specifické společenské soustavy

- konkrétně je to řízení realizace programu soustavy ozbrojených sil, tj. řízení přípravy ozbrojených sil k vedení ozbrojeného zápasu a řízení činnosti ozbrojených sil při vedení ozbrojeného zápasu

2. jako systém

- souhrn konkrétních orgánů, normativů, metod, a tech. prostředků velení při vedení ozbrojeného zápasu

Obash velení je dán teorií vojenského umění, která určuje kvalitativní stránku procesů velení, jeho cíle a konkrétní obsah.

FUNKCE ŘÍZENÍ

Funkce řízení jsou činnosti, které určují obsah procesu řízení z hlediska cílů řízení.

Za funkce řízení považujeme:

- **plánování**: stanovení cílů, vytyčování úkolů a způsobů jejich plnění, sběr, třídění a transformace informací a zpracování rozhodnutí, včetně doručení rozhodnutí vykonavatelům;

- **organizování**: uspořádání lidí a věcí, určování jejich působnosti a rozmístění, dělby práce a spolupráce. Vytváření nutné

organizace pro splnění požadovaných cílů a realizaci účinného rozhodnutí;

- **operativní řízení**: činnost, která prolíná všemi funkcemi řízení, zpravidla se však jedná o řízení v průběhu plnění úkolu;

- **výchova kádru**: funkce, která zabezpečuje kontinuitu řízení. Jedná se o výběr a rozmísťování, instruování a motivování pracovníků;

- **kontrola**: zpětnovazební činnost, která řídícímu orgánu zabezpečuje znalost o průběhu plnění jeho pokynů.

CYKLUS ŘÍZENÍ

Cyklus řízení se skládá ze 4 částí:

- plánování
 - organizování
 - operativního řízení
 - kontroly
- } přípravná fáze
- } realizační fáze

Obsah těchto fází je stejný jako byl definován ve funkcích řízení.

V každé fázi se projevují všechny

funkce řízení. Tak např. při plnění fáze „plánování“ útoku je nutné plánovat práci štábu, organizovat vztahy mezi odděleními štábu, operativně řídit průběh plánování, kontrolovat plánování, podněcovat příslušníky štábu k rychlému splnění stanovených úkolů a také je k práci při plánování školit.

DRUHY ŘÍZENÍ

Druhem řízení rozumíme takový způsob řídicí činnosti, který se liší od jiných způsobů řízení v závislosti na cíli řízení, na charakteru soustavy a jejich funkcích (chování), na struktuře delegace pravomoci a odpovědnosti, na kvalitách řídicího pracovníka a řízeného kolektivu apod.

V podstatě lze řízení dělit na druhy podle těchto hledisek

- podle reakce řízeného objektu na řídicí informaci,
- podle volnosti konečného řešení, kterou dává řídicí objekt řízenému objektu,
- podle podřízenosti řízeného objektu,
- podle stupně účasti kolektivu na rozhodování.

Podle reakce řízeného objektu na řídicí informace:

- úplné, tj. řízení deterministických systémů,
- s chybami, tj. řízení pravděpodobnostních systémů.

Podle volnosti výběru konečného řešení:

- přímé direktivní řízení,
- nepřímé direktivní řízení,
- nedirektivní řízení.

Podle podřízenosti řízeného objektu:

- bezprostřední, kdy řídicí objekt uskutečňuje řízení bez jakéhokoli mezičlánku,
- zprostředkované, kdy řídicí objekt uskutečňuje řízení prostřednictvím dalšího řídicího stupně.

Podle stupně účasti kolektivu na rozhodování:

- demokratické
- autokratické.

ŘÍZENÍ DIREKTIVNÍ NEPŘÍMÉ

Řízení direktivní nepřímé je takový způsob řízení, kde řídicí objekt určuje obecnou činnost řízeného objektu určením chování, kterým má objekt samostatně reagovat na vzniklé situace.

Řízení nepřímé direktivní je charakterizováno plněním stanovených zákonných norem. Tento druh řízení je strukturálně složitější, ale je méně náročný jak na

množství informací, tak i na rozsah a množství rozhodování. Vychovává k určitému stupni samostatnosti a k uplatňování schopností.

Forma řízení direktivního nepřímého je uplatňována plněním řádů a předpisů, které sice direktivně, ale nepřímo stanoví rozsah možností a činností.

ŘÍZENÍ NEDIREKTIVNÍ

Řízení nedirektivní je takový způsob řízení, který je založen na absolutní shodě řízeného objektu s cíli celé soustavy.

Řídicí orgán nepůsobí aktivně, pouze sbírá informace a informuje řízený objekt o celkové situaci systému. Řízený objekt

řeší situaci podle vlastností prvku tak, aby splnil své cíle.

Tento druh řízení není ve vojenských soustavách pravidlem, i když jej nelze v určitých případech vyloučit.

ŘÍZENÍ BEZPROSTŘEDNÍ

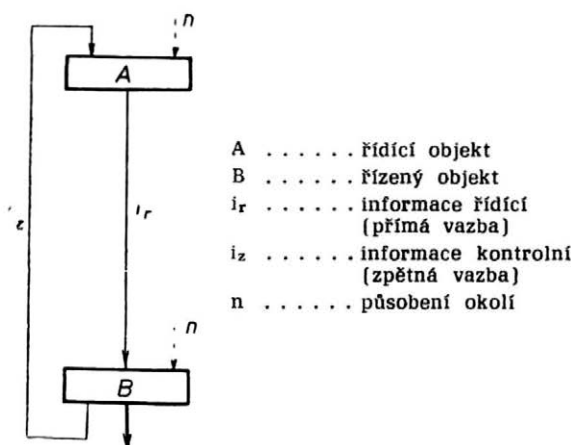
Je to takový druh řízení, při kterém řídicí informace přichází z výstupu objektu (prvku) řídicího na vstup objektu (prvku) řízeného. Toto řízení je tedy uskutečňováno bez jakéhokoli mezičlánku mezi řídicím a řízeným objektem, existuje mezi nimi přímá vazba.

Tento druh řízení je relativně jednoduchým druhem řízení, protože umožňuje

řídicímu uplatnit bezprostřední vliv na řízeného, reagovat bezprostředně na jeho chování.

Ve vojenské organizaci bezprostřední řízení uskutečňuje přímý nadřízený (např. velitel čety bezprostředně řídí své velitele družstev, náčelník štábu svazku bezprostředně řídí náčelníka operačního oddělení).

Schématicky je možné znázornit bezprostřední řízení takto:

ŘÍZENÍ ZPROSTŘEDKOVANÉ

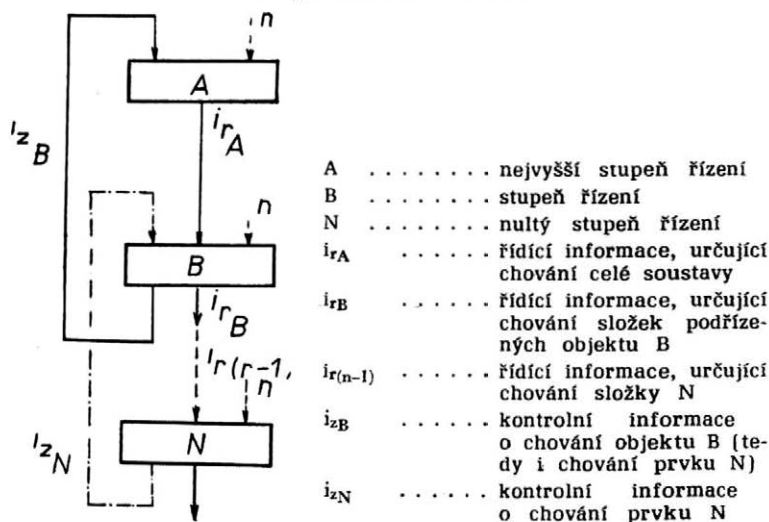
Je to takový druh řízení, při kterém řídicí informace prochází od objektu řídicího k objektu řízenému (výkonnému) přes jinou složku, existuje tedy mezi nimi nepřímá vazba.

Zprostředkované řízení děje se zpravidla v tzv. stupních řízení, které představují hierarchii řídicích složek od řídicí složky určující chování celé soustavy (nejvyšší stupeň řízení) po výkonnou

složku, u níž se toto chování projevuje vůči okolí (nultý stupeň řízení).

Ve vojenských organizacích, jako složitých systémech (podsystemech) je zprostředkované řízení typickým druhem řízení, a je uskutečňováno přes různé stupně velení. Např. řízení jednotek velitelem útvaru v boji je uskutečňováno přes stupně velení prapor, rota, četa.

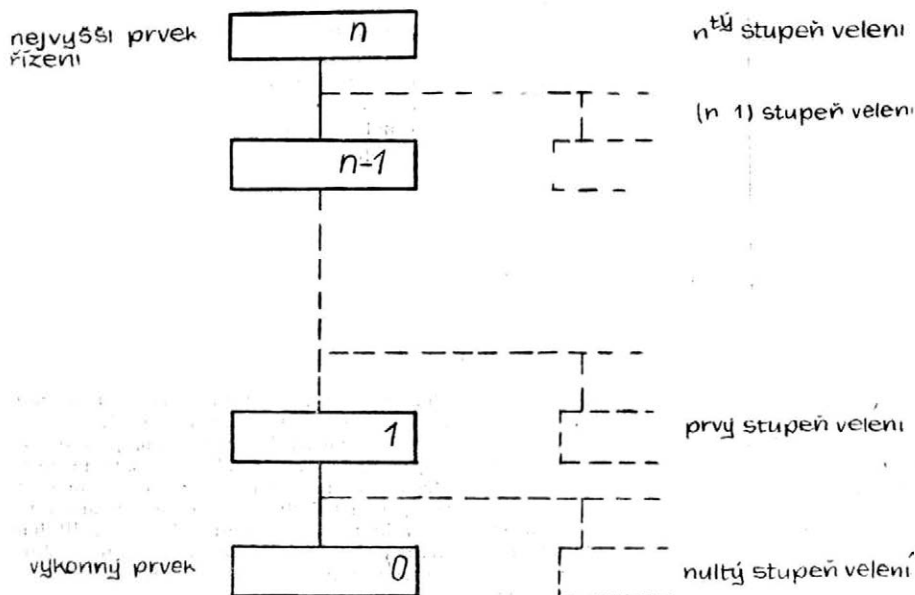
Schéma zprostředkovaného řízení:

STUPEŇ VELENÍ

Stupněm velení nazýváme řídící prvek, který z hlediska vertikální struktury dané organizace v armádě leží mezi prvkem výkonným a nejvyšším prvkem řídícím.

Schéma klasifikace stupňů velení:

Za stupeň velení je možné považovat jen takový prvek, který

1. má určitou míru volnosti v rozhodování
2. má ostatní vlastnosti řídicí soustavy

Není-li splněn 1. požadavek, nazýváme tento stupeň stupněm „organizačním“ (s funkcí kontrolní, regulační apod.). Může tedy nastat i situace, kdy velení se stane v časově určitém omezeném procesu stupněm organizačním. Stává-li se tak

příliš často, pak ztrácí daný stupeň velení své opodstatnění.

Jako příklad uveďme časově omezený proces řešení zasedání představeního odřadu u svazku. Jestliže velitel útvaru má v rámci zámyslu velitele svazku možnost rozhodovat o složení, posílení PO apod., (má tedy určitou míru volnosti v rozhodování) plní funkci stupně velení. Jestliže však dostane od velitele svazku podrobné řídicí informace o složení, úkolech PO apod., stává se v této situaci jen stupněm organizačním.

ZKUŠENOSTI

PRAXE

Automatizované zpracování vědeckých informací ve vojenské vědní oblasti

„Ve vědeckovýzkumných zařízeních a na vysokých vojenských školách s velkými toky informací (je-li k dispozici výpočetní technika a zálohy strojového času) je nejpůvodnější provádět informační služby na bázi automatizovaných systémů.“¹⁾

Budování naší armády prochází určitými zákonitými etapami, které mají své charakteristické rysy podmíněné cílem té které etapy. Pro současnou etapu u nás je příznačné mimořádné úsilí o cílevědomou marxisticko-leninskou politickou konsolidaci armády spolu s úsilím všestranně zdokonalovat velení a řízení na bázi konkrétních poznatků vědy a techniky. Ve zmíněném zdokonalovacím procesu má zvláštní význam racionální organizace vědeckoinformační činnosti ČSLA.

V tomto směru byla přijata v letech 1962–1967 řada opatření, počínaje programovými úkoly a usneseními ÚV KSČ a vlády ČSSR až po realizační úkoly jednotlivých institucí, včetně resortu národní obrany. Výchozím bodem v tomto smyslu je část usnesení XIII. sjezdu KSČ o budování soustavy vědeckých, technických a ekonomických informací v ČSSR. Realizací tohoto úkolu ve vojenskosti měla být analýza a návrhy komise MNO (podle RMNO č. 9/66 a č. 09/67) a posléze rozvinutí činnosti jednotlivých navrhovaných prvků vědeckoinformační soustavy v ČSLA. „Poučení z krizového vývoje ve straně a ve společ-

nosti po XIII. sjezdu KSČ“ ukázalo, proč nedošlo k uskutečnění řady významných opatření v naší společnosti. Jeho závěry platí i pro oblast vojenské vědecké informatiky. Namísto vědeckoinformačního nástupu na široké frontě uskutečnila se jen dílčí iniciativní opatření jednotlivých vědeckoinformačních pracovišť v ČSLA.

V rámci těchto opatření rozvíjelo svou činnost také Vojenskovědecké informační středisko VA AZ Brno. Vedle vědeckoinformačních pracovišť některých výzkumných zařízení ČSLA je toto středisko významným nositelem vědecké informační činnosti ČSLA. Jeho význam zvýrazňuje zaměření střediska na vojenskovední oblast a také jeho začlenění do rámce vojenské vysokoškolské a zároveň vědecké instituce typu Vojenské akademie Antónína Zápotockého.

Vojenskovědecké informační středisko usilovalo již od svého vzniku o moderní řešení úloh ve vědecké dokumentační a informační službě. Souběžně se zdokonalováním klasických pracovních metod studovali pracovníci střediska možnosti využití prostředků velké mechanizace a automatizace. Přitom bedlivě sledovali a vyhodnocovali celkový vývoj automatizace u civilních útvarů vědeckých, technických a ekonomických informací (VTEI) v ČSSR s cílem aplikovat kladné zkušenosti v práci Vojenskovědeckého informač-

¹⁾ Vojenno-naučnuju i vojenno-techničeskuju informaciju — na uroveň sovremenných trebovanij. Vojennaja Mysl, 1970, č. 6, s. 3–10.

ního střediska VA AZ. Proto také mohlo středisko již v srpnu 1968 zahájit bezprostřední praktické přípravy běžného provozu automatizovaného zpracování vědeckých informací na samočinném počítači.

Těmto přípravám předcházely aplikovaný výzkum, uzavřený rozhodnutím o aplikaci vhodného systému na zpracování vědeckých informací. Pracovníci střediska znali mj. systémy.

— MINSK/ARDIS (automatizovaný rešeršní, dokumentační a informační systém pro sovětské počítače řady MINSK, zvláště pro MINSK 22);

— ASTI-SAAB (automatizovaný systém pro technické informace pro švédský počítač SAAB);

— GIBSY (General Information Processing System, tj. systém pro všeobecné zpracování informací na počítačích řady IBM).

Existovaly ještě další systémy, tj. soubor programů i dílčí programy na zpracování vědeckých (technických) informací, avšak možnost jejich použití byla v našich podmínkách natolik omezená, že nemá smyslu se o nich zmiňovat. Stať zřejmě nedává dost prostoru ani pro podrobný rozbor a srovnání těchto systémů. Přesto však bude vhodné uvést alespoň základní východiska, podle nichž se VIS orientovalo při rozhodování o volbě systémů.

1. Systémy MINSK/ARDIS byl na svou dobu velmi progresivní, i když svou vstupní větou omezoval bibliografické zvyklosti. Byl to však systém československý a opíral se o sovětskou výpočetní techniku.

2. Systémy ASTI-SAAB a GIPSY jsou sice přehlednější, mají však možnost propojitelnosti a lépe využívají složených dat, avšak opírají se o výpočetní techniku Západu.

3. Vývoj v automatizaci šel (a dosud jde) prudce kupředu; bylo nutné urychleně získat vlastní zkušenosti z provozu, bylo nutné začít s automatizovaným zpracováním vědeckých informací.

Orientace na západní výpočetní techniku v naší vojenské praxi a v konkrétních podmínkách armády by byla nesmyslná. Naproti tomu bylo zcela logické nejen opírat se využití sovětské výpočetní techniky, která byla k dispozici, ale i počítat s tím, že tato technika se bude dále vyvíjet. To se také skutečně stalo, a proto bylo tedy dále možné počítat později s přechodem na nové řady počítačů MINSK, např. typu 32 a jistě i další. To vedlo naše středisko k jedno-

značnému rozhodnutí pro systém MINSK/ARDIS. Toto rozhodnutí bylo patrně správné, neboť se ukázalo, že tento systém vyvinutý pracovníky výzkumného zařízení ČSLA našel své uplatnění nejen ve vědeckoinformační oblasti (výzkumný a zkušební letecký ústav, Transporta Chrudim, Vysoká škola zemědělská v Brně, Meopta aj.), ale také v různých úsecích zdravotnické, týlové, technické, finanční služby apod.

K uskutečnění svého rozhodnutí středisko nemělo (a dosud plně nemá) tabulkové kádrové podmínky; zato však jeho pracovníkům nechyběl dostatek dobré vůle a pracovního úsilí.

Nadto mělo dobrý předpoklad v

— předchozích pracích a studiích pracovníků Vojenskovědeckého informačního střediska^{2,3,4}

— příznivých stranickopolitických, kádrových a pracovních provozních podmínkách, které středisku vytváří velení VA AZ.

Za období více než 2 let získalo značné zkušenosti z automatizovaného zpracování vědeckých informací, z řešení vztahů dosavadních a nových forem práce, z publikační, studijní a rešeršní činnosti. Považujeme proto za prospěšné seznámit čtenáře a zvláště uživatele vědeckých informací s naším úsilím, dosaženými výsledky a tím také dát nové podněty pro účinnější spolupráci při řešení vědeckých a výzkumných úkolů v ČSLA.

Zásady automatizovaného zpracování vědeckých informací

Při automatizovaném zpracování vědeckých informací používá středisko systému ARDIS⁵. Vychází z určitých hlavních zásad, které aplikuje takto:

1. Každý dokumentační záznam opatří deskriptory selekčního jazyka, které mají číslcový tvar (mohou mít i abecední nebo abecedně číslcový). V našem případě jsou deskriptory přirozené nebo umělé výrazy, jimiž charakterizujeme informační obsah materiálu ukládaného a vyhledávaného (právě pomocí deskriptorů) ze strojové paměti.

² V. Delavos, Modernizace vojenskovědecké informační služby [Zpráva o řešení v r. 1964], 1964, Brno VA AZ VIS, 98 s.

³ J. Volek, Modernizace vojenské vědecké informační služby 1967, Brno VA AZ, 111 s.

⁴ S. Štingl, R. Vlášek, KOMPAS (rukopis přílohy k SMÚ-14-1), 1967, Brno VA AZ, 32 s.

⁵ P. Jelínek, MINSK-ARDIS, operační systém, funkce a použití, 1969, Praha VÚ 401, 247 s. [Tato publikace obsahuje všechny údaje pro práci se systémem. Vojenskému čtenáři je k dispozici ve služebních nebo odborných knihovnách].

2. Upravené dokumentační záznamy (komprimované informace o jednotlivých knihách, článcích, úkolech atd.) vyděruje na děrné pásky a průběžně ukládá na magnetické pásky do paměti samočinného počítače, kde zůstanou zachovány pro další zpracování.

3. Rešerše (tematické soubory hledaných komprimovaných informací) zpracovává automaticky podle informačních požadavků, definovaných deskriptory, které mohou být ve vzájemném poměru logického součinu, logického součtu a doplňkové negace. Při jednom průchodu magnetických pásek s uloženými dokumentačními záznamy získá tak větší počet rešeršů za předpokladu, že součet deskriptorů v informačních požadavcích je menší než 100.

4. Kromě rešeršů automaticky pořizuje permutované titulové rejstříky, autorské rejstříky a věcné rejstříky (vyhledává je pomocí deskriptorů, které představují věcné heslo).

5. Různé varianty uspořádání výstupních dat jsou ovlivňovány volbou různých variant tisku [od minimálního až do maximálního rozpětí obsahu uložené komprimované informace].

Dokumentační skupina Vojenskovoedického informačního střediska VA ZA komprimuje informace do formy dokumentačních záznamů dosavadním klasickým způsobem; jejich otisky však paralelně připravuje pro strojové zpracování. Každý výtisk dokumentačního záznamu s pořadovým číslem (totožný s číslováním na děrné pásce i s pořadím na děrných páscích dat a tedy také s číslováním výstupních dat) můžeme pak zakládat do pořadové kartotéky průzkumového fondu Vojenskovoedického informačního střediska VA. AZ, jednak tytéž záznamy zpracovávat na samočinném počítači a navíc vést „pohotovostní“ systematickou kartotéku podle vlastní vojenské modifikace MDT.⁶⁾

Vojenskovoedické informační středisko VA AZ jako oborové informační středisko pracuje v současné době s přírůstkem asi 6 000 dokumentačních záznamů ročně a jeho klasický průzkumový fond, tříděný pomocí Mezinárodního desetinného třídění (MDT), zahrnuje za celou dobu jeho činnosti mnoho desítek tisíc dokumentů. Měsíčně tedy zpracovává asi 500 dokumentačních záznamů, upravených pro strojové zpracování a naděrovaných na vstupní děrné pásky. Na konci každého

měsíce tento počet dokumentů ukládá do paměti samočinného počítače a potom využívá pro další zpracování podle svých potřeb a požadavků uživatelů vědeckých informací. Od počátku roku 1970 ukládá dokumentační záznamy průběžně. Od této doby používá také programy operačního systému MINSK/ARDIS, který práci na samočinném počítači značně zjednodušuje a zrychluje.

Tvorba deskriptorů

Deskriptory jsou velmi důležitou částí dokumentačního záznamu. Bezprostředně ovlivňují a řídí automatický průběh rešeršů a věcných rejstříků a nepřímo také sestavení autorských rejstříků a permutovaných titulových rejstříků z dokumentů, které byly vyhledány jako relevantní k určitému informačnímu požadavku.

Při přechodu na automatizované zpracování vědeckých informací museli si pracovníci střediska plně uvědomit, že použití samočinného počítače pro tyto účely přinese podstatné změny v tradičních metodách dokumentační a informační práce, zejména však v analýze a indexování vědeckých informací.⁷⁾ Tyto změny spočívají zvláště v podrobnějším, důkladnějším rozboru vědecké informace ze všech hledisek, o kterých předpokládáme, že se mohou stát důležitými při informačním průzkumu a ve vyjádření těchto hledisek (tematického obsahu) pomocí selekčního jazyka. Počet znaků (deskriptorů), přidělených každému dokumentačnímu záznamu, je značně vyšší než při použití klasických systémů třídění (např. MDT) a vyhledávání potřebných vědeckých informací je tedy spolehlivější.

Bylo proto také nutné rozhodnout, zda při automatizovaném zpracování vědeckých informací využijeme modifikovaného MDT, nebo zda vytvoříme pro náš vědní obor postupně nový pořádací, selekční systém — **tezaurus deskriptorů**. Po zvolení druhé varianty bylo možné nejdříve rozpracovat tezaurus deskriptorů a teprve potom přikročit k automatizovanému zpracování vědeckých informací (deduktivní metoda), nebo začít ihned s indexováním dokumentačních záznamů, s přidělováním nových deskriptorů podle toho, jak se nové pojmy ve vědeckých informacích vyskytují (induktivní metoda).

Další jsme přednost induktivnímu postupu při tvorbě deskriptorů, přičemž jsme usilovali o snížení jeho nedostatků na minimum. Pro upřesňování pojmů a

⁶⁾ MDT — Mezinárodní desetinné třídění — je hierarchická klasifikace všech úseků lidského poznání, používaná v oblasti zpracování vědeckých, technických a ekonomických informací v mezinárodním měřítku.

⁷⁾ Methodische Richtlinien für die Erarbeitung eines Thesaurus, 1967, Berlin ZID, 28 s.

jejich doplňování jsme využívali dostupné slovníky, lexikografický slovník MDT aj. Byla to cesta obtížnější. Předpokládala řešení stále nových problémů, ale také nabízel nové cenné zkušenosti. Při tomto postupu jsme však mohli přikročit ihned k automatizovanému zpracování vědeckých informací s využíváním důležitých programů rešerší a věcného rejstříku. Ověřovali jsme si současně, co je v našem vývojovém tezauru deskriptorů špatného, neužitečného a které důležité pojmy s deskriptory v něm chybí.

V současné době přistupujeme k celkové zatímni úpravě tezauru deskriptorů⁸⁾, k vypracování slovníků pojmů a deskriptorů v jednotlivých kategoriích, k přezkoušování terminologické správnosti, k hodnocení synonymie, homonymie a polysémie a konečně k vypracování generických a asociativních vztahů mezi deskriptory za stálého doplňování novými pojmy, jak se v informačních požadavcích vyskytují.

V závěru můžeme konstatovat jako klad, že zvolený postup nevedl k nadměrnému růstu vybraných pojmů, ani k přemíře deskriptorů. Naopak, v poměru k celkovému počtu dosud zpracovaných dokumentačních záznamů (9 000) je počet deskriptorů menší, než uvádějí statistiky příslušné odborné literatury.⁹⁾

Výsledky automatizovaného zpracování vědeckých informací

Při automatizovaném zpracování vědeckých informací uplatňujeme nyní z bohatých možností operačního systému MINSK/ARDIS především program ukládací a programy pro permutovaný titulový rejstřík, autorský rejstřík, rešerši a věcný rejstřík (pro zpracování přehledných seznamů stejného druhu zdrojů informací) a podle potřeby též program kopírovací a změnový.

Měsíčně ukládáme až 500 dokumentačních záznamů, a to průběžně. Na jedné magnetické páse je podle délky 700 až 900 dokumentačních záznamů s anotacemi. Do konce roku 1970 bylo uloženo do poměti samočinného počítače asi 9 500 dokumentačních záznamů na magnetických páskách. To představuje již značný objem uložených dat.

Takto zpracovaný průzkumový fond Vojenskovevědeckého informačního střediska VĀ AZ slouží k:

- přípravě a vydávání měsíční publikace „Index Militaris“,
- zpracování běžných rešerší z celého objemu uložených dat,
- zpracování permutovaného titulového restříku vždy za čtvrtletí,
- zpracování přehledných bibliografií určitých druhů zdrojů informací.

Index Militaris

Index Militaris vydává středisko měsíčně a obsahuje:

- přehled zdrojů informací periodické i neperiodické literatury; u neperiodické literatury při volbě vhodné varianty tisku jsou všechny bibliografické údaje, potřebné pro její vyhledávání;
- dokumentační záznamy v plném znění, tedy i s anotacemi;
- permutovaný titulový restřík z klíčových slov názvu dokumentačních záznamů;
- autorský rejstřík;
- průběžné rešerše; témata průběžných rešerší byla zvolena na začátku roku podle potřeb vědecké a výzkumné práce; v průběžných rešerších jsou relevantní dokumentační záznamy v plném znění.

K rozmnožení této publikace děje se výstup dat děrnou páskou.

Index Militaris je výsledkem automatizovaného zpracování vědeckých informací a obsahuje nejen informace samotné, ale i pomůcky pro jejich vyhledávání. Tato skutečnost vyžaduje určité změny v přístupu odběratelů při vyhledávání vědeckých informací, potřebných pro jejich práci. Týká se to zvláště permutovaného titulového rejstříku, který je dnes již běžnou informační pomůckou. Zakládá se na cyklických záměnách (permutacích) klíčových slov z nadpisu vědecké informace, přičemž se každá z nich dostane v abecedním sledu do funkce rešeršního hlediska. Každé klíčové slovo v restříku je obklopeno předcházejícím a následujícím textem z názvu vědecké informace až do vyčerpání kapacity řádku (87 znaků). Každý řádek je doplněn pořadovým číslem dokumentačního záznamu. Permutovaný titulový rejstřík se připravuje z názvu vědecké informace (zpravidla redukované). V restříku abecedně řazená „klíčová“ slova¹⁰⁾ jsou všeobecně širšího ob-

⁸⁾ F. Navrátil, J. Volek: Tezaurus deskriptorů — Vojenství (1. vývojová varianta), 1970, Brno VĀ AZ VIS (strojopis), 180 s.

⁹⁾ A. I. Corny: Obščaja metodika postrojenija tezaurosov. Naučnaja i techničeskaja informacija, 1968, č. 5, s. 9—33.

¹⁰⁾ „Klíčová“ slova jsou ta, jež mohou uživatelé posloužit jako klíč ke hledání i v abecedně řazeném sloupci. Jsou to tedy slova, jež mají pro uživatele (čtenáře) odborný i vyhledávací význam, např. „útok“, „pochoď“, „jaderný“, atd. nikoli „činnost“, „vojenský“ apod.

sahu. Doporučuje se proto, aby jedno nebo více hledisek informačního průzkumu se vyjadřovala formou logického součinu, v němž budou obsaženy širší výrazy.

Autorského rejstříku se využívá u vědeckých informací, jejichž autory známe (obvykle u neperiodické literatury).

Průběžné rešerše z celého objemu uložených dat

Závažným problémem není rozšíření počtu průběžných rešerší, změna jejich témat apod. Zpracování rešerší po splnění všech požadavků rešeršního programu systému ARDIS je velmi rychlé a za předpokladu správného provedení informačního požadavku z přirozeného jazyka do selekčního jazyka i pečlivého indexování dokumentačních záznamů velmi efektivní. Při dodržování určitého rozsahu publikace Index Militaris nemusí být všechny v ní obsaženy a mohou být zaslány žadatelům přímo. Rešerše z celého objemu uložených dat jsou zpracovány po obdržení nových rešeršních požadavků a pro vnitřní potřeby Vojenskovevědeckého informačního střediska.

Rešerši z celého objemu uložených dat využívá středisko také ke studiu a zdokonalování automatizovaného zpracování vědeckých informací, které spočívá v:

- kontrole správné formulace informačního požadavku,

- kontrole strojově vyhledávaných dokumentů co do rozsahu i relevantnosti a v porovnání účinnosti klasických a strojových metod,

- kontrole indexování dokumentačních záznamů,

- doplňování a úpravě tezauru deskriptorů.

Automatizované zpracování vědeckých informací vyžaduje změny, zvláště ve formulaci informačních požadavků tak, aby byl usnadněn přístup k uloženému průzkumovému fondu ze všech hledisek studovaného problému, k němuž je informační příprava vyžadována.

Permutovaný titulový rejstřík za čtvrtletí

Index Militaris má v průběhu roku dvě čísla, v nichž jsou obsaženy tyto rejstříky za 1. a 2. čtvrtletí (r. 1970 č. 7), resp. za 3. a 4. čtvrtletí. Cílem je poskytnout uživatelům vědeckých informací rozsáhlejší podklady pro jejich vyhledávání.

Přehledné bibliografie určitého druhu zdrojů informací

Takové bibliografie budou obsahovat příslušné zdroje informací s bibliografickým popisem, dále permutovaný titulový rejstřík a věcný rejstřík při značném počtu tematických skupin. Je předpoklad, že tyto informační pomůcky přiblíží v přehledné formě uživatelům vědeckých informací příslušné druhy zdrojů informací a ve středisku usnadní konsultační pomoc.

Klasické a automatizované metody práce ve Vojenskovevědeckém informačním středisku není možné chápat jako metody, jež by neměly dále koexistovat. Je samozřejmé, že přechod k automatizovanému zpracování vědeckých informací musí být postupný a že v počáteční fázi automatizace budou nové metody delší dobu prolínat s klasickými metodami práce a vzájemně se doplňovat. Na Vojenskovevědeckém informačním středisku zůstává tedy kartotéka průzkumového fondu, uspořádaná s využitím MDT a určená především k uspokojování informačních požadavků retrospektivních nebo okamžitých. Tato kartotéka je doplněna ještě zmíněnou pořadovou kartotékou dokumentačních záznamů, v níž pořadová čísla odpovídají číslům dokumentačních záznamů uložených na magnetických páskách samočinného počítače a tedy také na všech výstupních datech. Pořadová kartotéka, zdokonalovaná a doplňovaná i mikrofilmy primárních zdrojů a jinými dokumenty, umožní pak rozšiřovat strojové rešerše podle konkrétních požadavků uživatelů vědeckých informací včetně dodání kopií požadovaných originálů.

Ekonomická účinnost při zavádění automatizovaného zpracování vědeckých informací je nesporná. Porovnáme-li dřívější přípravu dokumentačních záznamů pro dokumentační zpravodaje s přípravou všech vstupních dat pro práci na samočinném počítači v jednom měsíci, zjistíme, že požadavky na pracovníky a dobu jsou přibližně stejné. Ekonomická účinnost spočívá ve využití uložených vědeckých informací při

- řešeních, jejichž počet může být nepoměrně větší než dosud,

- rejstřících všeho druhu jako významných informačních pomůcek,

- zpracování operativní informační publikace střediska „Index Militaris“.

Ekonomickou účinnost by bylo možné podrobněji dokázat porovnáním počtu pracovníků potřebných pro tyto práce. To však není předmětem tohoto článku.

Vyhraněný trend výrazného zlepšení metod i vlastních výsledků vědeckoinformační činnosti není specifický pouze v ČSLA. Podobné úsilí můžeme sledovat i ve spojeneckých armádách, především v Sovětské armádě. S čelním orgánem ministerstva obrany SSSR — Ústředním ústavem vojenských technických informací — jsme v tomto směru navázali pracovní kontakty, včetně vzájemné výměny studijních delegací již v roce 1966, kdy sovětská soudruzi diskutovali a kladně hodnotili zkušební výtisk permutovaného titulového rejstříku „Index Militaris“. Některé materiály otištěné letos v sovětském vojenskoteoretickém časopise „Vojennaja mysl“¹¹⁾ nasvědčují, že vědecké a technické informace jsou v současné době v popředí zájmu velení Sovětské armády. Zároveň potvrzují, že cesta využití výpočetní techniky a reprografie, jak ji navrhovalo a také nastoupilo Vojenskovědecké informační středisko VA AZ, je v daných podmínkách nejen správná, ale také perspektivní.

Pokusil jsem se podat obraz některých výsledků této práce střediska při realizaci projektu automatizovaného zpracování vědeckých informací a uvítáme proto, jestliže nám odběratelé naší publikace „Index Militaris“ a další zainteresovaní uživatelé vojenských vědeckých informací sdělí přímo nebo na stránkách tohoto časopisu své názory a svými podněty nám tak pomohou dorešit některé otevřené problémy.

V rámci svého poslání pokládá Vojenskovědecké informační středisko VA AZ za svůj hlavní cíl účelně zpracovávat a přiblížit potřebné vědecké a odborné informace v relativní úplnosti a co nejrychleji všem pracovníkům a pracovištím ČSLA a v jejich zájmu tak usnadnit řešení závažných vědeckých a výzkumných úkolů, jakož i koncepčně řídicích a odborných problémů ke zvýšení obranyschopnosti ČSSR jako nedílné součásti spojeneckého svazku zemí Varšavské smlouvy.

Je naší svatou povinností učinit vše, aby naše armáda, náš Sbor národní bezpečnosti a naše Lidové milice byly co nejuvědomělejší, co nejzdatnější, co nejprůpravenější. Ano, dokonale ovládnout vojenské řemeslo, plnit co nejlépe úkoly bezpečnosti a být spolehlivou stráží naší výstavby — to je váš hlavní příspěvek k upevnění a posílení světového míru.

Úkoly budování silné a zdatné armády, Sboru národní bezpečnosti a Lidových milic nejsou nikterak v rozporu s úkoly boje za mír. Naopak, čím silnější a zdatnější bude naše branná moc, tím silnější a pevnější bude i světová fronta míru.

(Kl. Gottwald, Z projevu na slavnosti přehlídce armády, Sboru národní bezpečnosti a Lidových milic na Letenské pláni dne 6. května 1951)

¹¹⁾ Vojennaja mysl, číslo 6, 7 a 8/1970

СОДЕРЖАНИЕ

Подполковник Ян Михалец, кандидат военных наук КПЧ и материально-техническое строительство ЧНА в период 1951—1954 гг.	3
---	---

Обоснованная статья по объяснению сложной проблематики истории КПЧ в начале пятидесятых годов. Принципиально решает некоторые важные идейные вопросы, которые в недалеком прошлом часто искажались, а именно вопросы угрозы войны и помощи СССР при строительстве ЧНА.

Подполковник, доктор философии Йосеф Матоха К экономике образования в ЧНА	12
---	----

Автор анализирует некоторые экономические взаимосвязи отношений экономика — образование и подчеркивает современную роль человека в экономическом движении развитого социалистического общества и в военном деле (продолжение в следующем номере).

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Йиржи Нечас Оборонительная операция фронта	19
--	----

Автор того мнения, что в условиях современной войны оборонительная операция может вестись также в фронтовом масштабе. Анализирует основные вопросы организации и ведения оборонительной операции фронта в период ведения войны без применения ядерного оружия.

Подполковник Владимир Брадач, кандидат военных наук Современные проблемы развития теории управления	24
---	----

Автор анализирует основные принципы теории управления, которые объясняет в трех основных планах, а именно предмет исследования теории управления, методологическую базу и содержание теории управления как научной современной теории. Статья имеет совершенно теоретический характер.

Подполковник Ярослав Брыхта Над новым наставлением	31
--	----

Автор задумывается над положениями нового наставления Опер-2-1/ч, касающимися партийно-политических органов в ЧНА и сравнивает их с некоторыми знаниями работы этих органов в полевых условиях, особенно что касается взаимодействия с другими органами штаба.

Подполковник Йосеф Шебеста Планирование применения ядерных и химических боеприпасов	33
---	----

Автор на основе опыта анализирует методику планирования применения своих ядерных и химических ударов в штабе общевойсковой армии. Предлагает создать в штабе т. наз. огневую группу для этого планирования и описывает ее обязанности и методику ее работы.

Подполковник Яромир Ланк, кандидат военных наук Планирование первого ядерного удара фронта	37
--	----

Автор анализирует основные информационные отношения и процессы в штабе фронта в ходе планирования первого ядерного удара фронта. Более подробно

занимается ролью и местом отделения планирования ядерного оружия, делает некоторые выводы по улучшению работы штаба фронта и указывает на возможности обработки данных при помощи машин в ходе управления войсками.

Подполковник Эдуард Когут

Разведка в пользу огня артиллерии 45

Статья содержит возможности выполнения задач ствольной артиллерии в зависимости от дальности стрельбы, возможности получения разведывательных данных силами и средствами артиллерийской разведки, особенно с точки зрения непрерывности. В заключении автор приводит также возможности глубокой разведки в пользу артиллерии и предложения о сотрудничестве.

Подполковник Станислав Тешински

Мостовой танк МТ – 55 А 51

Полная информация о тактико-технических данных нового мостового танка.

ИНФОРМАЦИЯ

Характер современной войны и задачи родов войск 57

В статье анализируются возможные типы и виды современных войн, их характер и роль, и на основе этого задачи отдельных родов войск для выполнения общего стратегического замысла в каждой из этих войн, а также способы их действий. В заключении приведены вероятные направления дальнейшего развития.

Общевойсковая разведка 65

В статье (из печати ГДР) разбираются в общих чертах вопросы разведки как важнейшего вида боевого обеспечения. С точки зрения разведки здесь анализируются особенности боя в условиях применения обычных средств поражения, а также требования к тактической разведке. Подчеркивается необходимость искания новых форм разведки и приводятся некоторые конкретные предложения.

Избранные понятия из области управления 72

Речь идет о серии статей, целью которой является ознакомить читателей как можно скорее с некоторыми понятиями из области управления до издания нового «Терминологического словаря управления», который подготавливает Военная академия им. А. Запотоцкого.

ОПЫТ – ПРАКТИКА

Полковник Ярослав Волек, кандидат военных наук
инженер Франтишек Навратил

Автоматизированная обработка научной информации в военно-научной области 78

Автоматизированная обработка научной информации в военно-научном информационном центре Военной академии им. А. Запотоцкого при помощи автоматической вычислительной машины МИНСК 22 с использованием системы АРДИС является важным мероприятием в коммуникации научных знаний в военном деле. Статья знакомит с достигнутыми результатами новых методов работы и одновременно указывает каким образом использовать научную информацию на пользу и для повышения эффективности научной и исследовательской работы в ЧНА.

Vydává ministerstvo národní obrany ve vydavatelství MAGNET, n. p.,
Praha 1, Vladislavova 26.

Vychází v Redakci vojenských odborných časopisů, šéfredaktor plukovník ing. Branislav RAPOŠ, tel. 2191/2293, zástupce plukovník ing. Jindřich MALINA, tel. 2191/2611.

Administrace Praha 1, Vladislavova 26, tel. 261551—7, 260651—9.

Vychází 10× ročně.

Rozesílána podle zvláštního rozdělovníku.

Tiskne Naše vojsko, závod 01 Praha.

Redakce (tel. 2191/2611; 261551—7 l. 380). Plukovník ing. Jindřich Malina (vedoucí redaktor), podplukovník ing. Vladimír Grubner, podplukovník Josef Hekl, Soňa Šimandlová (technická redaktorka).

Redakční rada: generálmajor PhDr. Antonín BRABEC, podplukovník ing. Ladislav ČECH, podplukovník ing. Miloš DOLEŽAL, podplukovník ing. Otakar GARA, plukovník gšt. ing. Zdeněk HAVALA, plukovník ing. Bohuslav HAVLÍČEK, plukovník gšt. ing. Jaromír JASEK, podplukovník ing. Jaromír LANK, generálmajor doc. ing. Václav MATICKÁ, CSc., podplukovník PhDr. Alois MICHŇÁK, CSc., plukovník gšt. ing. Jiří NEČAS, podplukovník ing. Jan PAPÍK, plukovník PhDr. ing. Václav SMETANA, plukovník gšt. ing. Miloš SVOBODA, plukovník gšt. ing. PhDr. Josef VAVŘÍNEK, plukovník ing. Jaroslav VOLEK, CSc., plukovník ing. Jaromír VYHNANOVSKÝ, plukovník ing. Jiří ZELENKA.

Ročník XXI. Toto číslo vyšlo v květnu 1971.